

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БАЛЮК АННА СЕРГІЇВНА

УДК 378.147+316.476+37.091.12:159-051+371.134

ДИСЕРТАЦІЯ
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ
МАГІСТРАТУРИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ А. С. Балюк

Науковий керівник – Курлянд Зінаїда Наумівна, доктор педагогічних наук,
професор

Одеса – 2018

АНОТАЦІЯ

Балюк А. С. Педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2019.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й апробувати педагогічні умови, що забезпечують професійну соціалізацію студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше визначено сутність і структуру феномена «професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю» (професійний, когнітивний, поведінковий, особистісний компоненти) та критерії оцінювання (настановний із показниками: наявність у студентів професійної спрямованості, усвідомлення значущості професії, наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності, наявність потреби в професійній самореалізації; знаннєвий із показниками: обізнаність із особливостями професійної діяльності, наявність фахових знань, здатність до саморозвитку; діяльнісний із показниками: наявність професійної позиції, організаційно-комунікативних умінь, умінь емоційної саморегуляції, умінь працювати в команді, сформованість науково-дослідних умінь; індивідуально-спрямований із показниками: наявність професійного іміджу, толерантності, морально-вольових якостей, конфліктоусталеності); визначено та науково обґрунтовано педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю (забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію; спрямованість психолого-педагогічних і фахових навчальних

дисциплін на професійну соціалізацію; педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю); розроблено модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю в процесі фахової підготовки; схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю (високий, задовільний, низький); подальшого розвитку набула методика формування професійної компетентності магістрантів соціогуманітарного профілю в контексті професійної соціалізації.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й апробації: методичного інструментарію для діагностики рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю; експериментальної методики реалізації моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю; спецкурсу «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю», коучинг-проектів, тренінгу з розвитку науково-дослідних умінь, проектів: «Класний менеджмент», «Рефлексивний блогінг», «Педагогічний бродкастинг», «Професійна іміджіограма фахівця соціогуманітарного профілю»; курсу акторської майстерності, міні-курсу із SEO; воркшопів: «Медійна майстерня працевлаштування», «Майстер-клас особистісного і професійного самовдосконалення фахівця», під час реалізації яких було імплементовано різноманітні заходи.

У першому розділі – «Теоретичні засади професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю» – розглянуто генезу наукових уявлень щодо професійної соціалізації, розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження, проаналізовано підходи до розуміння професійної соціалізації, узагальнено характеристики спеціальностей соціогуманітарного профілю, визначено специфіку навчання в магістратурі, подано структуру й розтлумачено зміст досліджуваного феномена, виокремлено критерії та схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю,

обґрунтовано педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

У результаті системного осмислення базових понять з теми дослідження професійну соціалізацію студентів магістратури соціогуманітарного профілю розглядаємо як двобічний процес і водночас результат включення у професійне середовище, внаслідок якого особистість засвоює знання, уміння, навички та патерни поведінки, що дозволяють їй бути компетентним фахівцем певної соціогуманітарної галузі та повноправним членом тієї соціальної групи, до якої належить її професія.

У структурі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю виокремлено професійний, когнітивний, поведінковий та особистісний компоненти, які є взаємопов'язаними та в сукупності забезпечують певний рівень сформованості означеного феномена.

Визначено критерії та показники оцінки рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю згідно із вищепереліченими компонентами: настановний (наявність у студентів професійної спрямованості; усвідомлення значущості професії; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності, потреби в професійній самореалізації), знаннєвий (обізнаність із особливостями професійної діяльності; наявність фахових і фонових знань; здатність до саморозвитку), діяльнісний (наявність професійної позиції, організаційно-комунікативних і науково-дослідних умінь, умінь емоційної саморегуляції, умінь працювати в команді), індивідуально-спрямований (наявність професійного іміджу, толерантності, морально-вольових якостей, конфліктуосталеності).

Відповідно до критеріїв і показників схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю (високий, задовільний, низький).

Обґрунтовано педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: забезпечення мотиваційної

настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію; спрямованість психолого-педагогічних і фахових дисциплін на професійну соціалізацію; педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю.

В основі першої педагогічної умови лежить розвивальний вплив на зовнішні та внутрішні механізми мотивації досягнення мети – професійної соціалізації.

Запроваджуючи другу педагогічну умову, базувалися на тому, що сучасні дисципліни мають бути зорієнтовані більшою мірою на практичну підготовку для успішної професійної соціалізації випускника, оскільки після закінчення закладу вищої освіти молодий фахівець володіє знаннями, але не може використовувати їх на практиці. Підготовка студентів у рамках магістратури повинна бути спрямована передусім на допомогу без будь-яких проблем розпочати професійну діяльність, що можна реалізувати розширенням змісту дисциплін тренінговими програмами, включенням теоретичних блоків і практико зорієнтованих завдань у навчальні курси.

Педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю як третя умова передбачає особистісно зорієнтований підхід до кожного студента з метою полегшення цього процесу в рамках навчання (індивідуальні консультації, рекомендації, оцінювання здобутків студентів, стимулювання їхнього професійного розвитку, допомога у розв'язанні практичних задач, психологічна підтримка, запобігання помилок засобами тьюторських технологій).

У другому розділі – **«Дослідно-експериментальна робота з формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю»** – розроблено й апробовано модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю та методик її реалізації, подано результати констатувального й прикінцевого етапів експерименту.

На підставі теоретичного дослідження і даних, отриманих на констатувальному етапі експерименту, було розроблено модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, що містить мету, педагогічні умови, етапи, методи і засоби, принципи, компоненти, критерії та результат.

Робота із формування професійної соціалізації проводилась упродовж двох років із магістрантами таких спеціальностей: «Управління освітніми закладами», «Психологія», «Філософія», «Дошкільна освіта», «Українська мова і література», «Англійська мова і література», «Переклад».

Реалізація моделі відбувалася в чотири етапи, кожен з яких завершувався контрольними заходами (міні-тестами) задля перевірки засвоєних студентами знань і вмінь. На теоретико-інформаційному – здійснювався вплив на когнітивний компонент професійної соціалізації. Було впроваджено спецкурс «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю». Він був розрахований на два кредити і складався із двох змістових модулів: «Теоретичні засади професійної соціалізації в умовах магістратури закладу вищої освіти» і «Практичні аспекти професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю». Кожна лекція базувалася на найважливіших аспектах професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: проблеми і перспективи, концепції та підходи, зміст і структура, чинники й етапи формування, інструменти самоконтролю тощо. Інформація подавалася не в готовому вигляді, а шляхом спонукання студентів до самостійної творчої діяльності: лекція-диспут, лекції з елементами мікрвикладання та на основі сократових запитань тощо. На практичних заняттях було використано такі методи, як мапа думок, мозковий штурм, індивідуальні професійні траєкторії, різноманітні ігрові технології тощо, які допомагали засвоїти та застосовувати здобуті знання на практиці.

На другому етапі – діяльнісно-репродуктивному – студенти оволодівали необхідними вміннями і навичками на базі раніше отриманих знань під час

тренінгів, рольових ігор, вирішення проблемних ситуацій тощо. Його зміст був зорієнтований на професійний компонент професійної соціалізації. Було організовано тренінг із розвитку науково-дослідних умінь студентів магістратури соціогуманітарного профілю, педагогічну майстерню «Класний менеджмент», запроваджено комунікативно-риторичні вправи, проблемні ситуації англійською та українською мовами тощо.

На третьому етапі – креативно-практичному – було імплементовано проекти «Рефлексивний блогінг», «Педагогічний бродкастинг»; курс акторської майстерності; міні-курс із SEO; «Медійна майстерня працевлаштування» з метою впливу на поведінковий компонент професійної соціалізації магістрантів.

Четвертий етап – рефлексивно-інтерпретативний – було зорієнтовано на особистісний компонент професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю. Для студентів було влаштовано лекцію-дебати з проблем професійної соціалізації та професійного вигорання; імплементовано комплекс заходів тимбілдінгу, що охоплював різноманітні ігрові технології та конкурси; проект «Професійна іміджіограма фахівця соціогуманітарного профілю». Їх було ознайомлено з методами і прийомами релаксації, а також запроваджено підсумковий тест. На цьому етапі магістранти здобули знання щодо особливостей і ролі формальної та неформальної професійної соціалізації фахівця.

За результатами реалізації моделі та експериментальної методики професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було виявлено значні позитивні зрушення в рівнях сформованості професійної соціалізації за контрольними вимірюваннями, що їх було проведено на прикінцевому етапі дослідно-експериментальної роботи.

Ключові слова: магістранти, магістратура, майбутні магістри, професійна соціалізація, професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю, соціалізація, соціогуманітарні спеціальності.

SUMMARY

Anna Baliuk. Pedagogical Conditions Contributing to MA Students' Professional Socialization. – Manuscript copyright.

PhD Thesis in 13.00.04 “Theory and Methods of Professional Education” specialty. State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Ministry of Education and Science of Ukraine. Odesa, 2019.

PhD thesis covers the issue of MA students' professional socialization, which is regarded as a two-sided process of entering professional environment resulting in the acquisition of necessary knowledge, abilities and skills as well as behavior patterns making a graduate a competent professional in a certain area of social studies and humanities and a full member of a social group, which his/her profession belongs to.

The research aim is to substantiate and provide experimental approbation of pedagogical conditions contributing to MA students' professional socialization.

The scientific novelty of the research involves definition of the essence and structure of the “MA students' professional socialization” phenomenon, criteria and indicators for its assessment; theoretical grounding of pedagogical conditions contributing to it; providing description of MA students' professional socialization maturity levels; development and presentation of MA students' professional socialization model and an experimental technique of its implementation. The structure of professional socialization within the study context can be presented by four components, which are as follows: professional, cognitive, behavioral, and personal. The distinguished components have been suggested to be assessed by the following criteria: motivational, knowledge-based, activity, and personality-based, which have the corresponding indicators. According to the criteria, the following indicators have been selected: professional orientation, awareness of the occupation's significance, achievement motivation in work, need for professional socialization; awareness of the peculiarities of one's occupation, occupational and general knowledge, ability for self-development; professional position, a high level

of organizational and communicative as well as research skills, emotional regulation skills, team spirit; professional image, an adequate tolerance level, moral and volitional qualities, stress resistance.

Three levels of professional socialization have been distinguished (high, satisfactory, and low) by means of properly selected research tools, which are as follows: Professional Focus Inventory by B. Bass, Career Motivation Self-Assessment Test by A. Mehrabian, The Mehrabian Achieving Tendency Scale, specially designed questionnaires, expert assessment, Personal and Professional Growth Inventory by L. Berezhnova, Professional Image Self-Assessment Scale, Communication and Organizational Skills Scale by B. Fedoryshyn, Emotional Maturity Scale by O. Chebykin, Psychosocial Adaptation Scale by K. Rogers, R. Diamond, Check Your Image Test by A. Panfilov, Tolerance Index Test by H. Soldatova, Locus of Control Scale by O. Kseofonova, Conflict Tolerance Scale by S. Petrusenko.

A high level of professional socialization maturity stipulates profound occupation-related and general knowledge, striving for self-improvement, achievement motivation, mature emotional regulation skills, a high level of communication and organizational skills and tolerance, stress resistance, ability for psychological impact on a communication partner, etc.

A satisfactory level of professional socialization maturity is peculiar for Master's degree students who have rather profound knowledge but unstable achievement motivation and self-development willingness. These respondents are characterized by a sufficient level of communication and organizational skills, tolerance, initiative and self-confidence, though their positive features are not constant as sometimes they can manifest improper results of studying, interaction, or work in general. As a rule, such students do not have a clear professional position and idea of their professional image.

A low level is peculiar for the respondents whose knowledge is poor, and who are not ready for professional duties implementation. They do not want to make their career and do not comprehend the essence and meaning of professional socialization in

their lives. Their behavior and lifestyle hardly correspond to those of an ideal representative of their occupation. Their communication and interaction skills are immature, their tolerance level is poor and as a rule, these people are outsiders in any team. They cannot find ways out of difficult or conflict situations which involve interpersonal interaction.

The following pedagogical conditions have been substantiated, experimentally checked, and proved to ensure MA students' professional socialization: motivating them for professional socialization, focusing psycho-pedagogical disciplines and majors on professional socialization, and providing pedagogical support of these students' professional socialization.

The research significance in terms of practical aspects is explained by the development and approbation of methodological tools for evaluating the levels of MA students' professional socialization maturity, experimental technique of the designed model implementation, the development of the "Foundations of MA Students' Professional Socialization" special course, coaching and research projects, research skills training, a number of workshops, mini-courses, etc. The developed model of MA students' professional socialization covering "theoretical and information", "activity and reproductive", "creative and practical", "reflexive and interpretation" stages has proved its efficiency as a result of the 2-year experiment engaging 241 MA students of Ushynsky University (Odesa, Ukraine) and Vinnytsia State Pedagogical University of Mykhailo Kotsiubynskyi (Vinnytsia, Ukraine) ("Educational Establishments Administration", "Psychology", "Philosophy", "Preschool Education", "Ukrainian Language and Literature", "English Language and Literature", "Translation" majors), who were randomly divided into control (n=126) and experimental groups (n=115).

The experimental model consists of the aim, pedagogical conditions, stages, methods and means, principles, components, criteria, and the final result. The experimental technique involved a set of traditional and innovative teaching forms, for example, "Reflexive Blogging", "Educational Broadcasting" projects, "Media Job Hunting Workshop", "Professional Perfection Workshop", Research Skills

Training, SEO-course, Acting Technique Course, various teambuilding projects, etc. The suggested forms are based on the implementation of lectures, seminars, practical lessons using various exercises and gaming technologies, aiming to make the MA students highly skilled professionals having profound occupation-related and general knowledge, great communication and team player skills, a high level of achievement motivation, adequate self-esteem, tolerance, and stress resistance levels.

The theoretical and information stage was focused on the cognitive component of professional socialization. Within it, a special course “Foundations of MA Students’ Professional Socialization” has been implemented. It covered two modules – “Theoretical Basis of MA Students’ Professional Socialization” and “Practical Aspects of MA Students’ Professional Socialization”. Every lecture of the course was based on the most significant phenomena of professional socialization: challenges and prospects, conceptions and approaches, content and structure, factors and stages of realization, etc. The information was provided by means of encouraging respondents for independent creative activity. During practical classes, the following forms of work have been applied: cognitive mapping, brainstorming, professional trajectories technique, etc.

At the second stage, the students gained necessary knowledge and skills based on the earlier acquired abilities in the process of participating in trainings, games, etc. Its essence was concentrated on the professional component and within this stage, Research Skills Training, “School Management” pedagogical workshop, communicative exercises were applied.

In order to affect the behavioral component of professional socialization, at the creative and practical stage, “Reflexive Blogging” and “Pedagogical Broadcasting” projects, as well as SEO-course, “Media Job Hunting Workshop”, Acting Technique Course have been implemented.

The fourth (reflexive and interpretative) stage aimed to provide an impact on the personal component of the studied phenomenon. The respondents were suggested to take part in a discussion covering professional socialization problems

and an emotional burnout issue. This stage provided a lot of kinds of work in terms of teambuilding. The students participated in a great variety of role-playing games, psychological simulations, which provided an opportunity to observe their psychological peculiarities, emotional issues, barriers, etc. and improve their communication skills, interaction ability, argumentation skills, etc. At the final stage of the experimental technique implementation, the students were suggested to take an overview test for checking the quality of the acquired knowledge, which contained different types of questions and tasks.

The efficiency of the suggested pedagogical conditions and the designed experimental technique can be observed by comparing the results of the initial and final stages of the experiment. Before implementing the experimental technique, the high level of professional socialization was peculiar for 13% of EG students and 13.5% of the CG respondents, whereas at the final stage the results have considerably changed in the experimental group (20.8% of the EG students were found to have the high level), and in the control group they remained unchanged. As for the satisfactory level, the data were as follows: at the first stage, it could be observed in 37% of the EG and 39% of the CG students, and after the experimental technique implementation it was detected in 67% of EG and 49.2% of the CG respondents. The number of the EG MA students having the low level has considerably decreased by the end of the experiment while in the control group, the results have changed insignificantly.

Keywords: Master's degree students, MA students, MA program, Master's degree, professional socialization, professional socialization of Master's degree students majoring in social studies and humanities, socialization, social studies and humanities.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Baliuk Anna. Revisiting the issue of master-degree students' professional socialization / Anna Baliuk // *Наука і освіта*. – 2015. – № 8. – С. 11–16.
2. Балюк А. С. Особливості підготовки майбутніх магістрів гуманітарних спеціальностей до організації науково-дослідної діяльності / А. С. Балюк // *Наука і освіта*. – 2015. – № 9. – С. 7–11.
3. Балюк А. С. Алгоритм професійної соціалізації студентів магістратури соціо-гуманітарного профілю / А. С. Балюк // *Наука і освіта*. – 2016. – № 12. – С. 115–121.
4. Baliuk A. S. Ways of Selecting Talented Master-Degree Students for Research Work / А. Іо. Sikura, V. I. Plisko, A. S. Baliuk // *Наука і освіта*. – 2017. – № 8. – С. 127–132.
5. Baliuk A. S. Experimental Programme of Future Teachers' Pedagogical Facilitation in Terms of Higher Education / О. А. Halitsan, О. М. Foksha, A. S. Baliuk // *Наука і освіта*. – 2017. – № 12. – С. 196–201.
6. Балюк А. С. Особливості професійної соціалізації студентів магістратури соціо-гуманітарного профілю: структурно-функціональна модель / А. С. Балюк // *Вісник Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка: педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. – Суми. – 2018. – № 6 (80). – С. 129–141.
7. Baliuk Anna. Assessing master-degree students' personal readiness for research activities and occupational work / Anna Baliuk // *Modern Tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel : the way to integration*. – Ariel. – 2017. – № 8. – С. 13-18.
8. Балюк А. С. Специфіка професійної підготовки майбутніх магістрів у вищому навчальному закладі / А. С. Балюк // *Матеріали III Міжнародного конгресу [«Global challenges of pedagogical education in academic space»]*, (18–21 травня 2017 року). – Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2017. – С. 35.

9. Baliuk Anna. Considering Pedagogical Conditions of Professional Socialization of Master-Degree Students Majoring in Humanities and Social Sciences / Anna Baliuk // 8th International Conference [«Modern Tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel: Way to Integration»], (11–14 September, 2017). – Odesa : Ushynsky University, 2017. – С. 1–2.

10. Балюк А. С. Критерії оцінки професійної соціалізації студентів магістратури суспільно-гуманітарного профілю / А. С. Балюк // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми якості дошкілької освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі»], (26–27 жовтня 2017 року). – Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2017. – С. 11–12.

11. Балюк А. С. До проблеми публікації статей у періодичних виданнях, що індексуються у Web of Science / О. Я. Чебикін, А. С. Балюк // Way Science : II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція [«Сучасний рух науки»], (28–29 червня 2018 року). – Дніпро. – 2018. – С. 494–497.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ...	24
1.1. Професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю як педагогічна проблема.....	24
1.2. Сутність, структура, критерії та рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.....	50
1.3. Педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.....	73
Висновки до Розділу 1.....	90
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ.....	91
2.1. Стан сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю на констатувальному етапі експерименту.....	91
2.2. Модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю й експериментальна методика її реалізації.....	104
2.3. Порівняльний аналіз результатів констатувального і прикінцевого етапів дослідження з формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.....	170
Висновки до Розділу 2.....	175
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	180
ДОДАТКИ.....	203

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку України інтеграційні процеси, що відбуваються у державі в усіх сферах діяльності людини, зумовили актуальність проблеми професійної соціалізації майбутніх фахівців, що пояснюється появою нових спеціальностей і дисциплін; змінами в навчальних планах; залученням провідних європейських освітніх практик, які висувають нові вимоги до професійної компетентності спеціалістів; перенасиченістю ринку праці та водночас неготовністю випускників закладів вищої освіти розпочати професійну діяльність одразу після отримання диплому.

Студенти повинні якомога раніше усвідомити необхідність набуття не тільки ґрунтовних фахових і фонових знань, умінь та навичок, але й досвіду, комунікативних здібностей, патернів поведінки, що властиві представникам їхніх спеціальностей, професійного іміджу, аби «влитися» в колектив і почуватися комфортно на робочому місці в новому професійному статусі.

Безперечно, соціалізація особистості відбувається протягом усього періоду навчання, але саме магістратура як кінцева ланка професійного розвитку в рамках освітнього процесу має бути спрямована на професійну соціалізацію, адже студенти вже отримали необхідну теоретичну підготовку в межах бакалаврату та прийняли виважене рішення щодо напрямку свого подальшого кар'єрного шляху, продовживши навчання, отож, вони готові до цілеспрямованого, поетапного та свідомого досягнення своєї професійної мети, спираючись на сучасні провідні тенденції у науці й освіті.

Професійна соціалізація відіграє особливо важливу роль для фахівців соціогуманітарного профілю, оскільки відносини типу «людина – людина» передбачають урахування постійних змін у суспільстві та світі (соціально-економічні, політичні, культурні) та пристосування до особливостей і специфіки різних субкультур. Для успішної роботи їм потрібно вміти встановлювати і підтримувати міжособистісні контакти, розуміти емоційні та психічні стани людей, мати високий рівень конфліктуосталеності тощо. Отже, проблема

професійної соціалізації є особливо релевантною для представників професій цього профілю.

Для магістрантів усі ці аспекти є вкрай важкими для сприйняття та реалізації, а отже, їм потрібна педагогічна допомога з боку викладачів закладів вищої освіти, які б сприяли повному розкриттю їхнього потенціалу, пристосуванню до умов довкілля та професійній соціалізації. Пройшовши цей шлях, випускник зможе самореалізуватись у власній професії та стати повноцінним членом суспільства.

Проблематика модернізації системи вищої професійної освіти була предметом наукових розвідок А. Богуш, А. Больстер, О. Вишневської, С. Єрохіна, Н. Кічук, В. Кременя, З. Курлянд, Я. Левченко, А. Остін, А. Полякова, В. Робінсон, О. Чебикіна та ін.

Систему підготовки майбутніх магістрів представлено в дослідженнях П. Бойчук, С. Вітвицької, Л. Голубенко, В. Ісаченко, І. Княжевої, М. Князьян, В. Павлової, Г. Сомбаманії та ін.

На основі ретельного аналізу праць українських і зарубіжних учених було встановлено, що всі дослідження, які стосуються професійної соціалізації студентів магістратури, умовно можна згрупувати за такими напрямками:

- роботи, присвячені теоретичним засадам професійної соціалізації (А. Бамм, Г. Брандт, Дж. Го, Х. Егерт, К. Зайхнер, Л. Кандрашова, У. Ланге, В. Лемперт, К. Люшер, Н. Пархоменко, В. Радул, С. Ран, Р. Серьожникова, К. Харні, Х. Штаховські, Л. Яковицька та ін.);

- праці, зорієнтовані на практичні аспекти професійної соціалізації (А. Аміров, М. Бартон, І. Вайс, П. Гроскурт, Д. Даніельсон, М. Зверєва, Б. Кершнер, А. Кнаан, К. Кнаєр, К. Корнеліус, Р. Ландау, Н. Перинська, Дж. Рем, Е. Студенікіна, В. Хайнц та ін.).

Натомість, незважаючи на численність досліджень із цієї проблеми, у сучасних наукових джерелах не знайдено чіткого визначення поняття «професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю». Як засвідчив аналіз наявного наукового фонду, в педагогічній літературі не

обґрунтовано педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Крім того, розв'язання цього питання ускладнює низка суперечностей, зокрема між:

- потребою суспільства в конкурентоздатних молодих фахівцях соціогуманітарного профілю, які успішно реалізують професійну соціалізацію на робочих місцях, і недостатньою спрямованістю освіти на професійну соціалізацію студентів магістратури;

- сучасними вимогами до професійної підготовки студентів магістратури соціогуманітарного профілю та відсутністю у закладах вищої освіти ефективної системи, що сприяла б професійній соціалізації майбутніх фахівців;

- визнанням науковою спільнотою необхідності успішної професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю та відсутністю для цього науково обґрунтованих педагогічних умов.

Недостатня теоретична й практична розробленість досліджуваної проблеми, необхідність вирішення означених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано згідно з науковою темою кафедри педагогіки «Мультиплікативна парадигма професійного становлення фахівців» (№ 0114U007157), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Тему дисертації було затверджено на засіданні вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 4 від 01.12.2015 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й апробувати педагогічні умови, що забезпечують професійну соціалізацію студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Завдання дослідження:

- визначити феномен «професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю», його сутність і структуру;
- виявити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю;
- виокремити й обґрунтувати педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю;
- розробити й експериментально перевірити модель і методіку професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Об'єкт дослідження – професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Предмет дослідження – педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Гіпотеза дослідження. Професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю буде успішною за таких педагогічних умов:

- забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію;
- спрямованість психолого-педагогічних і фахових навчальних дисциплін на професійну соціалізацію;
- педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю.

Для розв'язання визначених завдань, перевірки гіпотези дослідження, досягнення мети було використано комплекс **методів дослідження:**

- *теоретичні:* вивчення, аналіз, синтез і порівняння положень філософської, психолого-педагогічної, методичної літератури з теми дослідження, наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних учених, нормативної документації закладів вищої освіти з метою теоретичного обґрунтування педагогічних умов професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю; узагальнення, абстрагування, класифікація та систематизація одержаної інформації з метою визначення критеріїв оцінювання

рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю та їх показників; логіко-системний, порівняльний, моделювальний аналіз для виокремлення педагогічних умов, що сприяють досліджуваному процесові, та розроблення моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю;

- *емпіричні*: діагностичні (бесіди, анкетування, тестування), обсерваційні (пряме й непряме спостереження); праксиметричні (аналіз та узагальнення позитивного педагогічного досвіду) з метою діагностики рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю;

- *експериментальні*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, прикінцевий етапи) з метою визначення ефективності запропонованих педагогічних умов; статистично-кількісна та якісна обробка даних експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу було проведено на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського із залученням 241 студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше визначено* сутність і структуру феномена «професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю» (професійний, когнітивний, поведінковий, особистісний компоненти) та критерії оцінювання (*настановний* із показниками: наявність у студентів професійної спрямованості, усвідомлення значущості професії, наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності, наявність потреби в професійній самореалізації; *знаннєвий* із показниками: обізнаність із особливостями професійної діяльності, наявність фахових знань, здатність до саморозвитку; *діяльнісний* із показниками: наявність професійної позиції, організаційно-комунікативних умінь, умінь емоційної саморегуляції, умінь працювати в команді, сформованість науково-дослідних умінь; *індивідуально-спрямований* із показниками: наявність професійного іміджу,

толерантності, морально-вольових якостей, конфліктоусталеності); *визначено та науково обґрунтовано* педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю (забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію; спрямованість психолого-педагогічних і фахових навчальних дисциплін на професійну соціалізацію; педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю); *розроблено* модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю в процесі фахової підготовки; схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю (високий, задовільний, низький); *подальшого розвитку* набула методика формування професійної компетентності магістрантів соціогуманітарного профілю в контексті професійної соціалізації.

Практична значущість одержаних результатів дослідження полягає в розробленні й апробації: методичного інструментарію для діагностики рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю; експериментальної методики реалізації моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю; спецкурсу «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю», коучинг-проектів, тренінгу з розвитку науково-дослідних умінь, проектів: «Класний менеджмент», «Рефлексивний блогінг», «Педагогічний бродкастинг», «Професійна іміджіограма фахівця соціогуманітарного профілю»; курсу акторської майстерності, міні-курсу із SEO; воркшопів: «Медійна майстерня працевлаштування», «Майстер-клас особистісного і професійного самовдосконалення фахівця», під час реалізації яких було імплементовано різноманітні заходи.

Матеріали дослідження можуть бути використані в закладах вищої освіти в процесі викладання нормативних дисциплін «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Основи наукових досліджень» тощо; стануть у пригоді вчителям-практикам та в післядипломній освіті педагогічних працівників.

Основні положення і результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 1444/24 від 25.06.2018 р.), Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (акт про впровадження № 06/42 від 13.06.2018 р.), Хмельницького національного університету (акт про впровадження № 92 від 25.06.2018 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (акт про впровадження № 364-н від 20.06.2018 р.).

Особистий внесок автора в роботах у співавторстві. Усі положення, що виносяться на захист, отримані автором особисто. У публікаціях у співавторстві особистий внесок здобувача полягає в такому: у [4] – статистичне обчислення й інтерпретація даних щодо активності респондентів контрольної та експериментальної груп до і після експерименту; у [5] – систематизація й аналіз наукових праць із проблем педагогічної фасилітації майбутніх учителів у системі вищої освіти; в [11] – збір матеріалів для проведення аналізу з виділення типових проблем оформлення публікацій за міжнародними вимогами.

Достовірність результатів дослідження зумовлено доцільним поєднанням комплексу теоретичних і емпіричних методів відповідно до мети, завдань, предмета та гіпотези, а також порівняльним аналізом отриманих даних.

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки й результати дослідження викладено на міжнародних конференціях і конгресах: III міжнародний конгрес «Global challenges of pedagogical sciences in academic space» (Одеса, 2017 р.), VIII міжнародна конференція «Modern tendencies in the pedagogical science of Ukraine and Israel: way to integration» (Одеса, 2017 р.), «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (Одеса, 2017 р.), II міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Сучасний рух науки» (Дніпро, 2018 р.).

Основні результати дослідження висвітлено в 11 публікаціях автора (3 – у співавторстві), зокрема: 6 статей у фахових виданнях України (із них 3 – індексуються у наукометричній базі даних Web of Science), 1 стаття в

міжнародному науковому періодичному виданні, 4 праці апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків із розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертації викладено на 179 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 2 рисунки, що обіймають 9 сторінок основного тексту. 13 додатків викладено на 40 сторінках. Список використаних джерел містить 221 найменування (із них 59 – іноземною мовою). Повний обсяг дисертації – 248 сторінок.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

1.1. Професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю як педагогічна проблема

Перед тим, як розпочати розв'язання завдань нашого дослідження, необхідно визначитись з методами наукового пізнання. Безсумнівним є той факт, що оскільки природні та гуманітарні науки мають різні предмети дослідження, то й методи їх пізнання також відрізнятимуться. У природничому пізнанні всі одиничні фактори є рівноправними й об'єктивними, проте гуманітарне пізнання вимагає врахування індивідуальних факторів, оскільки воно залежить від сприйняття інформації кожною окремою особистістю.

Незважаючи на відмінності в методах природничого та гуманітарного пізнання, виокремлюють загальні методи, найбільш вживані в сучасних наукових дослідженнях, до яких відносяться: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія, класифікація, моделювання, що були використані в нашому дослідженні.

Надзвичайно важливим аспектом методології соціогуманітарного пізнання є аксіологічний нейтралітет, тобто свідомо відмова дослідника від власних практичних оцінок досліджуваної реальності [35, с. 124]. Керуючись принципами аксіологічного нейтралітету, в дослідженнях соціогуманітарної сфери об'єкт і предмет дослідження не повинні розглядатися з точки зору певної моралі чи ідеології, отже, до них необхідно ставитись об'єктивно та неупереджено.

Серед емпіричних методів пізнання у фокусі нашої уваги були спостереження, описання, вимірювання й експеримент.

Застосування зазначених методів наукового пізнання сприяло ефективному досягненню мети та адекватному розв'язанню завдань дослідження.

Умови сьогодення й особливості економічного, суспільного життя висувають жорсткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, культури взаємодії майбутніх фахівців, а тому й до їхньої професійної та особистісної підготовки у системі вищої освіти. Суспільству потрібен компетентний фахівець, однак це не є можливим без успішної професійної соціалізації.

Феномен соціалізації вивчається в межах багатьох наук. У дослідженні розглянемо зазначене поняття у трьох напрямках: філософському, психологічному та педагогічному. У рамках обраної теми зосереджено увагу переважно на педагогічному напрямі соціалізації та професійної соціалізації в системі вищої освіти. Насамперед з'ясуємо сутність понять «соціалізація» та «професійна соціалізація» в інтерпретації українських і зарубіжних учених. Так, І. Бойчевська пропонує таку періодизацію досліджень, присвячених проблемам соціалізації:

– I період (XVIII-XIX ст.) – вивчення людини як суб'єкта соціалізації; розробляються концепції соціалізації в руслі суб'єкт-суб'єктного підходу.

– II період (XIX-XX ст.) – вивчення соціалізації з метою перетворення дитини у пристосованого члена суспільства; «соціалізація» – сукупність взаєморозуміння, взаємостосунків у суспільстві, в які індивід вступає у процесі формування як особистість; «соціалізація» – процес «вростання особистості в культуру».

– III період (XX ст. – дотепер) – посилення інтересу до проблеми особистості в сучасному соціумі, її соціалізації; вивчення ідентичності людини у трансформаційному суспільстві; осмислення соціалізації особистості в умовах формування інформаційного суспільства (соціологія); розгляд соціалізації з позиції її впливу на психіку людини, взаємозв'язку в ній біологічного та соціального (психологія); посилення уваги до проблем

соціалізації учнівської та студентської молоді, зростання значення педагогіки соціалізації у шкільній і вищій освіті [18, с. 14].

Отже, можна дійти висновку, що соціалізація належить до універсальних соціальних явищ, пов'язаних зі становленням людини та суспільства.

Згідно з науковими даними, виникнення феномена «соціалізація» відносять до кінця XIX століття та пов'язують з іменами американського та французького соціологів Ф. Гіддінгса та Г. Тарда [45, с. 418].

Поняття «соціалізація» у вітчизняній педагогічній науці введено у науковий обіг у 70-х рр. XX ст., водночас набуло широкого вивчення лише в 90-х рр. минулого сторіччя [24, с.140].

В українському тлумачному словнику подано таку його інтерпретацію: «... процес засвоєння людиною певної системи знань, норм і цінностей, які дозволяють їй функціонувати як повноправному члену суспільства; включає як цілеспрямований вплив на особистість (виховання), так і стихійні, спонтанні процеси, що впливають на її формування» [139]. За Українським педагогічним словником, «соціалізація – це процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості» [38, с. 145]. У педагогічному енциклопедичному словнику поняття «соціалізація» визначається як розвиток людини протягом усього життя у процесі засвоєння та відтворення культури суспільства [114, с. 266].

Традиційне тлумачення процесу соціалізації відбувається через засвоєння й активне відтворення індивідом соціокультурного досвіду (соціальних норм, цінностей, зразків поведінки, ролей, настанов, звичаїв, культурних традицій, колективних уявлень і вірувань тощо).

Соціалізація охоплює всі процеси інкультурації, спілкування та навчання, завдяки чому людина отримує соціальний досвід і поводить себе як повноцінний член певної спільноти.

Соціалізація особистості поділяється на такі види: первинну, маргінальну і вторинну, ресоціалізацію.

Первинна соціалізація відбувається в перші роки життя в сім'ї чи іншому найближчому оточенні людини; пов'язана із формуванням узагальненого образу дійсності і засвоєнням певних моделей поведінки в різних ситуаціях і з різними людьми. В подальшому має місце корекція набутого досвіду в процесі первинної соціалізації.

Маргінальна (проміжна) соціалізація (її ще називають псевдоусталеною) найактивніше відбувається у підлітковому віці та в різних маргінальних групах. Вона тісно пов'язана з потребою самоствердження особистості в найближчому оточенні та з груповою і статевою ідентичністю. Для дорослих представників суспільства її пов'язують також із професійною ідентичністю.

Вторинна соціалізація відбувається у процесі професійного становлення особистості, набуття статусу і специфічно-рольової поведінки.

Ресоціалізація – (ре- приставка, що означає повторну, відновлювальну дію, протилежну, зворотну) – підготовка до повернення індивіда у звичну культуру, середовище, відновлення соціальних зв'язків. Відбувається у процесі спеціально організованої роботи з особами, які втратили все це в результаті фізичних і психічних травм, із засудженими з метою підготовки їх до адекватного соціальним нормам життя на волі після відбуття покарання. Здійснюється у соціально-реабілітаційних центрах, виправно-виховних установах пенітенціарної системи тощо.

Соціалізація особистості відбувається у взаємодії різних за кількістю, віком, рівнем культури та соціальним статусом людей, у різноманітних умовах і під впливом різних життєвих обставин. У своїй сукупності вони виконують роль чинників соціалізації. Тому у процесі соціалізації особистості доречно вести мову про суб'єкт-полісуб'єктну взаємодію та мультифакторність. За своїм характером ця взаємодія і впливи чинників можуть бути постійними, тимчасовими, тривалими, випадковими, об'єктивними та суб'єктивними, інтегрованими за своєю сутністю [156, с. 38-39].

На соціалізацію впливають: спадковість і вроджені особливості, чинники середовища, особиста роль у саморозвитку та самовдосконаленні. Вони можуть як гальмувати, так і прискорювати процес соціалізації у різних аспектах його вияву. Людина сприймається як об'єкт і суб'єкт соціалізації. Це не тільки набуття і засвоєння соціального досвіду, досвіду життєздатності та взаємодії у певному середовищі, знань, навичок і життєстверджуючих якостей особистості, а ще й двобічний процес: особистість пізнає соціальний досвід і водночас впливає на довкілля, змінюючи його. Соціалізація триває протягом усього життя людини [28, с. 39].

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє виокремити такі підходи до тлумачення поняття «соціалізація»:

- соціологічний підхід (Н. Андрєєнкова, Х. Вайт, С. Джобст, І. Кареліна, І. Кон). Соціалізація розглядається з позиції динаміки в неупередженому системному аналізі соціальних чинників і явищ, з яких складається суспільне життя людей як закономірності становлення, розвитку і функціонування соціальних спільнот у контексті взаємодії, соціальних відносин і соціального наслідування;

- психологічний підхід (Ж. Баб'як, М. Грундман, В. Москаленко, Ю. Руденська, К.-Дж. Тільман, Н. Яковлева та інші). З психологічного погляду, соціалізація не може розглядатись як просте, механічне відображення особистістю соціального досвіду. Вона передбачає суб'єктивне засвоєння будь-якого досвіду – однакові ситуації по-різному сприймаються і переживаються різними особистостями, а тому різні особистості в тих самих ситуаціях отримують різний соціальний досвід;

- філософський підхід (О. Василенко, Н. Лавриченко, К. Німан, Ю. Парунова, К. Хурельман та інші). Теоретичне осмислення сутності та змісту поняття соціалізації відбувається як із позиції суб'єктивного ідеалізму (коли суспільство сприймається як сума індивідів, а суспільна свідомість – як спроектована і збільшена індивідуальна свідомість), так і з позиції об'єктивного ідеалізму, за якого суспільство проголошується соціальним

організмом, що виступає у формі колективних уявлень, які формують індивіда;

- аксеологічний підхід (Т. Ваєт, Б. Дрінк, Т. Парсонс, У. Шлотман та інші). Ядром соціалізації особистості є цінності, які відіграють роль стратегічних орієнтирів у її становленні, розвитку і функціонуванні. Ціннісний підхід дозволяє розв'язувати проблему соціалізації особистості загалом, в умовах гармонізації її взаємодії із суспільством;

- середовищний підхід (Б. Гьоц, С. Денхам, К. Йакоб, В. Хайнц й інші). Соціалізація визначається як сукупність, багатомірність впливу на особистість численних чинників різних соціальних середовищ, які за своїм змістом можуть бути як сприятливими, так і несприятливими;

- педагогічний підхід (Х. Бассет, Г. Вурцбахер, О. Вишневська, С. Діба, О. Дмитрієва, О. Заболотна, А. Капська, І. Корсун, С. Курінна, Г. Лактіонова, Є. Разумовська, В. Рютін, В. Хьорнер й інші). Соціальна педагогіка у розумінні поняття соціалізація спирається на досягнення різних соціальних наук і теорій та тлумачить її як процес і результат засвоєння з подальшим творчим відтворенням особистістю досвіду взаємодії з іншими членами суспільства в різних соціальних середовищах, їхньою матеріальною і духовною культурою та вироблення ціннісних орієнтацій і стилю життя. Основними структурними компонентами соціалізації як соціально-педагогічного поняття є соціальна адаптація та індивідуалізація.

Розрізняють такі види соціалізації: родинна, рольова, економічна, політична, релігійна, культурницька, гендерна, професійна тощо [120, с. 836].

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з проблеми соціалізації, будемо розуміти це поняття як процес функціонування особистості в соціумі та середовищі, в результаті якого вона набуває певних знань, умінь, навичок, цінностей, норм, досвіду, паттернів поведінки у результаті взаємодії з іншими учасниками цього процесу, набуваючи їхніх рис та одночасно впливаючи на членів суспільства, що дозволяє їй бути повноцінним представником певної соціальної групи (або всього соціуму).

Відтепер детальніше розглянемо процес соціалізації студентів у цілому та поступово перейдемо до особливостей професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Не викликає сумнівів той факт, що в процесі соціалізації необхідно враховувати специфіку студентства як соціальної та вікової категорії. Б. Ананьєв розуміє студентський вік як особливу онтогенетичну стадію соціалізації індивіда. Вчений пропонує своє тлумачення феномена студентського віку: «Виховання спеціаліста, суспільного діяча і громадянина, опанування та консолідація багатьох соціальних функцій, формування професійної майстерності – все це становить особливий і найважливіший для суспільного розвитку та становлення особистості період життя, який позначається як студентський вік» [5, с. 125]. Він є максимально сприятливим для навчання і професійної підготовки молодої людини.

Особливості юнацького та студентського віку досліджували І. Бех, І. Кон, А. Мудрик, Г. Абрамова, Д. Фельдштейн та інші.

Студентському віку притаманна кризова насиченість. Головною проблемою старшокурсників є побудова планів на майбутнє, проте все обмірковується з максималістських позицій: все має бути найкращим, наповнене суперечностями: дружба-самотність, критичність-самокритичність, сором'язливість-самовихваляння; самовідданість-егоїзм тощо. Нерідко кризовою є також ситуація працевлаштування після закінчення закладу вищої освіти [31, с. 242].

Як зазначає Г. Абрамова, кожна криза має свої позитивні аспекти. Тільки в період кризи чинник середовища дає ефект «все або нічого!», чим для студента є заклад вищої освіти – чинник соціалізації. Криза – це загострення суперечностей, а саме суперечність – рушійна сила розвитку: людина відштовхується від неусвідомлюваної залежності та стає особистістю. Це дає можливість краще пізнати себе, що і є основою й умовою подальшого розвитку особистості студента [1, с. 64].

Соціалізація особистості студента в епоху інформаційних суспільств і сучасної глобалізації світу відбувається в докорінно інших умовах, аніж це було донедавна. Якщо раніше на соціалізацію особистості вирішальний вплив мав локальний соціокультурний контекст, то нині, коли особистість перебуває у відкритому інформаційному просторі, на перебіг її соціалізації безпосередньо впливають регіональний (суспільство) та глобальний (світове співтовариство) цивілізаційні контексти. Заклад вищої освіти функціонує в них як локальне соціокультурне середовище, в яке на період студентського життя входить особистість студента.

Власне, успішність, оцінки, поведінка, спосіб життя студента виступають своєрідними узагальнювальними індикаторами рівня соціалізації та формами поточного зворотного зв'язку процесу соціалізації його особистості.

З огляду на середній вік випускників денної форми навчання та прийняту в психології періодизацію життєвого шляху людини, констатуємо, що переважна більшість дипломованих фахівців розпочинає своє самостійне життя у стадії ранньої дорослості. І тут треба акцентувати на феномені соціалізації особистості студента.

Ще Конфуцій зазначав, що люди за своєю природою близькі, але в процесі навчання та набуття життєвого досвіду далеко відходять один від одного. Траєкторія такого віддалення на життєвому шляху людей сучасних поколінь задається саме в процесі соціалізації особистості студента. Лише за 4-5 років студентського життя молода людина в порівнянні зі своїми ровесниками, які не здобувають вищої освіти, переміщується на значно вищі соціальні щаблі, у неї відкриваються нові широкі можливості отримати різноманітні професійні й соціальні статуси із виконанням престижних соціальних ролей, які дають змогу повною мірою самостверджувати власну особистість, максимально самореалізувати свій потенціал.

Таким чином, самостійність життя випускника закладу вищої освіти значною мірою залежить від рівня соціалізації його особистості як результату

студентського життя. Особливо це відчутно на старті самотійного життя дипломованого фахівця. Саме на цьому етапі знову виникають проблеми входження особистості молодого спеціаліста в незнайоме для нього соціальне оточення. Натомість шляхи і форми вирішення аналогічних проблем у випадках серйозної розбіжності рівня соціалізації особистості молодого спеціаліста із соціальним очікуванням з боку того нового соціального середовища, в якому започатковується його професійна діяльність, у більшості випадків будуть значно радикальнішими й жорсткішими, ніж входження першокурсника в студентське життя. Реальне життя більш об'єктивно, без умовностей, екзаменує особистість випускника закладу вищої освіти на предмет його професійної придатності та соціальної зрілості [73].

Слід зазначити, що врахування знання особливостей студентського віку дозволяє зрозуміти сутність особистості кожного студента та своєчасно надати йому допомогу в освітньо-професійному становленні, а отже, допомогти правильно обрати життєвий шлях, урахувавши необхідні життєві цінності. Така допомога важлива не тільки у період вступу до закладу вищої освіти, а й під час вступу до магістратури з метою продовжити навчання. Така відповідальність покладається на заклад вищої освіти, адже саме він є одним із провідних чинників соціалізації особистості студента як фахівця [31, с. 262].

Розглянемо сутність поняття «професійна соціалізація» в інтерпретації українських і зарубіжних учених. Так, американські дослідники (Дж. Вайдман, Д. Твейл та інші) визначають професійну соціалізацію як процес набуття знань, навичок і цінностей, необхідних для успішного старту професійної кар'єри. Вони виокремили підходи до професійної соціалізації: функціоналістичний, інтерпретативний і критичний [220, с. 329]

Функціоналістичний підхід (П. Арткінсон, В. Вентворт, Дж. Вайдман, Р. Ван Скоттер, Д. Данн, П. Кендалл, Р. Лінда, Р. Мертон, М. Ноулз, Г. Рідер, Р. Різ, В. Робінсон, В. Хой) надає перевагу соціальним структурам над індивідуальними вчинками. В рамках цього підходу поведінка людини визначається переважно соціальним контекстом. Отже, професійна

соціалізація розглядається як процес, «за допомогою якого індивіди засвоюють ставлення, переконання, цінності і навички, що необхідні для ефективної участі в організованому соціальному житті» [182, с. 375]. Зазначена теорія розглядає молодих фахівців як пасивних об'єктів, які не мають можливості реагувати на процес соціалізації. Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що в рамках функціоналістичного підходу студенти є пасивними спостерігачами процесу соціалізації, головною метою якої є передача знань про майбутню професію.

Інтерпретативний підхід (Е. Віттейкер, Х. Бекер, Т. Бехер, М. Елвессон, П. Найт, В. Оулзен, А. Остін, І. Сімпсон, Б. Тебул, В. Тірні, П. Траулер) до соціалізації зосереджується на людському чиннику та розглядає новачків як активних агентів у процесі соціалізації, які мають потенціал активно шукати необхідну інформацію або розробляти стратегії для подолання невпевненості й невизначеності [211, с. 191]. З практичного погляду, студенти беруть участь у побудові ідентичності, яка, на їхню думку, «працюватиме» та буде доречною в новому культурному контексті. Інтерпретивісти стверджують, що студенти не є «жертвами системи», а мають зробити власний вибір, в якому їм має допомогти організація. Професійна соціалізація – це не статичний процес, у якому новачки лише отримують враження від організації; навпаки, він є динамічним, в який молоді фахівці привносять власний досвід, цінності й ідеї в організацію [166; 210; 212]. Погоджуємося з ідеями Тірні [212] з приводу того, що професійна соціалізація – це двобічний процес, в якому індивіди чинять вплив і піддаються впливу соціалізуючої організації.

За повної протилежності, на перший погляд, функціоналістичного й інтерпретативного підходів, між ними існує і схожість. Обидва розглядають соціалізацію як процес, за допомогою якого особистість бере участь у рольовому навчанні, що призводить до пристосування (адаптації) особистості до культури професії [203, с. 38].

Головним у критичному підході (М. Баретті, А. Болстер, В. Вентворт) є усвідомлення здатності критикувати те, що приймається, як належне в

повсякденному житті (клас, стать і стосунки). Суттєвого значення набуває соціальна трансформація, спрямована на підвищення справедливості, рівності, свободи та людської гідності. Реальність розглядається як соціально створена й усталена. Основою критичного підходу є рефлексивність, яку ми не знайшли в інших парадигмах.

Отже, розглянуті три підходи мають суттєве значення для професійної соціалізації студентів магістратури. Функціоналістичний підхід наголошує на соціальній структурі, інтерпретативний – більш стосується людських ресурсів. Критичний – визнає два підходи, але вводить аспект рефлексивності та соціальної справедливості.

Значний внесок у розвиток теорії професійної соціалізації зробив американський учений Т. Парсонс [111]. Автор розглядає цей процес як енергетичну взаємодію особистості з довколишнім середовищем, як повну інтеграцію особистості в соціальну систему шляхом пристосування.

Не меншої уваги проблемі професійної соціалізації приділяють і німецькі вчені, досліджуючи окремі аспекти професійної соціалізації у школі та закладах вищої освіти (К. Люшер); обґрунтовуючи теорії соціалізації та трансформації й аналізуючи розвиток професійної соціалізації у різних федеральних землях (Б. Кершнер); розглядаючи професійну соціалізацію у поєднанні з вибором професії та її впливом на розвиток особистості (А. Бам, Х. Егерт, В. Лемперт, В. Хайнц); розкриваючи етапи професійної соціалізації у процесі життя (К. Харні, С. Ран, Х. Штаховські).

Німецький дослідник П. Гроскурт тлумачить професійну соціалізацію як «постійний процес навчання особистості в поєднанні із вимогами процесу виробництва» й погоджується з Г. Вурцбахером та У. Шлотманом стосовно того, що професійна соціалізація впливає на розвиток особистості й має значення не тільки для набуття професійних ролей, але й для інших сфер життєдіяльності. Об'єктом такого визначення професійної соціалізації є не лише соціалізація у професії, але й соціалізація завдяки професії [184, С. 8-10].

Суголосні з німецьким ученим В. Лемпертом, який зауважує, що процес професійної соціалізації не завершується після здобуття освіти і професійної діяльності, а відбувається впродовж усього життя. Соціалізація через працю (на відміну від соціалізації через родину, школу чи колег) ускладнюється тим, що вона становить основу для матеріальної підтримки та соціального статусу індивіда, а тому пов'язана з економічними і суспільними потребами [197, с. 89]. Автор визначає соціалізацію як «життєвий процес, завдяки якому відбуваються зміни в зрілому віці» [197, с. 7].

Значний внесок у розробку основ різноманітних соціалізаційних теорій зробили французькі вчені (А. Біне, П. Бурдьє, К. Дюбар, Ф. Дюбе, Ж. Капель, Г. Лебон, Л. Легран, Е. Морен, А. П'єрон, Г. Тард, Ж. Шато та ін). У традиціях французьких психолого-педагогічних і соціологічних наук проблема професійної соціалізації розглядається через вирішення питань професійної та навчальної орієнтації, професійного навчання й освіти.

Професійна соціалізація – це «процес засвоєння суб'єктом професійної діяльності певної системи знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправному члену трудового колективу, демонструючи професійну майстерність [142, с. 12]. І. Сидоренко визначає професійну соціалізацію ще і як «...багатоплановий, суперечливий процес вступу індивіда до професійного середовища, засвоєння професійного досвіду й активного відтворення знань, норм і цінностей, які необхідні для входження в суспільні процеси і функціонування як повноправного члена трудового колективу» [138, с. 113]. На нашу думку, це визначення досить точно розкриває сутність професійної соціалізації.

Водночас важко не погодитись із М. Зверєвою, яка визначає професійну соціалізацію як «...складний, багатогранний процес включення індивіда в професійну практику, під час якої відбувається засвоєння професійного і соціального досвіду, самовизначення, віднаходження свого місця в суспільстві, а також процес активного професійного саморозвитку й

самовдосконалення, усвідомлення своєї ролі в соціальному та професійному середовищах» [52, с. 11].

Професійно-трудова соціалізація – це сукупність соціальних і педагогічних процесів, що дозволяють майбутньому фахівцеві засвоювати систему настанов, норм і цінностей, які відповідають соціальній ролі професіонала [50, с. 36].

Із сучасних російських дослідників цієї проблеми слід зазначити Н. Перінську, яка визначає специфіку професійної соціалізації молоді в прикордонному стані індивіда між первинною і вторинною стадіями соціалізації, що неодмінно призводить до суперечності між спочатку зосвоєними в сім'ї, школі, інституті соціальними практиками і новим професійним середовищем. Соціалізація визнається успішною, якщо особистість освоює схвалювані в цьому соціумі цінності, ролі, норми і зразки поведінки [115, с. 37].

Слід зазначити, що процес соціалізації зовсім не зводиться до пасивного засвоєння індивідом соціальних ролей і цінностей, навпаки, сама особистість також виступає активним учасником цього процесу. Сучасні дослідники, в тому числі А. Ковальова [71, с. 15-16], Т. Алексеєнко [3, с. 24] розглядають соціалізацію саме як двобічний процес.

Заслуговують на увагу дисертаційні дослідження учених Р. Хізбулліної, в якому досліджується феномен соціально-професійної соціалізації молодого фахівця [151]; В. Шубіна, в якому розглядаються особливості професійної соціалізації студентів ЗВО державної протипожежної служби [158]; О. Копиці, присвячене аналізу педагогічних умов професійної соціалізації студентів в освітньому процесі середньо-спеціального навчального закладу [76]; О. Шмакової, в якому наголошується на важливості засобів іншомовного ділового спілкування в процесі професійної соціалізації [157]; Е. Галімової, що спрямоване на визначення ролі виховного середовища закладу вищої освіти в процесі професійної соціалізації майбутніх фахівців [33]; І. Воробйової, в якому розглядаються особливості професійної соціалізації

студентів, які здобувають спеціальність «Соціальна робота» [32]; О. Студенікіної, в якому висвітлено умови й процеси реалізації і обґрунтовано критерії ефективності професійної соціалізації у ЗВО [142]; О. Ірби, націлене на необхідність застосування компетентнісного підходу як умови професійної соціалізації особистості студентів-майбутніх психологів [57] тощо.

Для визначення особливостей підготовки студентів магістратури було проаналізовано нормативні державні документи взагалі та ліцензійні й акредитаційні справи різних університетів, зокрема. Слід зазначити, що оскільки в основу підготовки магістрів покладено єдиний освітній державний стандарт із вищої освіти, то суттєвих відмінностей щодо такої підготовки в різних закладах вищої освіти виявлено не було.

Магістерська підготовка реалізує освітньо-професійні програми, які базуються на проведенні наукових досліджень і зорієнтовані на підготовку фахівців для науково-дослідної і педагогічної діяльності, для роботи у галузі наукоємних технологій [15, с. 11-12].

Магістратура як завершальна ланка повного циклу вищої освіти не розрахована на масову підготовку фахівців, оскільки її цільові завдання сконцентровано на підготовці особливого складу випускників – інтелектуальної, наукової та науково-педагогічної еліти суспільства. Через це, незалежно від профілю закладу вищої освіти, провідною метою магістратури є підготовка майбутніх магістрів наук – відповідальних, ініціативних і активних суб'єктів наукового пізнання, спілкування, співпраці та співтворчості, чия майбутня професійна діяльність здебільшого повинна носити науково-дослідний характер, а соціальна місія полягатиме в тому, щоб бути не тільки споживачами та носіями, але здебільшого творцями й взірцями науково-дослідної культури [140, с. 6].

Розглянемо особливості підготовки студентів магістратури соціогуманітарного профілю в Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського та Вінницькому

державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, які готують майбутніх магістрів за спільними документами та вимогами.

Основою концепції освітньо-виховного процесу в обох ЗВО є виконання вимог державних стандартів підготовки фахівців з вищою освітою. Навчання студентів магістратури соціогуманітарного профілю забезпечене освітньо-кваліфікаційною характеристикою, освітньо-професійною програмою, навчальним планом та засобами діагностики якості знань.

Освітньо-кваліфікаційні характеристики (ОКХ) та освітньо-професійні програми (ОПП) освітньо-кваліфікаційного ступеня «магістр» розроблено з урахуванням державних вимог щодо вищої школи і погоджено з науково-методичною комісією Міністерства освіти і науки України і Департаментом вищої освіти Міністерства освіти і науки України. Створені ОКХ та ОПП визначають рівень професійної підготовки фахівців та умови їх використання за спеціальністю. У них передбачено поглиблення вимог щодо знань майбутніх фахівців, забезпечення єдності освіти та формування й розвиток особистості.

Навчальні плани підготовки магістрів соціогуманітарного профілю побудовано згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України, а також у відповідності до вимог ОПП та ОКХ, якими визначено перелік й обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять, їх обсяг, графік освітнього процесу, форми та засоби проведення поточного і підсумкового контролю. Для конкретизації планування освітнього процесу на кожний навчальний рік складено робочий навчальний план.

Навчальний план структурований таким чином, щоб забезпечувалась наскрізна загальнонаукова і фахова підготовка з урахуванням ступеневої безперервної вищої освіти. Він містить п'ять основних блоків дисциплін – цикли гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової (фундаментальної) підготовки, загально-професійної підготовки, професійної і практичної підготовки та вибіркові навчальні дисципліни

(дисципліни самостійного вибору навчального закладу та дисципліни вільного вибору студента).

У навчальному плані визначено кількість аудиторних годин і годин, що відводяться для самостійної роботи студентів, передбачено проходження асистентської та переддипломної практик і виконання магістерських робіт.

Контроль за якістю підготовки фахівців здійснюється відповідно до навчального плану, ОПП та ОКХ. Однією із форм контролю засвоєння студентами навчального матеріалу є складання заліків та іспитів у період заліково-екзаменаційних сесій. Крім того, практикується внутрішньосеместровий контроль у вигляді модульних контрольних робіт, ректорських контрольних робіт і атестації з дисциплін, які не виносяться на сесію.

Розглянемо конкретні дані щодо підготовки студентів магістратури соціогуманітарного профілю, спираючись на зазначені документи. Освітньо-професійна програма підготовки магістрів соціогуманітарного профілю розрахована на 2 роки навчання й передбачає опанування нормативних і вибіркового навчальних дисциплін професійно-практичного, гуманітарного і соціально-економічного спрямування обсягом 120 кредитів ECTS (1 кредит дорівнює 30 академічним годинам). Так наприклад, при підготовці студентів магістратури спеціальності «Психологія» кількість кредитів ECTS за всіма циклами складає 76, з них 9 кредитів відводиться на цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки; 62 – на цикл фундаментальної підготовки і 76 – на цикл професійної та практичної підготовки. Для всіх спеціальностей передбачено проходження різних видів практики та написання кваліфікаційної роботи.

Навчання студентів у магістратурі здійснюється також через дослідження, що дозволяє розглядати його як наукоємний освітній процес. У цьому зв'язку магістерська підготовка передбачає активне володіння дослідницькими методами, перенесення акцентів на самостійну роботу. Дослідницька діяльність знаходить свій прояв у підготовці рефератів, написанні магістерських робіт,

участі в конкурсах, олімпіадах. У процесі такої роботи магістранти продовжують удосконалювати свій науково-практичний досвід [21, с. 223].

Слід зазначити, що кожен студент магістратури має написати наукову статтю за результатами свого магістерського дослідження самостійно або у співавторстві з науковим керівником і опублікувати її у фаховому виданні. Також майбутні магістри мають брати участь у наукових конференціях для розширення свого світогляду, набуття навичок наукового дискурсу та входження до наукової спільноти. Задля цього вони мають навчитися складати тези доповіді та набути власного стилю публічного викладу матеріалу. Написання наукової статті вимагає від майбутнього фахівця не тільки вмінь шукати, аналізувати та компонувати інформацію, навичок роботи з друкованими й електронними виданнями, а також і вмінь лаконічно висловлювати свої думки, виділяти найважливіше з-поміж великого обсягу інформації.

Також для майбутнього магістра вкрай важливим є знання англійської мови, оскільки досить велика частина важливої та цікавої наукової інформації міститься у бібліотеках і мережі Інтернет в оригіналі та рідко перекладається українською. Окрім цього, у зв'язку з процесами євроінтеграції у нашій країні підвищуються вимоги до працівників освіти, особливо тих, хто планує пов'язати своє життя з наукою. Це стосується насамперед знання англійської мови як інтернаціональної ланки зв'язку зі світом. Отже, окрім набуття вищезазначених умінь і навичок, студентам магістратури обов'язково потрібно розвивати іншомовну компетенцію.

На практичному етапі навчання ефективними формами узагальнення власних знань є проведення науково-практичних студентських конференцій, де студенти обговорюють нагальні наукові питання. Практикуються сумісні публікації викладачів та студентів за результатами наукових досліджень. Необхідно відзначити результативність залучення студентів до участі в Міжнародних науково-практичних конференціях, які щорічно проводять педагогічні заклади вищої освіти [21, с. 224].

Беручи до уваги основні тенденції розвитку сучасної вищої школи,

основними завданнями соціалізаційного процесу в умовах магістратури є орієнтація особистості студента на гуманістичні та смисложиттєві цінності, визначення свого місця й цілей життєдіяльності; оволодіння цінностями світової і національної культури, їх примноження й активна участь у культурному житті українського суспільства; оволодіння нормами суспільної моралі, національними традиціями, кодексом професійної честі та моральними цінностями відповідних прошарків і груп, виховання адекватної самооцінки результатів своєї діяльності; валеологічне виховання студента; формування національної самосвідомості, громадянськості, патріотизму, поваги до закону правопорядку, внутрішньої свободи і почуття особистої гідності відповідно до прогресу моралі сучасного суспільства; розвиток індивідуально-особистісних задатків студента, формування на їх основі загальних і специфічних здібностей, активізація творчого потенціалу та здатності до саморозвитку; усвідомлення покликання, що полягає в потребі реалізації набутих професійних знань і навичок у праці як першої життєвої необхідності, вищій життєвій цінності та головному способі досягнення життєвого успіху, цілеспрямованості і підприємстві, конкурентоспроможності у всіх формах життєдіяльності [46, с. 54].

У процесі навчання у закладі вищої освіти під впливом фахових дисциплін, передбачених навчальною програмою, розвивається і формується професійна спрямованість особистості, тобто прагнення використовувати знання, досвід, здібності у галузі обраної спеціальності. Професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей і задач професійної діяльності, а також інтереси, ідеали, настанови, переконання, погляди. Всі ці риси та компоненти професійної спрямованості виступають показниками рівня її розвитку і сформованості у студентів, характеризуються усталеністю (неусталеністю), домінуванням суспільних та особистісних мотивів, віддаленою чи близькою перспективою [47, с. 274].

В основу підготовки магістрів мають бути покладені індивідуальна і дослідницько зорієнтована парадигми. Результатами професійного

саморозвитку має стати готовність магістра до професійної діяльності [162, с. 240]. За рівнем професійної спрямованості М. Дяченко, Л. Кадибович розглядають таку типологію студентів:

- перший тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, яка зберігається протягом усього періоду навчання. Вона зумовлена чітким уявленням про майбутню професію. Орієнтація в професійній сфері пов'язана з привабливістю змісту фаху, його відповідністю власним здібностям, високою соціальною значущістю. Ці студенти характеризуються високим рівнем активності.

- другий тип – студенти, які ще не визначились у своєму ставленні до професії. Здебільшого вибір фаху в них не має чітко вираженої професійної мотивації, інформація про професію поверхнева. Головна орієнтація у професійній сфері пов'язана із соціальними можливостями, що надаються професією, із широким застосуванням спеціальності та перспективою успішності професійної кар'єри. Для більшості студентів цієї групи прийнятним є компроміс між негативним ставленням до професії та продовженням навчання у закладі вищої освіти. Через це їхня активність характеризується непостійністю, чергуванням спадів і підйомів.

- третій тип – студенти з негативним ставленням до професії. Мотивація вибору зумовлена переважно загальновизнаними в суспільстві цінностями вищої освіти. Рівень їхніх уявлень про професію є низьким. У фаховій сфері приваблює матеріальна винагорода, соціальні можливості, що надаються професією (можливість працювати в місті, тривала відпустка, висока заробітна платня тощо). Показники активності – невисокі та нестійкі [47, с.58].

Необхідно констатувати той факт, що наразі у процесі підготовки студентів магістратури домінують цілі й завдання нормативного плану, тобто майбутній фахівець не стільки пізнає професію у її змістовому значенні, скільки просто дізнається про неї. Це призводить до низки проблем, які виникають під час професійної соціалізації молодих фахівців.

На думку О. Студенікіної, роль і результати професійної соціалізації у

закладі вищої освіти можна оцінювати, орієнтуючись на три підходи. При виборі «суб'єкт-об'єктного» підходу соціалізація визнається успішною лише в тому випадку, якщо випускник засвоїв передбачені державним стандартом знання і працює за тією спеціальністю, за якою навчався. Якщо брати за основу «суб'єкт-суб'єктний» підхід, то важливе значення надається самореалізації та розвитку особистості (в тому числі і професійному). У цьому випадку соціалізацію можна вважати успішною, якщо під час навчання студент зміг усвідомити свої інтереси та потреби і після закінчення закладу вищої освіти «знайшов себе» на ринку праці. З погляду «ідентифікаційного підходу», показником успішної соціалізації у ЗВО буде сформована професійна ідентичність, усвідомлення своєї приналежності до професійної групи і здатність поділяти її норми та цінності [142, с. 9]

Отже, враховуючи означені підходи, основними завданнями закладу вищої освіти зі здійснення професійної соціалізації студентів є такі:

- навчаючись у ЗВО, студент повинен засвоїти професійну термінологію, оскільки часто саме на цей чинник звертають увагу роботодавці;

- програми університетської освіти повинні бути націлені на розвиток навичок самоосвіти і формування у студентів потреби в саморозвитку;

- ЗВО повинен ознайомити студента з основами професійної етики, норм і правил, що існують у цій професійній сфері.

Грунтовне осмислення базових понять із теми дослідження дозволило сформулювати власне тлумачення феномена *професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю*, яку розглядаємо як двобічний процес і водночас результат включення в професійне середовище, внаслідок якого особистість засвоює знання, уміння, навички та патерни поведінки, що дозволяють їй бути компетентним фахівцем певної соціогуманітарної галузі та повноправним членом тієї соціальної групи, до якої належить його професія.

Працюючи над професійною соціалізацією студентів магістратури

соціогуманітарного профілю, необхідно розуміти її специфіку. Зауважимо, що проаналізувавши наукову літературу з проблеми, ми не знайшли робіт, які б відображали особливості досліджуваного феномена саме студентів магістратури обраного профілю, що ще раз доводить її актуальність.

Зазначимо, що гуманітарна галузь завжди була привабливою для багатьох людей. Вона і сьогодні є популярною. У наш час професії соціогуманітарного напрямку все більше конкурують із точними науками. Адже вони дозволяють фахівцеві аналізувати соціальний розвиток держави і суспільства, пізнавати людську природу та закони організаційних процесів життя суспільства. Питання соціогуманітарної професійної підготовки у вищій школі знайшли відображення в роботах українських учених: В. Дзоз, Б. Коротяєва, М. Култаєвої, Е. Лузік, О. Невмежерицького, Л. Товажнянського та ін.

У наш час виділяють три великі групи наук – соціогуманітарні, природничі та інженерно-технічні. До першої групи відносять: психологію, історію, соціологію, педагогіку, філологію, мовознавство, етику, естетику тощо. До другої – математику, фізику, біологію, хімію тощо. До третьої – механіку, технологію виробництва, машинобудування тощо [64, с. 94].

Існують різні класифікації соціогуманітарних наук. Згідно з однією із них, суспільні науки поділяються на фундаментальні та прикладні. Перші – з'ясовують об'єктивні закони довколишнього світу, а другі – вирішують проблеми втілення цих законів для розв'язання практичних завдань у виробничій і соціальній галузях. Натомість межа між цими групами наук умовна і рухлива [6, с. 29].

Загальноприйнятою є класифікація, підставою якої є предмет дослідження. З цього погляду, можна виокремити такі групи соціогуманітарних наук: історичні науки (вітчизняна історія, загальна історія, археологія, етнографія, історіографія); економічні науки (економічна теорія, економіка і управління народним господарством, бухгалтерський облік, статистика); філософські науки (історія філософії, логіка, етика, естетика); філологічні науки

(літературознавство, мовознавство, журналістика); юридичні науки (теорія й історія держави і права, історія правових учень, конституційне право); педагогічні науки (загальна педагогіка, історія педагогіки і освіти, теорія і методика вчення і виховання); психологічні науки (загальна психологія, психологія особи, соціальна і політична психологія); соціологічні науки (теорія, методологія і історія соціології, економічна соціологія і демографія); політичні науки (теорія політики, історія і методологія політичної науки, політична конфліктологія, політичні технології); культурологія (теорія і історія культури, музеєзнавство) [77, с. 212-213].

На наш погляд, необхідним аспектом проведення науково-дослідної роботи є виокремлення спеціальностей, які ввійдуть до вибірки експериментального дослідження, та аналіз особливостей саме професійної підготовки студентів магістратури, оскільки впровадження педагогічних умов відбувається в освітньому процесі закладу вищої освіти.

На першому етапі ми обрали спеціальності соціогуманітарного профілю, за якими здійснюється підготовка фахівців у Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського та Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського: «Англійська мова і література», «Китайська мова та література», «Дошкільна освіта», «Журналістика», «Історія», «Політологія», «Початкова освіта», «Переклад», «Психологія», «Українська мова і література», «Управління освітніми закладами», «Філософія». Проте, зважаючи на те, що в обраних закладах підготовка за освітньо-кваліфікаційним рівнем «Магістр» здійснюється не за всіма обраними спеціальностями, вибірку досліджуваних було звужено. Отже, вибірку експериментального дослідження складатимуть студенти магістратури таких спеціальностей: «Управління освітніми закладами», «Психологія», «Філософія», «Дошкільна освіта», «Українська мова і література», «Англійська мова і література», «Переклад».

Соціогуманітарні спеціальності, за класифікацією Є. Клімова, належать

до типу професій «людина – людина», де предметом праці є люди. Для успішної роботи за цим фахом потрібно, окрім набуття ґрунтовних знань, умінь та навичок, навчитися встановлювати і підтримувати міжособистісні контакти, розуміти емоційні та психічні стани людей, розбиратися в особистісних особливостях, мати високий рівень конфліктоусталеності тощо [68, с. 43]. Отже, проблема професійної соціалізації є особливо актуальною для представників цих професій, має свою специфіку і відповідні засоби реалізації.

Вважаємо за потрібне виокремити специфічні риси, які відрізняють майбутніх фахівців спеціальностей, що входять по соціогуманітарного профілю, від випускників природничого чи технічного напрямку підготовки.

Німецький вчений Йоханнес Ціренберг виокремлює низку відмінностей у підготовці студентів соціогуманітарного та технічного профілів, які зумовлено деякими відмінностями у меті досліджуваних напрямів. Отже, мета соціогуманітарних наук – вирішувати проблеми, що не можуть бути роз'язані природознавчими (точними) науками; пояснювати феномени, що є результатом людської діяльності; аналізувати і тлумачити діяльність та поведінку індивідуума в рамках суспільства, впливати та формувати світогляд людей. Мета природознавчих (точних) наук – знаходити й описувати загальні закони; тлумачити природні явища; пояснювати природні й технічні феномени тощо [221, с. 1].

Учені також наголошують на таких відмінностях: методи наукового пізнання у рамках соціогуманітарних наук – гіпотези та теорії, природознавчих – експерименти та спостереження; соціогуманітарні науки характеризуються відсутністю об'єктивності, пошуком оригінального серед подібного, передбачають міжособистісну взаємодію; точні науки вирізняються об'єктивністю, точністю, можливістю відтворення експериментів.

За Ціренбергом, основна відмінність підготовки фахівців соціогуманітарного профілю від технічного полягає у відсутності необхідності розвитку комунікативності, особистісних рис як таких, оскільки для цих

фахівців, на думку вченого, найважливішим є об'єктивність, неупередженість і високий рівень фахових знань, усе інше – «зайве». Він наголошує на тому, що для «гуманітаріїв» неабиякої важливості у професійній діяльності набуває міжособистісна взаємодія, вміння підлаштовуватися під особистісні особливості людей та зміни у соціумі, що дійсно відрізняє мету підготовки таких фахівців і засоби її реалізації від професіоналів технічних спеціальностей [221, с. 1].

Вивчаючи професійну спрямованість майбутнього вчителя, Я. Левченко доводить важливість комунікативної компоненти його особистості, зазначаючи, що комунікативні процеси особливо важливі для професійної діяльності майбутнього вчителя. Це стосується професій типу «людина – людина» в цілому, тому структурні складові комунікативної компоненти визначаються міжособистісними комунікаціями, що відображають змістовий аспект соціальної взаємодії. Комунікативна компонента, на думку вченої, включає такі складові: соціально-комунікативну інтеграцію (здатність особистості узгоджувати свої потреби, ціннісні орієнтації, соціальні настанови з професійними); перцептивну адекватність (сприйняття, розуміння і оцінка самого себе, інших людей, соціальних ситуацій тощо); комунікабельність, яка є інтегративною якістю міжособистісної комунікації (здатність ефективно взаємодіяти й впливати на інших людей з метою задоволення своїх мотивів і потреб) [89, с. 122-124].

Фахівці технічного або природничого профілю у своїй професійній діяльності рідко зустрічаються з необхідністю вирішувати конфліктні питання, підтримання міжособистісних відносин для них має місце переважно у неформальних стосунках з колегами, тобто в них немає необхідності підлаштовуватися під клієнта у психологічному контексті. Більш того, такі фахівці часто навіть не зустрічаються з необхідністю спілкуватися з клієнтами: їм надають завдання, до речі, доволі часто, у письмовій/електронній формі, які їм потрібно своєчасно виконати. Комунікативні навички та красномовство для них також не відіграють такої

визначної ролі, як для фахівців соціогуманітарного профілю, що також робить професійну підготовку та соціалізацію останніх специфічною.

Я. Левченко у своїй роботі також вказує на важливість регулятивної компоненти особистості вчителя, що включає регуляцію психічних станів, цілепокладання, регуляцію діяльності й поведінки, самоконтроль [89, с. 146].

Майбутня професійна діяльність магістрантів соціогуманітарного профілю вирізняється складною структурою міжособистісних відносин і потребує вмінь швидкого пристосування до особистісних потреб клієнтів, умінь спілкуватися та знаходити спільну мову, вирішувати міжособистісні конфлікти, володіти ораторським мистецтвом та по-філософськи дивитися на оточуючий світ, що ускладнює процес їхньої професійної соціалізації. Через це, на нашу думку, викладачі закладу вищої освіти мають забезпечувати професійну соціалізацію таких студентів на етапі навчання у магістратурі. Дослідивши статистику, було з'ясовано, що близько 70% випускників соціогуманітарного профілю йдуть працювати не за спеціальністю, що пояснюємо, по-перше, неготовністю до професійної діяльності в аспекті фахових знань, по-друге, усвідомленням великої відповідальності перед соціумом (особливо це стосується педагогічного напрямку підготовки) та страхом зазнати невдачі. Ще однією відмінністю, що визначає специфіку професійної соціалізації фахівців соціогуманітарного профілю, є те, що професіональний рівень технічного робітника досить просто визначити, перевібивши його компетентність у виконанні певного технічного завдання, що доволі складно зробити, якщо мати справу із соціогуманітарною сферою. Наприклад, якщо фахівець технічного профілю знає як і вміє написати код, за допомогою якого необхідний сервіс адекватно працюватиме, але має низький рівень комунікативних навичок, його буде працевлаштовано, та професійна соціалізація пройде досить успішно, тобто він не матиме проблем у професійній діяльності. Якщо ж фахівець соціогуманітарного профілю гарно володіє, до прикладу, англійською мовою, але, як і у попередньому прикладі, низьким рівнем комунікативних навичок, його професійна соціалізація проходитиме значно складніше, оскільки робота вчителя

базується на взаємодії з учнем, батьками та колегами, а отже без вищеперелічених якостей такий фахівець не зможе реалізуватися в професії. Окрім цього, професіоналізм таких робітників видається досить складно оцінити, на відміну від технічних працівників, тому вони можуть зустрітися у своїй практиці з недовірою та невпевненістю у їхній компетентності з боку клієнтів. Наприклад, талановитого вчителя, який має високий рівень фахових знань, власну методику викладання тощо, робить усе можливе, аби навчити учнів свого предмету, звинувачують батьки учня, що знання їхньої дитини дуже низькі. Насправді їхньому синові не подобається цей предмет і у нього немає здібностей, але вчителю доведеться вирішувати цю проблему, вдаватися до обговорення ситуації, пояснювати батькам можливі варіанти тощо. У цьому прикладі він має володіти високим рівнем комунікативності, конфліктуосталеності, аби гідно поводитися у такій ситуації та відповідати «званню вчитель». Якщо розглянути можливу ситуацію із професійного життя психолога або журналіста, також побачимо специфіку їхньої професійної соціалізації. До прикладу, останньому, окрім фахових знань та умінь, потрібно також володіти акторською майстерністю, ораторським мистецтвом, психологічними прийомами для того, щоб отримати від клієнта необхідну інформацію, яку той з певних причин не хоче повідомляти.

Отже, враховуючи вищенаведені роздуми, вважаємо, що специфіка професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю полягає у розвитку окрім фахових знань і вмінь, також комунікативних навичок, умінь пристосовуватися до навколишнього середовища, соціальних змін; конфліктуосталеності, красномовства, іншомовної компетентності, знання психологічних тактик впливу на особистість тощо, що й відрізняє цей процес від інших профілів підготовки у магістратурі (природничого, технічного).

1.2. Сутність, структура, критерії та рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю

У словнику української мови сутність розуміється як найголовніше, основне, істотне в кому-, чому-небудь; зміст [139]. У філософії сутність – головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [148, с. 523].

Схарактеризуємо особливості педагогічної підготовки магістрів. На думку Г. Яворської, педагогічна освіта майбутніх магістрів – багатофункціональний, відкритий, самостійний, своєрідний цикл педагогічної освіти, який має свої мету, зміст, форми та методи, функціонує шляхом реалізації складних організаційних та змістово-процесуальних зв'язків [162, с. 239].

В основу підготовки магістрів має бути покладено індивідуальну і дослідницько зорієнтовану парадигму. Результатом професійного саморозвитку має стати готовність магістра до професійної діяльності, що включає такі компоненти: цілемотиваційний (забезпечує спрямованість на особистісно-професійні зміни); змістовий (передбачає розробку системи особистісно набутих знань щодо механізмів професійно-педагогічної діяльності та саморозвитку: майбутній педагог має засвоїти систему понять, концепцій, що розкривають сутність особистісно зорієнтованих технологій, особистісно-професійної рефлексії; отже, продуктом його педагогічної підготовки мають бути персоналізовані педагогічні знання, вміння і навички); операційний (включає систему шляхів, способів, прийомів здійснення педагогічної, науково-дослідницької діяльності та самовдосконалення); інтегративний (передбачає формування вміння проектувати програму самовдосконалення своєї особистості та студента); аксіологічний (передбачає вміння формувати людські та загальнолюдські цінності); світоглядний (уміння створювати власну педагогічну концепцію) [162, с. 240]

Приєднання української системи вищої освіти до Болонського процесу

передбачає перехід до моделі оцінювання на основі компетентнісного підходу, що дозволяє більш чітко структурувати й привести до єдиного зразка вимоги, що висуваються фахівцю. Основні фахові компетенції випускників визначені у кваліфікаційних характеристиках фахівця (ОКХ). Вважаємо за потрібне проаналізувати ОКХ підготовки студентів магістратури зазначених вище спеціальностей.

Слід зазначити, що загальні компетентності студентів магістратури соціогуманітарного профілю не мають суттєвих відмінностей і зводяться до таких: здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та встановлення взаємозв'язків між явищами і процесами; здатність проведення дослідження на відповідному рівні; спілкуватись із представниками різних професійних груп та у міжнародному контексті; навички використання інформаційно-комунікативних технологій для пошуку, оброблення, аналізу інформації з різних джерел і прийняття рішень; здатність організовувати та мотивувати людей досягати спільної мети, працювати в команді; діяти на основі етичних міркувань, соціально відповідально та свідомо; вміння виявляти та вирішувати проблеми, генерувати нові ідеї [43, с. 165].

На основі аналізу Державного освітнього стандарту, освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм підготовки студентів магістратури соціогуманітарного профілю (див. додаток А), можна дійти висновку про те, що проблемі професійної соціалізації не приділяється належної уваги в процесі фахової підготовки, що ще раз підтверджує актуальність і доцільність нашого дослідження. Однак, у процесі підготовки студентів магістратури зі спеціальності «Психологія» акцент робиться на такій компетентності, як уміння адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності, ефективно взаємодіяти з колегами, що можна розцінювати як елемент професійної соціалізації майбутніх фахівців. Окрім цього, в межах досліджуваного феномена заслуговує на увагу така спеціальна компетентність випускника магістратури зі спеціальності «Дошкільна освіта», як здатність до професійного самовдосконалення.

Наразі здійснимо сутнісний аналіз феномена «професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю». Структуру можна представити як ланцюг взаємопов'язаних компонентів: професійного, когнітивного, поведінкового та особистісного (рис. 1.1).

Розглянемо кожний компонент більш детально.

Професійний компонент містить сукупність професійних умінь і якостей, що зумовлюють ефективність реалізації професійних функцій та відображають систему мотивів, ціннісних орієнтацій і смислових настанов майбутнього фахівця, що визначають загальну професійну спрямованість, характер і успішність професійної взаємодії (професійна спрямованість та значущість професії, мотивація досягнення успіху, професійна самореалізація). Провідна функція цього компонента полягає в глибокому розумінні майбутнім фахівцем цінностей освіти, знань, навчання, розвитку; необхідності осмислення студентами магістратури нагальної потреби професійної соціалізації.

Професійний компонент усебічно характеризує ставлення студентів магістратури до професійної діяльності взагалі та професійної соціалізації, зокрема.

Професійна спрямованість визначається мотивами особистості, уявою про професію та реальною професійною освітою. Її параметрами є любов і відданість професії, обов'язок, відповідальність, тактовність тощо [144, с. 37].

Особливе місце у структурі запропонованого компонента посідає потреба в професійній самореалізації. В. Радул наголошує на тому, що розкриття творчого потенціалу особистості, творча самореалізація в професійній діяльності є важливою умовою зростання її професіоналізму [162, с. 71].

Чинником, що оптимізує дієвість мотиву, є усвідомлення суб'єктом результатів своєї діяльності. Правильна мотиваційна настанова спрямована на досягнення успіху, а не уникнення невдач.

Когнітивний компонент передбачає глибоке усвідомлення майбутніми фахівцями сутності професійної соціалізації, розуміння її вагомості, ідей

розвитку та саморозвитку, необхідності здійснення якісної науково-дослідної діяльності. Він характеризується сформованими та керованими процесами мислення, системою когнітивних стратегій пізнання професійно-фахової теорії і практики, що забезпечують створення нового продукту у формі особистісного знання та його компетентне використання. Сутністю когнітивного компонента є система теоретичних знань достатньо високого рівня узагальненості, що забезпечує їх використання та широке перенесення у відповідні професійні ситуації. До складу запропонованого компонента входять знання про особливості професії, фахові та фонові знання, які постійно оновлюються та удосконалюються за допомогою особистісного прагнення до саморозвитку.

Поведінковий компонент – це сукупність умінь, які забезпечують ефективну професійну взаємодію. Під професійною взаємодією розуміємо цілеспрямований динамічний процес впливу суб'єктів один на одного під час професійної діяльності. Ефективність професійної взаємодії зумовлює кінцевий результат і відіграє надзвичайно важливу роль саме для представників соціогуманітарного профілю, оскільки більшість професійних завдань їм доводиться вирішувати через дієву комунікацію. Саме тому до складників зазначеного компоненту ми включили професійну позицію, організаційно-комунікативні та науково-дослідні вміння, емоційну саморегуляцію і вміння працювати в команді.

Особистісний компонент. Не викликає сумнівів той факт, що неможливо досягти достатнього рівня професійної соціалізації без наявності в майбутнього фахівця відповідних особистісних характеристик. Представник кожного типу професій має свій комплекс особистісних якостей, які сприяють успішній професійній діяльності. Для представників професій типу «людина – людина» вирішальним у діяльності має бути людський фактор [5, с. 172]. Для фахівців цього профілю професійно важливими є такі якості: доброзичливість й такт; товарискість; емоційна стійкість; самовладнання й витримка; чуйність, співпереживання (емпатія); самостійність; домінантність; організаторські

здібності; соціальний інтелект; чистота, чіткість, виразність мови; експресія особи й поведінки; наполегливість [68, с. 207]. Зважаючи на це, було виокремлено такі показники в рамках особистісного компонента професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю: професійний імідж, толерантність, морально-вольові якості, конфліктоусталеність.

Загалом поведінковий та особистісний компоненти дуже схожі між собою, в них є багато спільного та можна розглядати їх як одне ціле, проте їх було умовно розділено для того, щоб мати змогу наочно прослідкувати саме особистісні риси, які сприяють професійній соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, і окремо – особистісні вміння, що регулюють цей процес. Окрім цього, особистість можна розглядати як з позицій поведінки, що зумовлює особистісні особливості, так і навпаки, тобто ці два компоненти є особливо тісно пов'язаними та взаємообумовленими як два складники особистості.

Зазначимо, що компоненти професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю пов'язані між собою внутрішніми зв'язками (на основі принципів послідовності й наступності), оскільки є цільовими орієнтирами для добору педагогічних умов їх реалізації. Всі компоненти досліджуваного феномена не є ізольованими, а перебувають у взаємодії, що забезпечує його інтегративний характер.

Уважаємо, що феномен «професійна соціалізація» слід також розглядати у взаємозв'язку із поняттями: професійна спрямованість, професійний розвиток, професійна адаптація та професійне становлення, що є загальноприйнятими у науковому світовому просторі. Професійна соціалізація є кінцевою ланкою на професійному шляху особистості.

Пропонуємо умовний алгоритм професійної соціалізації студентів в умовах закладу вищої освіти, який можна розглядати у межах компонентної структури досліджуваного феномену:

професійна спрямованість → професійний розвиток → професійна адаптація → професійне становлення → професійна соціалізація.

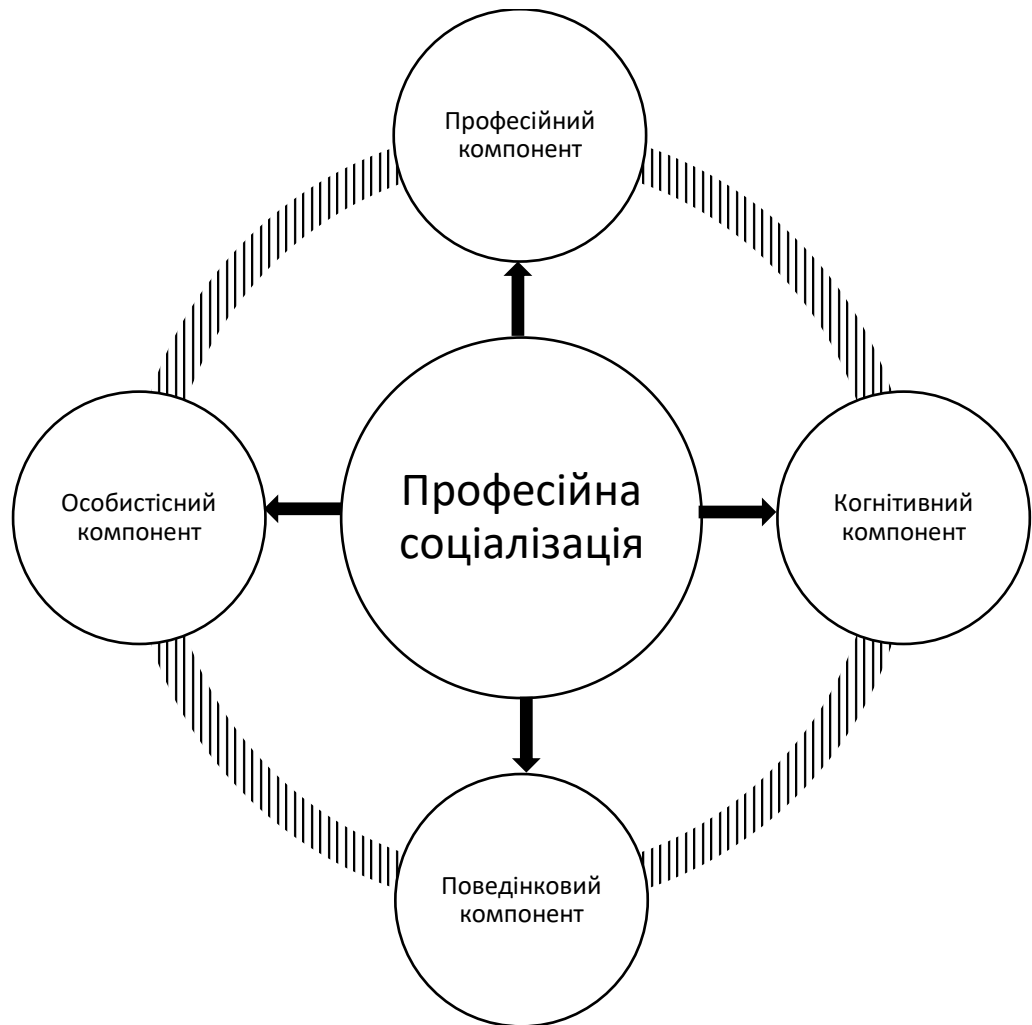

Рис. 1.1. Структура професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю

Зауважимо, що професійна спрямованість умовно відповідає професійному компоненту, професійний розвиток – когнітивному компоненту, професійна адаптація – поведінковому компоненту, професійне становлення – особистісному. Професійна соціалізація у представленому алгоритмі є результатом.

Розроблений алгоритм також відповідає етапам реалізації моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, яку буде розглянуто у практичній частині роботи.

Вважаємо за доцільне проаналізувати кожний із вищезазначених феноменів, що складають запропонований алгоритм, у межах теми дослідження.

Так, С. Тихолаз зазначає, що феномен *«спрямованість особистості»*

має складний, багатоаспектний характер, у зв'язку з чим існують різні підходи до розуміння його сутності: як динамічної тенденції (С. Рубінштейн), смислоутворювального мотиву (О. Леонт'єв), основної життєвої спрямованості (Б. Анан'єв), системи потреб (Б. Додонов), сукупності мотивів (Л. Божович), комплексу потягів, схильностей, бажань, інтересів, ідеалів, світогляду, переконань (К. Платонов) тощо. Як бачимо, одні автори звужують зміст цього поняття, зводячи спрямованість лише до системи домінуючих мотивів (Л. Божович, Р. Немов, А. Петровський та ін.), інші розглядають його більш узагальнено, додаючи до його змісту систему ставлень людини до дійсності, а також моральні риси особистості (О. Ковальов, К. Платонов, В. Потіха та ін.) [144, С. 58-59]. Водночас у більшості підходів *спрямованість* трактується як стрижнева підструктура особистості, що визначає її соціально-психологічну характеристику. Розкриттю різних аспектів професійної спрямованості присвячено роботи В. Бодрова, А. Вербицького, О. Каганова, Н. Кузьміної, Я. Левченко, А. Реана, В. Сластьоніна, Н. Тализіної, Б. Федоришина, В. Якуніна та ін.

На думку С. Тихолаз, важливою формою прояву загальної спрямованості особистості є *професійна спрямованість*, яка характеризує потреби, інтереси та ціннісні орієнтації людини у сфері професійної діяльності [144, с. 29].

Правомірним видається виокремлення специфічних ознак професійної спрямованості, здійснений С. Тихолаз. Аналіз різних підходів до трактування *сутності професійної спрямованості* дає підстави автору виокремити такі *основні характеристики цього феномена*:

- це комплексна якість особистості, що формується на певному етапі її розвитку в результаті соціалізації (професіоналізації), структура якої зумовлена структурою й функціями професійної діяльності, спеціалізацією і соціальними вимогами до професійних і особистісних якостей відповідної категорії фахівців;

- вона інтегрує професійно релевантні складники мотиваційно-ціннісної сфери (потреби, мотиви, інтереси, ціннісні орієнтації) і виявляється у

вибірковому ставленні особистості до світу професій загалом і до конкретної обраної професії;

– є невід’ємним складником професійної готовності фахівця, яка визначає мотивацію оволодіння професійною діяльністю, індивідуальний стиль й ефективність її виконання;

– виступає важливим мотиваційним чинником, що спонукає особистість до систематичного аналізу процесу та результатів власної діяльності, самооцінки професійно важливих якостей і постійного професійного самовдосконалення, підвищення рівня фахової майстерності [144, с. 93].

Розвиток професійної спрямованості є складним, тривалим і динамічним процесом, який відбувається протягом усього періоду професійної підготовки і трудової діяльності особистості та проходить через ряд послідовних стадій: виникнення і формування професійних намірів, професійне навчання, професійна адаптація, повна або часткова самореалізація особистості в праці [89, с. 264].

Я. Левченко визначає професійну спрямованість особистості майбутнього вчителя як стрижневе професійно значуще складне динамічне інтегроване утворення особистості, що охоплює сукупність професійних потреб, домінуючих мотивів надання переваги професії вчителя, професійних інтересів, цілей, потягів, ідеалів, настанов, ціннісних орієнтацій і характеризується його позитивним емоційно-ціннісним ставленням до педагогічної професії, бажанням, схильністю займатися нею, прийняттям її мети й завдань, спрямовує його поведінку та діяльність, спонукає до аналізу й оцінювання професійно-педагогічної діяльності на основі набутої системи психолого-педагогічних, методичних, фахових знань, умінь і навичок [89, с. 197].

Спрямованість на успішну професійну діяльність студентів розглядається як сукупність усталених мотивів, що зумовлюють внутрішні потреби в активізації власного особистісного професійного становлення й розвитку, спрямованих на досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. Формування спрямованості на успішну професійну діяльність пов’язане з розкриттям потенціалу людини у процесі її професійного розвитку

й саморозвитку. Цей процес вимагає від індивіда продуктивної активності, що виражається в постійному корегуванні своїх дій, поведінки, вчинків, що, у свою чергу, викликає необхідність самосвідомості та самооцінки, самоконтролю й відповідальності.

Л. Грень вважає, що спрямованість на успішну професійну діяльність детермінується особливостями організації освітньо-пізнавальної діяльності й характеризується логікою обернення неусталених спонукань студента за умов стимулювання у стійку потребнісно-мотиваційну сферу, наповнену особистісним сенсом й зорієнтовану на успішну пізнавальну та професійну діяльність [40].

Отже, спрямованість може бути усталеною і тривалий час визначати лінію поведінки студента, а також неусталеною – постійно залежати від конкретної ситуації, що виникає у певний момент. Прагнення студентів до успішного оволодіння програмою ЗВО, усталена спрямованість використовувати у житті набуті знання, здібності і досвід на користь суспільства, виявляти себе гарним спеціалістом – важлива індивідуально-психологічна передумова успіху й ефективності подальшої професійної діяльності.

В основі спрямованості студентів лежать потреби, які можуть бути матеріальними (потреба в харчуванні, одязі) і духовними (потреба в пізнанні, самоосвіті, самореалізації тощо). Потреби передбачають подальше їх задоволення і, таким чином, породжують потяги, бажання, прагнення, емоційні стани, які змушують виявляти активність. Вони можуть бути чітко усвідомленими (виражатись у вигляді прагнень) і неусвідомленими або усвідомленими частково (потяги). Прикладом усвідомлених потреб може бути прагнення студентів засвоїти дисципліни, що викладаються на заняттях, стати успішним фахівцем, ерудованим і компетентним спеціалістом. Такі майбутні фахівці систематично готуються, постійно відвідують заняття, читають фахову літературу, здійснюють наукову діяльність, намагаються застосовувати знання на практиці.

У процесі навчання у закладі вищої освіти під впливом спеціальних дисциплін, передбачених програмою, розвивається і формується професійна спрямованість особистості, тобто прагнення використовувати знання, досвід, здібності в галузі обраної спеціальності. Всі ці риси та компоненти професійної спрямованості виступають показниками рівня її розвитку і сформованості у студентів, характеризуються усталеністю (неусталеністю), домінуванням суспільних та особистісних мотивів, віддаленою чи близькою перспективою [47, с.274].

Професійна спрямованість особистості передбачає розуміння та внутрішнє прийняття нею цілей і завдань професійної діяльності, а також співзвучних із нею інтересів, настанов, переконань і поглядів [31, с. 256]. Професійна спрямованість – це складне психічне явище, яке характеризує психологічну готовність людини до вибору напрямку її майбутньої професійної діяльності.

На думку О. Москалюк, як складне особистісне утворення, *професійна спрямованість* виявляється у сферах різних професій і, залежно від особливостей, має відповідні характеристики. Так, одна професійна сфера відрізняється від іншої своїми об'єктивно-предметними характеристиками. Професійна спрямованість як узагальнена форма ставлення до професії складається з окремих, локальних оцінок суб'єктом ступеня особистісної значущості (привабливості – непривабливості) різних аспектів професійної діяльності, її змісту та умов здійснення. Предметом оцінки суб'єктивної значущості можуть виступати такі з них, як можливість творчості, робота з людьми, відповідність професії здібностям і характеру, заробітна платня тощо [100, с. 192].

Професійна спрямованість визначається як складне психологічне явище, що характеризує психологічну готовність людини до вибору напрямку майбутньої професійної діяльності (Б. Федоришин), визначальний психологічний чинник вибору професійного шляху та професіоналізації (В. Бодров), узагальнена форма ставлення людини до професії (Н. Кузьміна), інтегральна властивість особистості, яка характеризує ставлення людини до обраної професії (Б. Ломов), готовність до вибору професії (Г. Костюк).

І. Лебедик досліджувала проблему професійної самореалізації майбутніх фахівців галузі освіти, зокрема – гуманітарного профілю. На основі узагальнення й систематизації різних підходів автор пропонує розглядати професійну спрямованість як інтегральну (комплексну) якість особистості, що становить ієрархічно організовану систему професійно значущих мотивів, інтересів і ціннісних орієнтацій, які визначають вибіркоче ставлення до професії, успішність оволодіння нею, ефективність виконання професійних функцій та активність професійного самовдосконалення [88, с. 15].

У результаті узагальнення визначень професійної спрямованості вважаємо, що це поняття в рамках вивчення професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю можна розглядати як складне психолого-педагогічне явище, що визначає готовність особистості до прийняття своєї майбутньої професії, зв'язок інтересів із майбутньою професійною діяльністю та розуміння важливості професійного розвитку саме у такому напрямі. Без професійної спрямованості неможливі такі важливі процеси, як професійний розвиток, адаптація, становлення та соціалізація, які пов'язані між собою впродовж усього професійного життя людини. Вважаємо, що питання професійної спрямованості особливо актуалізується саме під час навчання в магістратурі, адже це остання сходинка на шляху до професійної діяльності.

На думку В. Щербини [159], професійний та особистісний розвиток найчастіше розглядають як єдиний процес *становлення* майбутнього педагога/фахівця в умовах його підготовки у ЗВО (А. Алексюк, А. Деркач, В. Зазикін, А. Маркова, Л. Міщук, Л. Рибалко та інші).

В. Щербина зазначає також, що дедалі більше фахівців (А. Деркач, В. Зазикін, Н. Ніколаєва, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Рибалко) трактують *особистісно-професійний розвиток* як процес розвитку особистості, зорієнтований на високий рівень професіоналізму і професійних досягнень, та такий, що здійснюється у процесі навчання і саморозвитку у професійній діяльності й професійній взаємодії [159, с. 6].

Дослідниця установила, що особливістю *особистісно-професійного розвитку* майбутнього вчителя є те, що в період формування його професійної зрілості на творчому рівні відбувається, з одного боку, розвиток індивідуальних характеристик (потреби, інтереси, настанови, рівень прихильності, особливості інтелекту тощо), які впливають на самовизначення в професії, професійну адаптацію, а з іншого – педагогічна діяльність певним чином впливає на формування самооцінки, самоствавлення. Суттєвим, на думку авторки, є те, що в процесі особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя відбувається не лише розкриття його внутрішнього потенціалу, але і його примноження [159, с. 7].

Сутність *особистісно-професійного розвитку* майбутнього вчителя дослідник визначає як процес інтеграції особистісного та професійного складників професійного зростання педагога від початкового потенціалу через його реалізацію до нового потенціалу, що є значущим для формування професійного мислення, відповідних знань і вмінь учнів [159, с. 7].

Зазначимо, що чинні концепції професійного розвитку можна розподілити на три групи: структурні, мотиваційні та індивідуальні [155, с. 38]. Центральна ідея структурних теорій полягає в тому, що і професійний розвиток, і професійна поведінка змінюються на різних етапах життя в різних умовах (С. Аксельрод, Є. Гензберг, В. Гинзбург, Д. Міллер, Д. Сьюпер, Д. Херм та інші). Так, Д. Сьюпер, зокрема, пропонує схему професійного розвитку, в якій підкреслюється нерівномірність розвитку особистості в професії, виокремлюються загальні напрями та етапи професійного шляху, аналізуються вікові зміни ефективності професійної діяльності. Ця схема містить кілька стадій: 1) «стадія зростання» – розвиток інтересів, здібностей тощо (10-14 років); 2) «стадія розвідки» – здійснення професійного вибору (15-24 роки); 3) «стадія утвердження» – пошук «своєї» діяльності, закріплення позицій у професії (25-64 роки); 5) «стадія згасання» – спад у роботі або її припинення (понад 65 років) [205, с. 49].

У межах дослідження професійний розвиток студентів магістратури соціогуманітарного профілю розглядаємо як процес здобуття професійно важливих знань, умінь і навичок, а також удосконалення тих, що вже набуті на певний момент. Як вже зазначалося, саме професійна спрямованість спонукає молодого фахівця до професійного розвитку. Під час навчання в магістратурі професійний розвиток студентів відбувається шляхом активного залучення їх до науково-дослідної діяльності, що включає участь у конференціях, викладання предмета «Методологія наукових досліджень» та інших предметів, які не вивчалися раніше, підготовка до написання наукових статей та магістерського дослідження. Окрім цього, професійний розвиток студентів магістратури включає активну виробничу практику в університеті або в інших установах. Наприклад, на факультеті іноземних мов майбутніх викладачів залучають до активної педагогічної практики для викладання студентам англійською мовою, а майбутні перекладачі працюють, наприклад, у бюро перекладів чи інших подібних організаціях. Подекуди студентів магістратури залучають до роботи в університеті на кафедрах, що допомагає їм ближче ознайомитися з роботою ЗВО в цілому та викладачів, зокрема.

Також слід додати, що необхідним елементом професійного розвитку сучасного фахівця є не тільки фахові знання, а також володіння іноземною мовою. Це підтверджується тим фактом, що при вступі до магістратури обов'язковим іспитом є англійська мова. Професійний розвиток неможливий без вивчення досвіду зарубіжних учених, а, як відомо, значна кількість наукових доробок відомих авторів чи навпаки, інноваційні відкриття молодих вчених із-за кордону, здебільшого не перекладаються українською. Важливим аспектом професійного розвитку є не тільки спроможність читати та розуміти англійську за професійним спрямуванням, а також вміння спілкуватися нею, оскільки кваліфіковані кадри потрібні в усьому світі.

С. Ізбаш розглядає *соціально-професійну адаптацію* студентів як інтегративне явище з позиції діяльнісно-особистісного підходу, виступає процесом особистісних змін у мотиваційній, операційній та рефлексивній

сферах особистості студента під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, соціально-економічних умов, пов'язаних із залученням особистості до підготовки до професійної діяльності з моменту вступу в ЗВО (I курс) і до реалізації у професійній діяльності під час виробничої педагогічної практики в школі (IV курс) [59, с. 98].

За твердженням Л. Єгорової, професійна адаптація є доволі тривалим процесом, що є результатом цілеспрямованої діяльності середньої школи, ЗВО і виробничих колективів, у яких працюють молоді фахівці після закінчення інституту. Отже, можна виділити три взаємопов'язані і взаємозумовлені етапи професійної адаптації:

- доуніверситетський – пов'язаний із професійною орієнтацією. На цьому етапі відбувається знайомство зі світом професій, визначення сфери майбутньої професійної діяльності, виявлення мотивації, схильностей, особистісних якостей, передумов до обрання професії;

- університетський – етап професійної підготовки. Здійснюється формування і коригування професійної орієнтації, розвиток професійних умінь і навичок, якостей особистості, затребуваних професією, становлення і розвиток професійної самосвідомості тощо;

- післяуніверситетський – етап трудової діяльності, під час якого молодий фахівець пристосовується до умов діяльності, колективу, нового соціального статусу, тобто відбувається професійне й особистісне «входження» у трудову діяльність, реалізація особистісного і професійного потенціалу фахівця [48, с. 19-20].

Як бачимо, означені етапи професійної адаптації охоплюють період від навчання у школі до початку трудової активності. У дослідженні розглядаємо професійну адаптацію у доволі вузькому сенсі – саме під час навчання в магістратурі.

Нам імponує думка Л. Петльованої, що *професійна адаптація* – це процес здобуття професії, засвоєння знань, умінь і навичок, норм поведінки, способу життя, який відповідає майбутньому фаху [119, с. 6]. За сутністю і

змістом, професійна адаптація – це інтегральний процес, у якому формуються ділові, особистісні та професійні якості фахівця та відображається базовий рівень засвоєних ним професійних знань, умінь, досвіду, достатніх для формування в нього професійного мислення, здатності відстоювати свою думку в різних соціальних умовах. Адаптаційна готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності – це оволодіння ним сукупністю набутих загальних і спеціальних знань, психолого-морфологічних особливостей особистості, що забезпечують ефективне виконання службових обов’язків в умовах майбутньої професійної діяльності [119, с. 8]. У цьому сенсі професійна адаптація наближена до професійної соціалізації, однак ми розглядаємо професійну адаптацію як етап процесу професійної соціалізації, який може змінюватися з плином часу чи через обставини, що виникають.

Професійна адаптація в межах навчання в магістратурі складається з певних етапів, наприклад, при вступі до магістратури студенти мають адаптуватися до нового розкладу, нового статусу магістрантів, нових предметів, які ще не вивчалися. Студентам потрібно адаптуватися до виробничої практики, нового середовища, нових людей, з якими вони працюватимуть. Із середини навчального року студенти мають працювати над магістерським дослідженням, що також потребує багато змін у їхньому житті, тож роль професійної адаптації є очевидною.

Професійне становлення є одним із основних чинників розвитку особистості. Вивчення й аналіз проблеми професійного розвитку дозволяє стверджувати, що професійне становлення особистості визначено регульованим процесом зміни певних якостей особистості як суб’єкта діяльності. Воно не обмежується періодом навчання в освітньому закладі, а є тривалим процесом оволодіння професією [94, с. 157].

На думку Т. Картель, *професійне становлення* – це частина онтогенезу людини з початку формування професійних намірів до завершення її активної професійної діяльності, це прогресивний розвиток особистості під дією соціальних впливів, професійної діяльності й особистої активності,

спрямованої на самовдосконалення. Професійне становлення, продовжує дослідниця, передбачає й потребу в розвитку та саморозвитку своєї особистості як професіонала, можливість і реальність її задоволення, а також потребу в професійному самозбереженні [65, с. 78]. Водночас професійне становлення суб'єкта виражається в розвитку його особистості й індивідуальності через формування рис професіоналізму й індивідуального стилю діяльності, тоді як становлення професійної діяльності проявляється в удосконаленні прийомів і способів, технології, збагаченні методологічного інструментарію й розширенні галузі його застосування. Знання психологічних особливостей професійного становлення й розвитку дозволяє фахівцеві усвідомлено проектувати свою професійну біографію, свідомо будувати і творити свою історію. Між тим, професійне становлення супроводжується деструктивними змінами – кризами, стагнацією і деформаціями особистості, що зумовлюють переривчастість і гетерохронність професійного розвитку особистості, мають нормативний і ненормативний характер.

Таким чином, згідно із Т. Картель, *професійне становлення майбутнього фахівця* є, по суті, продуктивним процесом розвитку і саморозвитку його особистості, освоєння і самопроекування професійно зорієнтованих видів діяльності, визначення свого місця у світі професії, реалізація себе в професії і самоактуалізація свого потенціалу для досягнення вершин професіоналізму. Професійне становлення майбутнього фахівця – це, з одного боку, динамічний процес формоутворення особистості, адекватної вимогам професійної діяльності, що передбачає формування професійної спрямованості, професійної свідомості й самосвідомості, професійно важливих якостей, пошук оптимальних способів якісного й творчого виконання професійно значущих видів діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей особистості, а з іншого – процес удосконалення структури останніх через розв'язання суперечностей між актуальним рівнем їх сформованості, соціальною ситуацією й розвивальною провідною діяльністю. Дієвість професійного становлення особистості

майбутнього фахівця залежить від таких чинників: психологічно обґрунтованого вибору професії, професійного відбору оптантів, які мають інтерес і схильність до професії, формування у них професійної спрямованості, додавання змісту й технології професійно-освітнього процесу розвивального характеру, послідовного освоєння фахівцем системи взаємозалежних видів діяльності [65, с. 196-198].

Дослідниця Т. Кухарчук з'ясувала, що *фахове становлення* майбутнього вчителя відображає процес його розвитку, починаючи від педагогічної освіти крізь адаптацію до професійної зрілості. Результати вивчення сутнісних характеристик процесу професійного становлення педагогічних працівників дали змогу автору виділити низку його компонентів: інтегративно-особистісний (визначає формування системи професійно важливих якостей); регулювально-технологічний (характеризує освоєння діяльності на професійному рівні); предметно-діяльнісний (відображає нормативно-предметний і предметно-творчий характер засвоєння основ професійної діяльності); самоактуалізаційний (забезпечує постійне прагнення до подолання нових особистісних і діяльнісних меж). Професійне становлення молодого вчителя, наголошує авторка, детерміноване такими чинниками: індивідуальним розвитком особистості молодого вчителя, соціально-психологічними та соціальними чинниками [83, с. 192-193].

Ураховуючи специфіку нашого дослідження, професійне становлення студентів магістратури соціогуманітарного профілю розглядаємо в аспекті асоціювання себе із професією та готовність до професійної діяльності (і психологічна, і фахова, тобто рівень володіння необхідними знаннями, вміннями та навичками, необхідними для повноцінної трудової активності). На жаль, у деяких магістрантів професійне становлення може не відбутися взагалі, тому що студент не пройшов усі вищезазначені стадії (професійна спрямованість, професійний розвиток), він незацікавлений у професійній діяльності і, можливо, ще перебуває на стадії самовизначення (професійної спрямованості).

Вважаємо, що тільки після етапу професійного становлення (якому передують професійна спрямованість, професійний розвиток і професійна адаптація) можна вести мову про професійну соціалізацію студента магістратури.

Після виокремлення структури досліджуваного феномену вважаємо за необхідно розглянути його критеріальний апарат.

Для адекватного оцінювання результатів необхідно розробити комплексний діагностичний інструментарій, який складається з критеріїв і показників сформованості професійної соціалізації, що мають повністю охоплювати всі характеристики досліджуваного феномена, бути взаємопов'язаними й взаємообумовленими та своєю єдністю сприяти організації цього процесу.

Будь-яка діяльність потребує наявності системи вимірювачів і критеріїв, які дають змогу визначати якісні показники тих чи тих результатів [44, с. 53]. Відсутність такої системи й належного методичного інструментарію ускладнює оцінювання педагогами своєї роботи та об'єктивну диференціацію студентів.

Отже, у межах дослідження варто оцінювати рівень сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю за відповідним комплексом критеріїв і показників, визначення яких вимагає наукового обґрунтування як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

У процесі визначення критеріїв оцінки рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю брали до уваги кілька моментів:

- по-перше, процес професійної соціалізації відбувається у взаємозв'язку, цілісності та взаємовпливові особистості студента магістратури, освітньої діяльності, сформованих педагогічних умов, життєвих подій і ситуацій професійної комунікації;

- по-друге, зважали на сутнісну характеристику та структуру професійної соціалізації;

- по-третє, враховували роль і місце професійної соціалізації у структурі

професійної діяльності;

– по-четверте, аналіз критеріїв повинен виявляти ступінь розвитку того чи того компонента професійної соціалізації студентів [87, с. 213].

Для визначення рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю в межах її компонентної структури визначено настановний, знанневий, діяльнісний та індивідуальний критерії з відповідними показниками. Схарактеризуємо їх.

Настановний критерій обрано з огляду на те, що всім видам діяльності притаманна мотивація до її здійснення. Для того, щоб виконувати діяльність на високому професійному рівні, майбутні фахівці повинні бути вмотивовані на неї, усвідомлювати її значущість і мати бажання досягти професійних успіхів. Позитивна мотивація є рушійною силою й запорукою успіху будь-якої діяльності. Як відомо, розрізняють зовнішню та внутрішню мотивацію. Якщо внутрішня мотивація насамперед залежить від індивідуальних характеристик кожної особистості і впливати на неї занадто складно (інколи навіть неможливо), то зовнішню мотивацію можна успішно коригувати за допомогою наставництва. За настановним критерієм визначається наявність у студентів професійної спрямованості; усвідомлення значущості професії; наявність мотивації на досягнення успіху у професійній діяльності; наявність потреби в професійній самореалізації.

Під професійною спрямованістю розуміємо адекватне усвідомлення та прийняття особистістю цілей та завдань професійної діяльності з метою подальшого успішного особистісного, творчого та кар'єрного зростання.

Усвідомлення значущості професії передбачає формування стійких професійних інтересів, стимулювання відповідальності та ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Мотивація досягнення успіху у професійній діяльності розглядається як прагнення до лідерства, суперництва, конкурування.

Професійна самореалізація визначається як можливість самовдосконалюватися в професії та прагнення досягти вагомих професійних успіхів і стати професіоналом своєї справи.

Знаннєвий критерій є не менш важливим. Для висококваліфікованого фахівця, будь то вчитель чи перекладач, психолог чи журналіст, украй необхідними є фахові знання та вміння науково-дослідної роботи. Особливістю спеціальностей соціогуманітарного профілю є складність вимірювання й оцінювання знань. Якщо в природничих науках рівень знань можна чітко «виміряти», то в соціогуманітарних – знання іноді здаються дещо «розмитими». В епоху інформатизації та стрімкого збільшення обсягів інформації необхідною умовою професійної компетентності фахівця є постійне оновлення набутих знань, умінь і навичок. Показниками цього критерію виступили обізнаність із особливостями професійної діяльності; наявність фахових і фонових знань; здатність до саморозвитку. Обізнаність із особливостями професійної діяльності передбачає знання тенденцій, закономірностей, властивостей, можливих проблем, стратегій розвитку в умовах обраного фаху. Під фоновими знаннями розуміємо соціокультурні відомості стосовно картини життя певної країни. Фахові знання – поглиблене володіння професійно значущою інформацією. Здатність до саморозвитку (насамперед, розумового та творчого) є ключовим показником знаннєвого критерію, оскільки за її відсутності неможливо досягти бажаного результату в професійній діяльності.

Діяльнісний критерій характеризується здатністю застосовувати необхідні фахові та фонові знання під час вирішення професійних задач. Він передбачає діагностування стану сформованості практичних умінь і навичок майбутнього фахівця, його підготовленості до роботи за фахом, досвіду у відповідній галузі. Сюди належать такі показники, як-от: наявність професійної позиції, організаційно-комунікативних і науково-дослідних умінь, умінь емоційної саморегуляції, умінь працювати в команді. Професійна позиція визначається ставленнями, настановами та очікуваннями до обраного фаху. Під організаційно-комунікативними вміннями розуміємо сукупність комунікативних характеристик і

лідерських здібностей особистості, релевантних для професійної діяльності представників соціогуманітарного профілю; а під науково-дослідними вміннями – здатність адекватно організувати, проводити й інтерпретувати дослідження згідно із сучасними вимогами світової наукової спільноти. Емоційна саморегуляція передбачає вміння керувати власними емоціями в процесі професійної діяльності та спілкування. Вміння працювати в команді – це кероване, узгоджене та злагоджене виконання спільних групових дій для досягнення наміченого результату професійної діяльності.

Доцільним у низці критеріїв діагностування професійної соціалізації є *індивідуально-спрямований*, що передбачає наявність певних індивідуально-особистісних характеристик, які впливають на результат професійної діяльності. Його показниками виступають наявність професійного іміджу, толерантності, морально-вольових якостей, конфліктусталеності. Професійний імідж уявляє собою форму прояву поведінки та зовнішнього вигляду людини, завдяки якій демонструються сильнодіючі особистісно-ділові характеристики, що сприяють ефективній комунікації та взаємодії в професійній сфері. Толерантність передбачає повагу та визнання рівності до всіх членів професійного середовища. Морально-вольові якості є ядром особистості та визначають її активність і стратегії поведінки в тій чи іншій ситуації професійної діяльності. Під конфліктусталеністю розуміємо наявність адекватної реакції на вчинки інших людей.

Засобами діагностики зазначених критеріїв виступали психолого-педагогічні тести та методиками, спостереження, анкетування, самозвіти, експертна оцінка.

Було визначено рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Схарактеризуємо їх.

Студентам *високого рівня* властиві ґрунтовні знання з усіх предметів, що виходять за рамки освітніх програм, а також усебічні фонові знання, що є досить важливим для фахівця соціогуманітарного профілю; прагнення до саморозвитку, самореалізації у професії, позитивна мотивація до набуття знань та професійної

соціалізації, розуміння її важливості. Вони прагнуть отримувати дедалі більше знань з усіх сфер, що безпосередньо чи опосередковано стосуються їхньої професії, та набувати професійних умінь і навичок їх використання на практиці. Магістранти цього рівня характеризуються сформованістю науково-дослідних умінь, що відіграють важливу роль для їхнього подальшого професійного шляху як учених (аспірантів, докторантів). Ці студенти є комунікабельними та конфліктоусталеними, що допомагає їм адекватно поводитись у складних ситуаціях з оточуючими. Вони добре обізнані з тактиками психологічного впливу та можуть їх успішно використовувати за необхідності, володіють організаторськими та комунікативними вміннями. Вони толерантні, оптимістичні, ініціативні та впевнені в собі; вирізняються бажанням до постійного саморозвитку та прагнуть до самореалізації. Майбутні фахівці цього рівня мають сформований професійний імідж та професійну позицію; їхні морально-вольові якості вирізняються зрілістю. Такі магістранти розглядають професійну соціалізацію як складник професійної майстерності, приділяють їй неабиякого значення та прагнуть урахувати під час навчання якомога більше аспектів, що допоможуть їм у цьому.

Студентам із *задовільним рівнем* притаманні знання із фахових дисциплін, проте вони обмежуються рамками освітніх програм; їхня позитивна мотивація до навчання та професійного становлення має нерегулярні прояви. Вони розуміють необхідність саморозвитку для повноцінної професійної соціалізації, натомість не завжди працюють у цьому напрямі. Усі позитивні якості, властиві цим магістрантам, характеризуються непостійністю, тобто іноді мають місце прогалини у фахових чи фонових знаннях, небажання приділяти увагу професійному розвитку може чергуватися зі старанністю та стремлінням до набуття знань і умінь. Подекуди вони ігнорують важливість професійної соціалізації чи не визнають значущості деяких її аспектів тощо. Їхні науково-дослідні вміння розвинені недостатньо, що може спричинити проблеми в подальшій професійній та освітній діяльності (у разі продовження навчання в аспірантурі). Такі магістранти вирізняються досить розвиненими комунікативними навичками, проте вони не

завжди вміють правильно поводитися у конфліктних чи інших складних ситуаціях, вести дискусію, дослухатися до думки інших; можуть проявляти ознаки інтолерантності та відсутності вмінь взаємодіяти з різноманітними категоріями населення. Їхні морально-вольові якості та навички конфліктуосталеності потребують розвитку та вдосконалення. Здебільшого такі магістранти не мають чіткої професійної позиції та уявлення про свій професійний імідж.

Низький рівень властивий студентам, які мають прогалини у знаннях, негативну мотивацію до навчання та соціалізації, не готові до професійної діяльності; у них відсутнє бажання працювати за фахом; вони не розуміють сутності та важливості професійної соціалізації. Такі студенти зазвичай навчаються в магістратурі не через воління до професійного розвитку та набуття професіоналізму, а лише задля отримання диплому магістра. Їхні знання (як фахові, так і фонові) зазвичай поверхневі, у них несформовані професійні та науково-дослідні вміння. Їхня поведінка та стиль життя здебільшого не відповідають представникові обраного фаху, вони не розуміють своєї соціальної ролі, зумовленої майбутньою професією соціогуманітарного профілю, а отже, не можуть окреслити свій професійний імідж і позицію. Комунікативні навички та вміння взаємодіяти з людьми різного соціального статусу є нерозвиненими, вони не вбачають необхідності їх формування й удосконалення через нерозуміння їх значущості в професійній діяльності; у них відсутня мотивація до професійного самовдосконалення. Такі магістранти не вміють працювати в команді та часто є аутсайдерами. Вони є інтолерантними, їхні морально-вольові якості потребують уваги через їх незрілість, їм бракує навичок конфліктуосталеності, що ускладнює їхню взаємодію з людьми у різних ситуаціях.

Професійна соціалізація є невід'ємним складником особистості, починаючи зі шкільного – до пенсійного віку. Натомість у певні періоди життя вона може «актуалізуватися», тобто набувати більшої значущості для фахівця. На нашу думку, саме період від завершення навчання у бакалавраті до вступу до магістратури є першим переламним періодом у професійному житті (соціалізації) студента, адже саме у цей час він має вирішити: або йти працювати,

або продовжувати навчання у магістратурі та починати новий шлях своєї професійної соціалізації. Отже, вважаємо, що саме цей час – період роботи над здобуттям ступеня «магістр» – є найважливішим етапом професійної соціалізації студента, мета якого – підготувати фахівця до швидкого та легкого «влиття» у професійну діяльність і колектив, аби запобігти ймовірним як психологічним, так і професійним й соціальним труднощам, що їх можуть зазнати випускники на початку свого «дорослого» шляху.

1.3. Педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю

Перш, ніж перейти до розгляду педагогічних умов професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, слід проаналізувати поняття «умова» та «педагогічна умова».

У термінологічних довідниках умова тлумачиться як: а) необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; б) правила, які існують або встановлені у певній галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь // правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; в) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь [25, с. 1295].

О. Луценко, узагальнивши інтегративне семантичне поле поняття «умова», виявляє дві її основні ознаки: а) передача сутності поняття через лексеми «обставини», «правила», «сукупність даних»; б) вказівка на важливість умов для перебігу певних подій та явищ [92, с. 10]. Принагідно зазначимо, що привертає увагу той факт, що укладачі лексикографічних джерел у наведених визначеннях не пов'язують умови з такими важливими категоріями, як цілезабезпечення та результат. У такий спосіб, умови (у їхньому розумінні) існують як елемент, що сам по собі супроводжує діяльність або впливає на неї. Уважаємо такий умовивід принципово важливим, продовжує дослідниця,

оскільки, вивчаючи в подальшому поняття «педагогічні умови», будемо змушені значно поширити семантику терміну [92, с. 11].

У філософському словнику «умова» визначається як категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає й існує [148, с. 672].

У психології під «умовою» розуміють сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливають на розвиток конкретного психічного явища [75, с. 159].

З огляду на те, що в роботі розглядаємо саме педагогічні умови, то будемо аналізувати цей феномен у рамках освітнього процесу. Тобто мова йтиме про обставини, що пов'язані з організацією освітньо-виховного процесу, в нашому випадку, у ЗВО під час підготовки магістрів.

Погоджуємося з О. Луценко, яка зазначає, що «наразі не існує єдиних усталених поглядів на поняття «педагогічна умова», спостерігається строкатість авторських концепцій та широкий діапазон у розбіжностях його бачення» [92, с. 11].

Зауважимо, що серед проаналізованих авторефератів до кандидатських і докторських дисертацій з теми педагогічних умов формування певних якостей в учасників навчального процесу, більшість авторів (Н. Байдацька, Я. Булахова, Т. Вакалюк, В. Воловник, Н. Генералова, Н. Дворнікова, О. Діденко, П. Єфіменко, Н. Жевакіна, Т. Жижко, Л. Ішичкіна, Ю. Казакова, А. Калініченко, О. Коваль, Т. Кристопчук, Ю. Лобода, Т. Мельничук, Л. Настенко, Л. Онучак, А. Полякова, Е. Сарафанюк, І. Тимчук, С. Якубовська та ін.) у своїх роботах взагалі не розкривають сутність поняття «педагогічні умови».

Існують різні варіанти розуміння й інтерпретації поняття «педагогічні умови» у сучасній педагогічній науці. Так, на думку А. Багдуєвої, педагогічні умови – це обставини процесу навчання і виховання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання з метою досягнення дидактичних цілей [7, с. 12]. О. Назарова педагогічні умови розглядає як

сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, які спрямовані на розв'язання дослідницьких завдань [101, с. 82].

О. Луценко наводить таке трактування педагогічних умов: це науково обґрунтований, динамічний, багатовекторний комплекс взаємопов'язаних, необхідних і достатніх компонентів педагогічної системи, який подається у формі концепту та втілюється в безпосередній діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу (як індивідуально, так і у взаємодії), що дозволяє або ускладнює (унеможлиблює) досягнення дидактичних і виховних цілей оптимальним шляхом [92, с. 12].

А. Найн стверджує, що педагогічні умови – це «сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і прийомів підвищення ефективності освітньо-виховного процесу і матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених і проєктованих у дослідженні завдань» [102, с. 67].

І. Аксаріна зазначає, що до педагогічних умов можна віднести ті, які свідомо створюються в освітньому процесі та повинні забезпечувати найбільш ефективне його протікання [2, с. 12].

Як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів розглядають педагогічні умови Н. Пархоменко, Р. Серьожнікова і Л. Яковицька.

Учені (Н. Стерхіна та Н. Іполітова) розглядають педагогічні умови як один із компонентів педагогічної системи, що відображає сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, які впливають на особистісний і процесуальний аспекти цієї системи та забезпечують її ефективне функціонування і розвиток [58, с. 11].

На думку О. Кутькіної, педагогічні умови – це зовнішні обставини, що мають суттєвий вплив на перебіг педагогічного процесу, вони «меншою чи більшою мірою свідомо сконструйовані педагогом» [82, с. 9].

Отже, з огляду на різні підходи до визначення поняття «педагогічні умови» вченими, можна виділити такі основні варіанти його тлумачення:

- сукупність обставин, необхідних для успішного функціонування педагогічного процесу;
- чинники, шляхи, напрями підвищення ефективності педагогічного процесу;
- потенційні позитивні результати педагогічного процесу;
- педагогічні прийоми або методи для забезпечення позитивного розвитку педагогічного процесу.

Вивчаючи педагогічні умови, учені виділяють різні їх групи. Так, Ю. Бабанський за сферою впливу розрізняє дві групи умов функціонування педагогічної системи: зовнішні (природничо-географічні, суспільні, виробничі, культурні, середовищні) та внутрішні (освітньо-матеріальні, шкільні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні) [112, с. 38-39].

За характером впливу виділяють об'єктивні та суб'єктивні умови. Об'єктивні умови, що забезпечують функціонування педагогічної системи, включають нормативно-правову базу сфери освіти, засоби інформації тощо і виступають в якості однієї з причин, що спонукають учасників освіти до адекватних проявів себе в ньому. Ці умови можуть змінюватися. Суб'єктивні умови, що впливають на функціонування і розвиток педагогічної системи, відображають потенціали суб'єктів педагогічної діяльності, рівень узгодженості їхніх дій, ступінь особистісної значущості цільових пріоритетів і провідних задумів освіти для учнів тощо. За специфікою об'єкта впливу виділяють загальні та специфічні умови, що сприяють функціонуванню та розвитку педагогічної системи. До загальних умов належать соціальні, економічні, культурні, національні, географічні тощо; до специфічних – особливості соціально-демографічного складу учнів; місцезнаходження освітнього закладу; матеріальні можливості освітньої установи, обладнання освітньо-виховного процесу; виховні можливості навколишнього середовища тощо. Важливу роль у забезпеченні функціонування і розвитку педагогічної

системи відіграють також такі специфічні умови, як-от: характер морально-психологічної атмосфери в педагогічному та учнівському колективах, рівень педагогічної культури педагогів тощо. Важливу роль при визначенні напрямів розвитку педагогічної системи відіграє урахування просторових умов, за яких існує педагогічна система, оскільки її функціонування зумовлюється особливостями регіональних, місцевих умов, специфікою освітнього закладу, конкретного педагогічного середовища, рівнем кваліфікації необхідних педагогічних кадрів, ступенем оснащеності освітнього процесу (кабінети, навчальні посібники, обладнання тощо) [101, с. 80].

З. Курлянд під психолого-педагогічними умовами формування професійно-педагогічної компетентності розуміє зовнішні та внутрішні обставини, які впливають на методи й форми організації освітньо-виховного процесу в педагогічному ЗВО. Вони спрямовані на формування складників ППК (педагогічний аспект) і продукують суб'єктивні особистісні зміни в майбутніх учителів за результатами привласнення ними складників ППК (психологічний аспект) [81, с. 6].

Отже, педагогічні умови професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю – це ті обставини, які забезпечують ефективність і результативність означеного процесу.

Досліджуючи питання педагогічних умов професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, керуємося розумінням того, що професійна соціалізація проходить і формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Ефективність процесу професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю залежить від умов, що створюють у закладі вищої освіти і які спрямовані на те, щоб сприяти студентові комфортно розпочати майбутню професійну діяльність.

Однією із важливих педагогічних умов професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю вважаємо *забезпечення мотиваційної настанови на цей процес*. Від настанови на професійну діяльність залежить сприйняття обраної професії. Позитивне ставлення студентів до майбутньої

професії спонукає їх до з'ясування труднощів, які виникають в освітній діяльності, та до пошуку засобів їх подолання. З огляду на це одним із провідних чинників освітньої діяльності студентів є усвідомлення її професійної значущості та необхідності професійної соціалізації. Вважаємо, що ця педагогічна умова є основоположною у професійній соціалізації майбутніх фахівців соціогуманітарного профілю, оскільки, на превеликий жаль, в Україні професії цього типу не завжди є престижними та високооплачуваними, більш того, існує суперечність між кількістю випускників соціогуманітарного профілю та перенасиченістю сучасного ринку праці у цій сфері, а отже, випускники нерідко легковажно ставляться до професійної підготовки та мають негативну настанову на подальше працевлаштування за фахом. Окрім цього, якщо студент магістратури не розумітиме ролі професійної соціалізації в подальшій успішній професійній діяльності, він може зустрітися з проблемою синдрому емоційного вигорання через невідповідність професійних реалій своїм очікуванням.

Підвищення ефективності освітнього процесу з метою підготовки фахівців високого рівня передбачає також питання формування свідомого ставлення до навчання в цілому та мотиваційної настанови на здобуття знань, умінь і навичок у певній професійній галузі майбутнього фахівця, зокрема.

Феномен мотивації є одним із основних понять, що розглядається як вітчизняними, так і зарубіжними представниками психолого-педагогічної науки (В. Асєєв, Б. Ананьєв, О. Леонтьєв, А. Маслоу, Л. Рубінштейн, П. Якобсон та ін.).

Складність і багатогранність феномена позитивної мотивації зумовлює наявність різноманітних підходів до визначення його сутності, практичних чинників формування, зіставлення мотиву і потреби, що відображено у наукових роботах Х. Хекхаузена, Г. Асмолова, М. Божович, С. Занюка, Є. Ільїна й інших учених, де мотивація розглядається як рушійна сила особистісного становлення та життєдіяльності особистості [141].

Поняття «мотивація» у психологічному словнику Американської асоціації психологів трактується як процес запуску, керування та підтримки

фізичної та психологічної діяльності; включає в себе механізми, що стосуються переваг однієї діяльності над іншою, а також енергійність і наполегливість реакцій [183].

Узагальнення різних концептуальних підходів до визначення локалізації причин дії і вчинку призвело до розподілу мотиваційних детермінант на два класи: особистісні та ситуаційні. У межах теорії властивостей причиною відмінностей у поведінці вважаються індивідуальні диспозиції: властивості психіки, звички, мотиви, що підлягають виявленню, класифікації та вимірюванню методами диференціальної психології, передусім тестуванням. Теорія властивостей не ігнорує повністю ситуацію як можливу причину дій і вчинків, вона виступає тут як імпульс до актуалізації з багатьох диспозицій саме тієї, що зорієнтована на неї (Г. Олпорт, Р. Кеттел, Дж. Келлі, З. Фрейд, Г. Айзенк, К. Роджерс, А. Ковальов, Л. Божович, В. Ядов та ін.). Прихильники ситуаціонізму, заперечуючи вирішальну роль диспозицій, акцентували увагу на тому, що під впливом ситуації відбуваються зміни у самому суб'єкті – його психічних станах, процесах, які зумовлюють поведінку, тобто є її мотиваційною основою. В ролі ситуаційних детермінант мотивації розглядаються об'єктивні умови, властивості середовища, соціально-психологічні характеристики суб'єкта (К. Левін, К. Халл, Л. Фестінгер, С. Рубінштейн, В. Асєєв, О. Асмолов, В. Вилюнас, А. Маркова та ін.). Згодом дослідники впевнилися в тому, що поведінка людини зумовлюється не безпосередньо об'єктивним змістом ситуації, а тим, як вона представлена у переживаннях людини, тобто її суб'єктивними характеристиками (Л. Рос, Р. Нісбет).

Всебічний аналіз проблеми локалізації мотиваційних детермінант (Х. Хекхаузен) переконав у необхідності врахування як особистісних, так і ситуаційних чинників, а трактування поведінки – як результату взаємовпливу індивідуальних диспозицій і особливостей актуальної ситуації [150, с. 41].

До мотиваційних настанов на професійну соціалізацію відносимо: забезпечення фахової спрямованості освітнього процесу, формування вміння прогнозувати наслідки ситуації у професійному середовищі, залучення

студентів до творчого розв'язання проблем й оцінювання професійних ситуацій; стимулювання активності студентів в освітній діяльності як запоруці подальшого успіху в професійному житті; розвиток адаптаційних умінь.

На початку професійної діяльності працівника під зовнішнім впливом активізуються такі мотиви із його мотиваційного комплексу: мотиви до набуття певного статусу у колективі, отримання прибутку, розвиток професійної майстерності, кар'єрного зростання, ділового та неформального спілкування, самореалізації тощо.

Забезпечення ефективної мотиваційної настанови має ґрунтуватися на виявленні, оцінці незадоволених потреб, формуванні заходів, спрямованих на їх задоволення, прогнозуванні адекватних дій, необхідних для максимально оптимального за певних умов задоволення потреб.

Прикладом завдань спрямованості на професійну соціалізацію у сфері фахових дисциплін слугують:

- спеціальні освітні ситуації, які студенти розв'язують під час лекційних занять (лекційна форма доповнена різновидом самостійної роботи);
- індивідуальні завдання й задачі різного ступеня складності, які вводять до структури семінарських занять;
- контрольні, практичні заняття, роботи, до структури яких уведено елементи теоретичного матеріалу, засвоюваного студентами під час лекцій, практичних занять.

Для того, щоб мотивація дала очікувані результати, система мотиваційних настанов повинна будуватися на принципах системності, комплексності, гнучкості, прозорості та динамічності. Оскільки в кожній людини складається своя, відносно стійка система мотивів діяльності, залежно від її світогляду, спрямованості, рис характеру, самосвідомості, життєвого та професійного досвіду, інтелекту, психофізіології, то управління мотивацією полягає в створенні сприятливих умов, які викликають в особистості прагнення до активної діяльності. Управління мотивацією, за В. Розановою

[132, с. 62], передбачає: знання суттєвих потреб особистості, врахування її індивідуальних особливостей, розуміння цілей, бажань і прагнень, реалізацію індивідуального підходу, врахування міжособистісних стосунків, уміння заохочувати, знання про ставлення до професійної діяльності, доброзичливість у спілкуванні, толерантність і етичність, повагу до колег тощо. Як зазначають В. Брич та М. Корман [22, с. 67], для успішного управління мотивацією необхідно: чітко усвідомлювати модель основного процесу мотивації: потреба – мета – дія – досвід – очікування; знати чинники, які впливають на цей процес; визначити набір потреб, що ініціюють рух до здійснення мети, та умов, за яких ці потреби можуть бути задоволені; усвідомити, що мотивація – не самоціль, а спосіб задоволення, зависокий її рівень може призвести до самозадоволення та інерції.

Мотиваційні настанови на професійну соціалізацію розглядаємо як складник професійної мотивації. Професійна мотивація як властивість особистості є системою цілей, потреб, які спонукають студента до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії [122, с. 113]. Професійна мотивація відіграє роль компенсаторного чинника: в умовах недостатньо розвинених здібностей студент, за наявності професійної мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого не сформована професійна мотивація. Тому цілеспрямоване формування у майбутніх фахівців професійної мотивації є одним із першочергових завдань вищої школи.

Професійна мотивація студентів активно розвивається на старших курсах навчання, коли поглиблено вивчаються професійно зорієнтовані дисципліни та здійснюється практика. Як зазначають учені (С. Єрохін, Ю. Нікітін та І. Нікітіна), структурними компонентами професійної мотивації є мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (сприяє вибору мети); мотивація реалізації (забезпечує регулювання, контроль реалізації виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (уможливорює завершення виконання дії і спонукання до іншої) [49, с. 25].

Професійну мотивацію зведено до трьох основних комплексів: інтерес, обов'язок, самооцінка професійної здатності. Безпосередній інтерес (виникає на основі привабливості змісту та процесів конкретної діяльності) включає професійно-специфічний інтерес (інтерес до предметів, процесів праці, що характеризують її основні функції, а також результатів, які виражаються у створених продуктах, наданих послугах тощо); загальнопрофесійний інтерес (виникає на основі привабливості найбільш загальних властивостей професії); романтичний інтерес (базується на уявленні про незвичайність певної професії); ситуативний інтерес (формується на основі випадкових, нетипових для певної професії ознак). Опосередкований інтерес (зумовлений деякими організаційними, соціальними та іншими характеристиками професії) включає професійно-пізнавальний інтерес (базується на прагненні до пізнання певних природних, технічних, гуманітарних й інших процесів і явищ); інтерес до самовиховання (проявляється у прагненні до духовного збагачення та формування суб'єктно-ціннісних якостей особистості); престижний інтерес (вибір професії, зумовлений перспективами професійного зростання і престижністю професії у суспільстві); інтерес супутніх можливостей (відображає прагнення молодшої людини за допомогою обраної професії задовольнити певні духовні й життєво-побутові запити та потреби, тобто прагнення до спілкування з людьми, матеріальне забезпечення тощо); невизначений інтерес (у його основі лежить невизначений емоційний потяг до певної професії) [49, с. 26].

Мотивом суспільного обов'язку у виборі професії є усвідомлення студентом реальної суспільної користі від своєї участі в певній сфері діяльності, переживання особистої відповідальності за успішну працю, готовність до подолання можливих моральних і фізичних труднощів.

До мотивів, які сприяють професійному зростанню майбутніх фахівців, віднесено: пізнавальний інтерес, мотиви досягнення, саморозвитку, самоствердження, мотив афіліації, уникнення неприємностей і покарання, ідентифікації з іншою людиною [123, с. 72].

Забезпечення стійкої професійної мотивації студентів відбувається через детальне ознайомлення з майбутньою професійною діяльністю та її суспільною значущістю, із сучасними вимогами, передбаченими до знань, умінь і якостей особистості фахівця; створення уявлень про модель особистості успішного професіонала з обраного фаху, усвідомлення ближніх і перспективних цілей професійного навчання; розвиток позитивної «Я-концепції» та адекватної професійної самооцінки студента; формування ціннісних орієнтацій; вироблення у студентів потреб і умінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, оволодівати інформаційними технологіями і творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в академічній групі [150, с. 143]. Як результат, у студентів формується життєва часова перспектива, ідентифікація з успішною професійною моделлю фахівця, уявлення про себе в майбутньому в ролі відповідального виконавця професійної діяльності, що позитивно впливає на процес професійної соціалізації молодого фахівця.

Очевидним є те, що мотивація відіграє надзвичайно важливу роль у всьому професійному житті людини, починаючи від навчання у школі та закінчуючи завершенням кар'єри у зв'язку із виходом на пенсію. Але з огляду на те, що дослідження зорієнтоване саме на професійну соціалізацію, вважаємо, що саме для магістрів забезпечення мотиваційної настанови відіграє одну з провідних ролей, оскільки, як вже зазначалося вище, магістратура – остання ланка на шляху до професійного життя. Якщо під час навчання в межах бакалаврату у студентів переважає мотивація в основному на здобуття знань, умінь і навичок, то під час навчання у магістратурі мотивація охоплює також прагнення до професійного самовдосконалення, професійної адаптації, становлення та насамкінець – професійної соціалізації. Студент бакалаврату, а особливо на молодших курсах, рідко замислюється над проблемами, які можуть виникнути на початку його професійної діяльності,

адже він знає, що попереду – ще декілька років навчання, протягом яких він матиме змогу багато чому навчитися, на відміну від студента магістратури, для якого ці два роки – магістерська програма – є вирішальними, періодом, коли необхідно докласти неабияких зусиль, аби підготуватися до активного професійного життя і самореалізації. На нашу думку, мотиваційна настанова як педагогічна умова, що запроваджується у процес підготовки студентів бакалаврату, не зорієнтована на професійну соціалізацію і не має бути, адже професійна соціалізація – «узагальнення» усіх отриманих раніше знань, набутих навичок, вмінь, соціальних ролей, патернів поведінки тощо. Отже, забезпечення мотиваційної настанови на професійну соціалізацію є однією з вирішальних умов успішності цього процесу та як результат – успішності професійного життя молодих фахівців соціогуманітарного профілю.

Не менш важливою педагогічною умовою професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю є *спрямованість змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін на професійну соціалізацію майбутніх фахівців.*

Запроваджуючи цю педагогічну умову, базувалися на тому, що сучасні дисципліни, які викладаються магістрантам соціогуманітарного профілю, зорієнтовані більшою мірою на теоретичну підготовку та репродуктивне відтворення поданого матеріалу. Вважаємо, що цього недостатньо для забезпечення успішної професійної соціалізації випускника на робочому місці, оскільки після закінчення закладу вищої освіти молодий фахівець має ґрунтовні знання, але не знає, як використовувати їх на практиці. Підготовка студентів у рамках магістратури повинна бути спрямована передусім на допомогу майбутнім фахівцям без будь-яких проблем і складнощів розпочати професійну діяльність.

Отже, йдеться про спрямованість предметів, які викладаються магістрантам, на практичну діяльність. Оскільки наразі професійна підготовка майбутніх фахівців майже «відірвана» від реальної дійсності, нагальною потребою є удосконалення змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін,

що дозволить студентам поєднувати навчання в закладі вищої освіти з практичною роботою. Особливо актуальною практико зорієнтована діяльність виявляється для студентів старших курсів, зокрема магістрантів, оскільки вони засвоїли вже необхідний теоретичний базис, однак поліфункціональні професійні практичні компетентності у них ще несформовані.

Проблему практико зорієнтованої підготовки фахівця та її складники вивчали такі вчені, як: Д. Варнеке, І. Дичківська, І. Зязюн, О. Кюстер, С. Литвиненко, Г. Лінд, Н. Ничкало, Д. Нойман, Ю. Олькерс, І. Пальшкова, І. Підласий, С. Пітч, Є. Пост, В. Сібаєва, В. Хутмахер, А. Хуторський. Будь-яка практика складається з єдності трьох компонентів. Перший – це сукупність інструментів, предметів, обладнання, що використовуються для виконання певного завдання, а також сукупність відповідних знань, навичок і вмінь індивіда щодо їх застосування. Другий компонент – це соціальний простір, який обмежує доцільність, діяльність, яка виконується, як єдність практичного завдання, інструментів і навичок людини. Третій – це залучений у діяльність студент, який набуває у цьому просторі своєї соціальної і суб'єктної «ідентичності» [149, с. 66].

У контексті практико зорієнтованого підходу студент виступає носієм певної системи знань, навичок і вмінь, що реалізуються в діях. Цей досвід, система практичних дій, навичок і вмінь утворюють практичне знання, яке є первинним і слугує підставою будь-якого «теоретичного» знання. Майбутній фахівець має діяти, вирішувати практичні проблеми, а не просто «пізнавати довкілля» [149, с. 68].

Основними постулатами в організації спрямування навчальних дисциплін на професійну соціалізацію студентів магістратури соціогуманітарного профілю є практична підготовка без ігнорування важливості ґрунтовної теоретичної підготовки та орієнтація на кінцевий результат – формування і розвиток професійних компетенцій. Д. Нойман та Ю. Олькерс вважають необхідним перегляд змісту теоретичних наукових знань, їх практичну трансформацію, наповнення практичним змістом

педагогічного досвіду. Саме тому необхідним є вирішення питання щодо того, що ж означають теоретичні знання для підготовки до практичної реалізації професійних завдань, перенесення теоретичних знань у практичну діяльність, визначення необхідного мінімуму теоретичних знань, який повинен базуватись на вивченні та визначенні того, що саме необхідно для успішного використання у професійній діяльності, а також на особистісних запитах та їх науковому обґрунтуванні [202, с. 130]. Такі послідовні кроки покликані забезпечити отримання предметного продукту не у вигляді готової лекції, а шляхом самостійної діяльності; спонукати студента шляхом виконання поставлених завдань досягати важливого результату для себе, як особистості, і для суспільства у вигляді професійної майстерності.

Вважаємо, що визначену педагогічну умову можна реалізувати шляхом розширення змісту дисциплін тренінговими програмами, посилення практичного компонента за рахунок міжпредметних зв'язків між професійно зорієнтованими дисциплінами.

Практико зорієнтована продуктивна освіта передбачає переміщення акценту з освітньої діяльності на його самостійну продуктивну роботу. Внаслідок цього відбувається становлення у студента навички дивитись на систему знань через призму практичного досвіду, здобуття творчої самостійності й інтелектуальних стимулів, необхідних для професійної самореалізації.

Практико зорієнтований підхід у професійній освіті спирається на кінцевий продукт навчання й індивідуально-особистісні риси кожного студента при досягненні ним кінцевого продукту.

Проектування змісту навчання будь-якого практико зорієнтованого курсу визначається:

- практико зорієнтованим набором досягнень кінцевого продукту навчання;
- особистісними рисами студентів, рівнем їхньої науковості та вихідною підготовленістю [109, с. 241].

Отже, тільки оволодіваючи низкою практичних дій, майбутній фахівець соціогуманітарного профілю набуває своєї соціальної та професійної визначеності, а отже, професійна соціалізація проходить успішніше.

Суттєвою педагогічною умовою професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю є *педагогічний супровід професійної соціалізації*. З огляду на те, що для успішної професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю на етапі професійної підготовки в умовах закладу вищої освіти необхідно враховувати цілий комплекс важливих аспектів, допомога педагога, який направлятиме студента, підказуватиме, навчатиме радитиме, запобігатиме помилкам та проблемам тощо, відіграє провідну роль у цьому процесі.

На думку Є. Казакової, педагогічний супровід – це метод, що забезпечує створення умов прийняття суб'єктом оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору. При цьому суб'єкт визначається і як людина, що розвивається, і як система, що розвивається [61, с. 78]. За М. Шакуровою, педагогічний супровід є одним із «механізмів тривалої двобічної педагогічної взаємодії». Автором висвітлено такі характеристики, що належать цій взаємодії: суб'єктна позиція всіх учасників процесу; спільність і взаємореферентність, яка приймається та підтримується суб'єктами взаємодії; багатопроєктність; схожість інтерпретацій; адаптивність; переважне використання «м'яких» методів педагогічної взаємодії [156, с. 90]. Т. Ковальова висвітлює особливий тип гуманітарного педагогічного супроводу – тьюторський супровід. На думку дослідниці, тьютор – це педагог, який діє за принципом індивідуалізації та супроводжує побудову особистістю своєї індивідуальної навчальної програми [71, с. 55]. На нашу думку, основною ланкою педагогічного супроводу професійної соціалізації є наставництво (тьюторство, менторство), яке детально висвітлено в працях Т. Осипової [108].

Завдання психолого-педагогічного супроводу повинні вирішуватись шляхом запобігання виникненню проблем розвитку; допомоги в соціалізації; психологічного забезпечення освітніх програм; розвитку психолого-

педагогічної компетентності студентів. Робота з психолого-педагогічного супроводу має здійснюватися за такими напрямками: профілактика, діагностика, консультування, розвивальна робота, корекційна робота, психологічне просвітництво й експертиза освітніх і навчальних програм, посібників, а також професійної діяльності фахівців освітніх установ [146, с. 154].

Реалізація педагогічного супроводу здійснюється за допомогою особистісно зорієнтованих технологій професійного розвитку [145, с. 12]: розвивальної діагностики; тренінгів особистісного та професійного розвитку й саморозвитку; психологічного консультування з проблем соціально-професійного розвитку; проектування альтернативних сценаріїв професійного життя; особистісно зорієнтованих тренінгів підвищення соціально-професійної та психолого-педагогічної компетентності; ретроспекції професійного життя (метод психобіографії); тренінгів саморегуляції емоційно-вольової галузі та саморозвитку і самовдосконалення особистості.

Існує декілька різновидів педагогічного супроводу: супровід-співробітництво, супровід-ініціювання, супровід-попередження. Сутність співробітництва як педагогічної інновації досить детально відображена у працях Ш. Амонашвілі, В. Шаталова, Є. Ільїна та інших учених і полягає в тому, що педагог і студент спільно вирішують особисту, освітню, життєву ситуацію, разом шукають із неї вихід. Педагог допомагає студенту усвідомити сутність проблеми, виявити власні реальні та потенційні можливості, подумки використати варіанти рішень і обрати найбільш оптимальний із них.

Супровід-співробітництво передбачає спільне планування наставника і студента, аналіз, співтворчість, рефлексію, вимагає дій, необхідних для подальшого самостійного подолання проблем, які виникли, тобто прояву особистої відповідальності, творчості, власних унікальних якостей особистості.

Організовуючи супровід-ініціювання, тьютор створює студенту необхідні умови для вільного, індивідуального, самостійного вибору шляху та засобів вирішення виховних завдань і, тим самим, сприяє відкриттю загальноновизнаних моральних істин. Студенти реалізують свій особистісний

творчий потенціал і водночас збагачують, розвивають його, при цьому зберігаючи його індивідуальну своєрідність.

Випереджаючи небажані події, передбачаючи їх можливий негативний розвиток, наставник у рамках супроводу-попередження передбачає хибні кроки студента у професійній діяльності і, тим самим, допомагає обрати адекватні рішення, з урахуванням індивідуальних особливостей поведінки та діяльності.

Особлива увага в процесі педагогічного супроводу надається педагогічній фасилітації, ґрунтовно представлений в роботах О. Врубльовської, О. Галіцян, М. Казанжи, О. Кондрашихіної та ін.

Узагальнюючи вищезазначене, педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю передбачає консультації, рекомендації, оцінювання практичних професійних здобутків і компетентностей студентів, стимулювання їхнього професійного розвитку, допомогу у розв'язанні практичних задач, психологічну підтримку полірольової професійної діяльності, попередження та запобігання професійних помилок. Особливо цінним і важливим педагогічний супровід виявляється під час проходження студентами педагогічної практики.

Отже, вважаємо, що комплексне запровадження виокремлених педагогічних умов сприятиме професійній соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю у процесі фахової підготовки.

Висновки до Розділу 1

Дослідження теоретичних аспектів професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю слугувало підставою для низки узагальнень.

1. *«Професійна соціалізація студентів магістратури соціогуманітарного профілю»* розуміється як двобічний процес і результат включення в професійне середовище, внаслідок якого особистість засвоює знання, уміння, навички та патерни поведінки, що дозволяють їй бути компетентним фахівцем певної соціогуманітарної галузі та повноправним членом тієї соціальної групи, до якої належить її професія.

2. З'ясовано, що до *структуру* професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю представлено професійним, когнітивним, поведінковим і особистісним компонентами.

3. На основі аналізу досліджень визначено критерії професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: настановний, знаннєвий, діяльнісний, індивідуально-спрямований, що безпосередньо зіставлені з компонентами означеного феномена (професійний, когнітивний, поведінковий і особистісний). У межах компонентної структури за обґрунтованими вище критеріями й показниками схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації (високий, задовільний, низький).

4. Виокремлено педагогічні умови, реалізація яких сприятиме професійній соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: *забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію; спрямованість змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін на професійну соціалізацію майбутніх фахівців; педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю.*

Теоретичне дослідження, проведене в межах першого розділу, слугувало базою для експериментального етапу роботи.

Результати першого розділу дисертації відображено в таких публікаціях автора: [8; 10; 12; 168; 170].

РОЗДІЛ 2.
ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ
СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

2.1. Стан сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю на констатувальному етапі експерименту

Із метою перевірки гіпотези про те, що процес професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю буде ефективним, якщо здійснюватиметься на основі моделі педагогічної системи й відповідної до неї методики за підтримки визначених педагогічних умов, було організовано та проведено дослідно-експериментальну роботу.

Педагогічний експеримент проводився поетапно. Перший етап роботи був пов'язаний із розробкою експериментальної методики, організацією та здійсненням констатувального етапу експерименту.

Його метою було визначення вихідного рівня сформованості професійної соціалізації студентів контрольної й експериментальної груп. Мета конкретизується в таких завданнях:

- відповідно до визначених критеріїв і показників професійної соціалізації дібрати певні діагностичні методики;
- сформуувати контрольну й експериментальну групи на основі їх порівняння;
- визначити вихідний рівень сформованості професійної соціалізації студентів контрольної і експериментальної груп;
- засобами сучасних якісних і кількісних методів, математичної статистики (t-критерій Стьюдента) проаналізувати отриману експериментальну інформацію, порівняти вихідні рівні сформованості професійної соціалізації студентів контрольної й експериментальної груп.

На другому – було проведено формувальний експеримент, метою якого було впровадження й апробація методики професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Після завершення дослідно-експериментальної роботи було проведено контрольний експеримент з метою виявлення ефективності запропонованих педагогічних умов і методики на основі визначення та порівняння результатів традиційного (контрольна група) й експериментального (експериментальна група) навчання.

Про результативність проведеної дослідно-експериментальної роботи дійшли висновку за такими ознаками:

- позитивна та статистично значуща динаміка показників сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю за настановним, знаннєвим, діяльнісним й індивідуально-спрямованим критеріями в експериментальній групі;
- зміни в рівнях сформованості професійної соціалізації студентів експериментальної групи.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи здійснювався паралельно в експериментальній і контрольній групах до початку формувального етапу експерименту, безпосередньо під час його проведення та після його завершення.

Об'єктивність отриманих результатів досягалася тим, що в експериментальній та контрольних групах спостерігалися орієнтовно однакові показники сформованості професійної соціалізації на констатувальному етапі експерименту. Отриманню вірогідних результатів сприяли аналіз і обробка отриманих результатів дослідно-експериментальної роботи за єдиними програмами, в однакових умовах та з використанням єдиної методики діагностики. Розглянемо отримані результати більш детально.

Згідно з логікою дослідження проаналізуємо стан сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Для визначення рівня сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було підбрано низку діагностичних методик (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Діагностичні методики для визначення рівнів професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю

Компоненти	Критерії	Показники	Діагностичні методики
Професійний	Настановний	- вираженість професійної спрямованості	Методика діагностики професійної спрямованості (Б. Басс)
		- усвідомлення значущості професії	Методика самооцінки професійно-педагогічної мотивації
		- наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності	Діагностика мотивації досягнення (А. Мехраб'ян)
		- потреба в професійній самореалізації	Розроблена анкета
Когнітивний	Знаннєвий	- обізнаність із особливостями професійної діяльності	Методика експертних оцінок

Компоненти	Критерії	Показники	Діагностичні методики
		<p>- наявність фахових знань</p> <p>- здатність до саморозвитку</p>	<p>Середній бал академічної успішності з фахових предметів</p> <p>Діагностика рівня саморозвитку і професійно-педагогічної діяльності (Л. Бережнова)</p>
Поведінковий	Діяльнісний	<p>- наявність професійної позиції</p> <p>- наявність організаційно-комунікативних умінь</p> <p>- наявність умінь емоційної саморегуляції</p>	<p>Шкала самооцінки професійної позиції</p> <p>Оцінка комунікативних і організаторських схильностей – КОС-2» (Б. Федоришина)</p> <p>Методика діагностики емоційної регуляції (О. Чебикін)</p> <p>Методика діагностики соціально-</p>

Компоненти	Критерії	Показники	Діагностичні методики
		<p>- наявність умінь працювати в команді</p> <p>- наявність дослідницьких умінь</p>	<p>психологічної адаптації (К. Роджерс, Р. Даймонд)</p> <p>Розроблена анкета</p>
Особистісний	Індивідуально-спрямований	<p>- наявність професійного іміджу</p> <p>- наявність толерантності</p> <p>- наявність морально-вольових якостей</p> <p>- наявність конфліктоусталеності</p>	<p>Методика діагностики «перевірте свій імідж» (А. Панфілова)</p> <p>Експрес-Питальник «Індекс толерантності» (за Г. Солдатовою, О. Кравцовою, О. Хухлаєвим, Л. Шайгеровою)</p> <p>Питальник «Локус контролю» (За О. Ксенофонтовою)</p> <p>Шкала рівня конфліктоусталеності (С. Петрусенко)</p>

Окрім зазначених методик діагностики було застосовано ще метод спостереження, який дозволив вивчати сутність досліджуваного явища і передбачав:

- виявлення особливостей професійної соціалізації в освітньо-виховному процесі ЗВО;
- фіксацію змін рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю в результаті упровадження розробленої методики реалізації педагогічних умов;
- активізацію рефлексії, що сприяє науковому обґрунтуванню зафіксованих відомостей.

Метод бесіди сприяв ефективному розв'язанню таких завдань:

- з'ясування рівня знань у галузі професійної соціалізації;
- визначення студентського інтересу до досліджуваної проблеми за допомогою аналізу відомостей, отриманих у відповідях на заздалегідь продумані поставлені запитання;
- обговорення доцільності впровадження моделі професійної соціалізації в освітній процес ЗВО.

Констатувальний етап експерименту було розпочато у 2015 році на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського за участю 241 студентів магістратури (спеціальності «Управління навчальними закладами», «Психологія», «Філософія», «Дошкільна освіта», «Англійська філологія», «Українська філологія», «Переклад»).

У ході діагностувального етапу експерименту:

- з'ясовано мету й зміст професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю через опрацювання провідних нормативних документів і навчальних планів;
- виокремлено аспекти й особливості професійної соціалізації на основі анкетного опитування, ранжування, аналітичних спостережень;

- досліджено ставлення студентів магістратури соціогуманітарного профілю до проблеми професійної соціалізації за результатами опитування;
- з'ясовано труднощі й суперечності, доцільні шляхи їх розв'язання внаслідок аналізу й узагальнення стану сформованості професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю.

Проведення констатувального етапу дослідження засобами різноманітних діагностичних інструментів в умовах професійної підготовки студентів магістратури сприяло визначенню реального стану рівнів сформованості професійної соціалізації, виокремленню основних підходів до реалізації експериментальної методики формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Аналіз результатів за спеціально розробленою анкетною (див. Додаток А) засвідчив, що тільки 15% респондентів ЕГ та 13% – КГ оцінили свою готовність працювати за фахом на високому рівні, 32% – ЕГ та 35% – КГ – на середньому, 53% – ЕГ і 52% – КГ – на низькому.

До інших негативних тенденцій відносимо такі: тільки 26% магістрантів ЕГ і 20% – КГ ідентифікували себе з обраною спеціальністю, а подобалася обрана спеціальність 40% студентів ЕГ і 42% – КГ. Незважаючи на те, що досліджувані є студентами магістратури і повинні знаходитись на просунутому щаблі професійної готовності, 60% – ЕГ та 63% – КГ були не готові до професійної діяльності, а 78% респондентів ЕГ і 75% – КГ мали низьку особистісну відповідальність як представники обраної професії перед суспільством. 34% досліджуваних в ЕГ та 32% – у КГ розглядали своїх сокурсників як майбутніх колег.

Серед дієвих форм адаптації до обраної професії в рамках фахової підготовки респонденти зазначили виробничу практику (52%), спілкування із викладачами й однокурсниками (19%), практичні заняття (13%), самостійну роботу (10%) та лекції (6%).

Серед визначень, зафіксованих у відповідях на запитання «Як Ви розумієте поняття «професійна соціалізація»?», не було виявлено чітких

тлумачень цього феномена. Переважна більшість (82% – ЕГ та 79% – КГ) пояснили його як «соціалізацію у професії», «адаптацію до професії», «засвоєння соціально-професійних норм», не розкриваючи деталей, а 18% – ЕГ та 21% – КГ не відповіли на це запитання.

Відповідаючи на запитання «Чому ви обрали професію соціогуманітарного профілю?», більшість опитаних, а саме 64% – ЕГ та 60% – КГ, зазначили, що спонукальним мотивом при виборі професії була професійна спрямованість особистості.

Аналіз відповідей дав змогу дійти певних висновків: значна кількість студентів магістратури соціогуманітарного профілю не готові до професійної соціалізації.

У ході індивідуальних бесід було з'ясовано, що студенти зазнають труднощів у командній роботі, не вміють слухати й чути співрозмовника, не здатні адекватно оцінювати власний рівень сформованості професійної компетентності, не володіють ефективними способами розв'язання конфліктних ситуацій тощо.

Під час спостережень за процесом фахової підготовки підсумовано, що з метою професійної соціалізації студентів викладачі використовують здебільшого практичні заняття (54%), лекції (28%), позааудиторну діяльність (18%). Серед форм організації процесу професійної соціалізації 91% викладачів назвали навчальну й виробничу практики. З'ясовано також, що для професійної соціалізації студентів магістратури викладачі найчастіше використовують інформаційні та пояснювальні методи, тобто усний виклад (58%). Активні й інтерактивні методи навчання викладачі застосовують недостатньою мірою.

Отже, результати анкетування дають підстави стверджувати, що до основних причин, які ускладнюють професійну соціалізацію студентів магістратури соціогуманітарного профілю у процесі фахової підготовки, належить ігнорування професійної соціалізації як педагогічної проблеми, низький рівень професійної спрямованості та відповідальності студентів;

відсутність навчально-методичного забезпечення, застосування застарілих педагогічних технологій тощо.

Окрім описаних методик, було також залучено результати власних спостережень за поведінкою і взаєминами студентів, методику незалежних характеристик викладачів, опитування, бесіди. Спостереження було проведено з інтервалом у часі, що дає змогу говорити про репрезентативність результатів вибірки.

Для діагностування загального рівня сформованості професійної соціалізації було обчислено її інтегративний показник. Вираження кожного показника оцінене в балах: високий рівень – 3 бали, задовільний – 2 бали, низький – 1 бал. Усього було оцінено 16 показників. На основі їх сумарного додавання було виведено інтегративний критерій професійної соціалізації з межами розподілу: високий рівень відповідав значенням 44-48 балів; задовільний рівень відповідав значенням – 28-43 бали; низький рівень – 1-27 балів.

Отже, використаний комплекс методик сприяв визначенню вихідного рівня сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Студентів, які взяли участь в експерименті, було довільно розподілено на дві групи: контрольну та експериментальну. До початку формувального етапу експерименту їх було порівняно за параметричним t-критерієм Стюдента для незалежних груп, статистично значущих відмінностей виявлено не було ($t=-4,507$), що свідчить про те, що на початку експерименту респонденти обох груп були на однакових умовах.

Проаналізуємо емпіричні дані, отримані за кожною методикою окремо, в рамках настановного критерію.

Для визначення спрямованості особистості у професійній діяльності було застосовано орієнтаційну анкету (Б. Басс). В рамках дослідження виходили з того, що спрямованість на справу забезпечує досягнення високого рівня професійної соціалізації, спрямованість на спілкування – задовільного, а

спрямованість на себе – низького. Результати за цією методикою на початковому етапі дослідження розподілилися таким чином: більшість магістрантів були спрямовані на спілкування (52,4% – ЕГ і 47,8% – КГ), тобто вони прагнули за будь-яких умов підтримувати відносини з людьми, зорієнтовані на спільну діяльність, але подекуди зашкоджаючи виконанню конкретних завдань або наданню широкій допомозі людям, на соціальне схвалення, були залежними від групи, потребували уподобання й емоційних відносин з людьми. 38% опитуваних ЕГ та 43,5% – КГ були спрямовані на себе, що передбачає орієнтацію на пряму винагороду і задоволення безвідносно роботи і співробітників, агресивність у досягненні статусу, владність, тривожність й інтровертованість. Тільки 9,6% – ЕГ і 8,7% – КГ були спрямовані на справу, тобто їм притаманні зацікавленість у розв'язанні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділове співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку, що корисно для досягнення мети. Зазначені результати цілком узгоджуються із соціоекономічним профілем спеціальностей респондентів і сучасними професійними орієнтаціями молоді.

Перед інтепретацією результатів методики самооцінки професійно-педагогічної мотивації зауважимо, що високий рівень професійно-педагогічної мотивації забезпечує високий рівень професійної соціалізації, середній і низький рівні професійно-педагогічної мотивації співвідносяться із задовільним і низьким рівнями сформованості професійної соціалізації відповідно. Так, констатувальний етап експерименту засвідчив, що за методикою самооцінки професійно-педагогічної мотивації, 13% магістрантів ЕГ та 15% – КГ перебували на високому рівні; 44% – в ЕГ і 46% – у КГ – на задовільному; 53% – в ЕГ та 49% – у КГ – на низькому. Одержані результати свідчать про те, що тільки незначна кількість майбутніх фахівців соціогуманітарного профілю досягли високого рівня професійно-педагогічної мотивації.

Що ж стосується методики діагностики мотивації досягнення (А. Мехрабіан), то отримані результати інтерпретуються за переважанням

мотиву прагнення до успіху та мотиву уникнення невдач. Так, перевага мотиву уникнення невдач була характерною для 85% магістрантів в ЕГ та 86% – у КГ, а мотиву прагнення до успіху відповідно у 15% – в ЕГ і 14% – у КГ.

Аналізуючи результати авторської анкети (див. Додаток А), слід зазначити, що 100% респондентів як ЕГ, так і КГ мають нагальну потребу в професійній соціалізації задля полегшення «входження» у професію та «влиття» у колектив.

Результати визначення рівнів професійної соціалізації за настановним критерієм представлено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

**Рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури
соціогуманітарного профілю за настановним критерієм
(констатувальний етап)**

Рівні	Контрольна		Експериментальна	
	К-сть	%	К-сть	%
Низький	59	46,8	57	49,6
Задовільний	47	37,3	41	35,6
Високий	20	15,9	17	14,8

Як видно з таблиці, за настановним критерієм низький рівень професійної соціалізації виявили 46% – в ЕГ та 51,3% – у КГ; задовільний рівень – 40,5% – в ЕГ і 35,6% – у КГ; високий – 13,5% – в ЕГ і 13,1% – у КГ.

У межах діагностики за знансьвим критерієм слід зазначити, що, незважаючи на досить високий рівень успішності магістрантів із фахових предметів, за іншими методиками було отримано низькі показники. Узагальнені результати наведено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури
соціогуманітарного профілю за знаннєвим критерієм
(констатувальний етап)**

Рівні	Контрольна		Експериментальна	
	К-сть	%	К-сть	%
Низький	53	42,1	50	43,5
Задовільний	49	38,9	44	38,2
Високий	24	19	21	18,3

Подані в таблиці 2.2 дані свідчать про те, що низький рівень сформованості професійної соціалізації за знаннєвим критерієм виявили 55,5% респондентів ЕГ і 60,9% – КГ, задовільний рівень – 35% студентів ЕГ і 27,3% – КГ, високий рівень – 9,5% – в ЕГ і 11,8 % – КГ.

За діяльнісним критерієм узагальнені дані наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

**Рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури
соціогуманітарного профілю за діяльнісним критерієм
(констатувальний етап)**

Рівні	Контрольна		Експериментальна	
	К-сть	%	К-сть	%
Низький	61	48,4	51	44,4
Задовільний	58	46	54	46,9
Високий	7	5,6	10	8,7

Як видно з таблиці 2.3, низький рівень сформованості професійної соціалізації за діяльнісним критерієм виявили 43% респондентів ЕГ і 50,9% – КГ, задовільний рівень – 49% студентів ЕГ і 44% – КГ, високий рівень – 8%

магістрантів ЕГ і 5,1% – КГ.

За індивідуально-спрямованим критерієм було отримано такі результати (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

**Рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури
соціогуманітарного профілю за індивідуально-спрямованим критерієм
(констатувальний етап)**

Рівні	Контрольна		Експериментальна	
	К-сть	%	К-сть	%
Низький	22	20	26	20,6
Задовільний	79	72	86	68,3
Високий	9	8	14	11,1

Представлені в таблиці 2.4 показники засвідчують, що за індивідуально-спрямованим критерієм низький рівень сформованості професійної соціалізації був притаманний 20,6% респондентів ЕГ і 20% – КГ; задовільний рівень – 68,3% – ЕГ і 72% – КГ; високий – 11,1 – ЕГ та 8% – КГ.

Як видно з наведених даних, студенти контрольної та експериментальної груп мали приблизно однаковий рівень сформованості професійної соціалізації за всіма критеріями – переважно низький, подекуди задовільний.

Отже, на підставі одержаних результатів дійшли висновку щодо необхідності цілеспрямованої роботи з формування професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю, що входили до експериментальної групи.

2.2. Модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю й експериментальна методика її реалізації

Моделювання – це метод дослідження об’єктивних явищ, заснований на використанні моделей. Труднощі короткого й однозначного трактування поняття «модель» зумовлюють доцільність розгорнутої дефініції, побудованої на підставі узагальнення уявлень про назване явище в науковій літературі:

- модель у загальному розумінні – аналог (графік, схема, знакова система, структура) певного об’єкта (оригіналу, прототипу), фрагменту реальності, артефактів, витворів культури, концептуально-теоретичних утворень тощо;

- модель є результатом і продуктом активної, перетворювальної теоретико-практичної діяльності людини; і тому – об’єктом, перетвореним людиною з прототипу для певних пізнавальних цілей;

- модель – це матеріально-речовинний об’єкт або система, що постає як проміжна ланка між дослідником і досліджуваним об’єктом, який часто йменується як об’єкт-оригінал;

- в основу моделювання покладено певну відповідність між досліджуваним об’єктом (оригіналом) і його моделлю;

- модель постає як метод опосередкованого дослідження оригіналу й виконує констатувальну та прогнозувальну функції;

- у модельному представленні в ідеальній формі реалізується образне відображення дійсності; модель – це нібито субстрактно-речовинне втілення представлення, тобто існує діалектичне співвідношення між представленням і моделлю, що допускає як їх спільність, так і розходження;

- як і прототип, модель є системою, якій притаманні спільні суттєві структури, властивості й певні відношення, вона відображає тільки ті властивості свого «оригіналу», які є суттєвими в плані конкретного наукового дослідження; фіксує внутрішні характеристики об’єкта, які безпосередньо не спостерігаються [36, с. 52-53].

У сучасній науці запропоновано кілька типів моделювання:

- предметне моделювання, за якого дослідження проводять на моделі, що відтворює певні геометричні, фізичні, динамічні або функціональні характеристики об'єкта-оригіналу;

- знакове моделювання, згідно з яким моделями слугують схеми, креслення, формули, його різновидом є математичне моделювання;

- уявне моделювання, відповідно до якого замість знакових моделей використовують уявно-наочні представлення цих знаків і операцій із ними;

- чисельне моделювання з використанням комп'ютера, що ґрунтоване на раніше створеній математичній моделі досліджуваного об'єкта або явища та яке застосовують у разі великих обчислень, а також для кращого унаочнення [36, с. 80].

Останнім часом моделювання широко використовують у підготовці майбутніх учителів (С. Архангельський, Б. Гершунський, О. Дубасенюк, Л. Кандрашова, В. Краєвський, Н. Кузьміна, О. Леонтьєв, І. Лернер, Г. Сухобська, Л. Спирін та інші). На думку вчених, моделювання в поєднанні з іншими методами забезпечує високий науковий рівень і творчий характер підготовки майбутніх спеціалістів. Модель-структура педагогічної діяльності, зазначає Н. Кузьміна, реалізує ілюстративну, трансляційну, пояснювальну, прогностичну функції [5, с. 140]. Моделювання слугує своєрідним містком між засвоєною педагогічною теорією й безпосереднім педагогічним досвідом у діяльності вчителя під час дослідження освітнього процесу та його характеристик. Воно полягає у створенні уявних ситуацій, які постають для дослідника як проблема, що вимагає певного педагогічно-професійного реагування й розв'язання [50, с. 236]. Також моделювання інтерпретують як побудову копій, моделей педагогічних явищ і процесів; його мета – схематичне зображення окремих досліджуваних аспектів сфер життєдіяльності для з'ясування або поліпшення їх характеристик, раціоналізації способів їх побудови, керування ними тощо [50, с. 237].

Метод наукового моделювання широко використовують у науці, проте в

сучасних дидактичних і технічних дослідженнях бракує єдиної класифікації моделей через багатозначність поняття та різні ознаки, що лежать в основі таких класифікацій. Відтак, будь-яка класифікація приречена на неповноту, до того ж термінологія в цій галузі базована не стільки на чітких правилах, скільки на мовних, практичних традиціях. На підставі узагальнення поглядів учених виокремимо загальні ознаки: модель можна визначити як матеріальну чи умовну систему; вона відображає досліджуваний об'єкт; може заміщувати об'єкт; вивчення моделі дає змогу отримати нові знання про об'єкт дослідження.

Розглянемо наявні моделі професійної соціалізації.

Модель Сімпсона (Simpson, 1979) містить три стадії професійної соціалізації. На першій – увага приділяється професійності виконання спеціальних фахових завдань. На другій стадії відбувається звернення за допомогою до значущих людей із оточуючого професійного середовища. А третя – передбачає інтерналізацію цінностей професійної групи та прийняття її правил [210].

Модель Хіншо (Hinshaw's Model) складається із трьох фаз. Упродовж першої фази здійснюється перехід від прогнозованих рольових очікувань до реальних ролей у соціальній групі. Друга фаза містить два компоненти. Перший – це звернення до авторитетних колег. Другий компонент – здатність помічати невідповідності між прогнозованими ролями та тими ролями, які виконують авторитетні колеги. Зазначена фаза може містити сильні емоційні реакції внаслідок конфлікту між очікуваннями та реальністю. Третя фаза – це інтерналізація рольових цінностей та поведінки [188].

Учені Вайдман, Твейл і Штайн (Weidman, Twale, Stein, 2001) розробили модель професійної соціалізації вчителя, в якій виокремлюються формальна та неформальна соціалізація. Соціалізаційними процесами, на думку дослідників, є інтеракція, інтеграція та навчання. Формальна професійна соціалізація здійснюється насамперед через навчання, а неформальна – через взаємодію [203].

Модель Коухена (Cohen, 1981) пропонує чотири етапи професійної соціалізації: а) однобічна залежність; б) негативізм/незалежність; в) залежність/взаємність; г) взаємозалежність. На першому етапі особа цілком

покладається на зовнішній авторитет, майже не ставить запитань, критичний аналіз майже відсутній. На другому – розширюються можливості критичного мислення, що призводить до появи сумнівів щодо абсолютного авторитету, когнітивного бунту. На третьому етапі студенти навчаються перевіряти концепції, ідеї, моделі, приймаючи одні та відкидаючи інші; спільно працювати та ділитися з іншими; оцінювати аргументовано й обґрунтовано. На останньому – розвивається здатність приймати рішення колегіально, а також професійно-рольова ідентичність [179].

О. Югфельд створила структурно-функціональну модель професійної соціалізації студента в умовах соціального партнерства, яка складається з цільового, програмно-методичного та діагностико-результативного компонентів. Виокремлено рівні професійної соціалізації (високий, середній, низький), які діагностували за допомогою таких критеріїв, як професійна компетентність студента, готовність до самостійної професійної діяльності, професійна адаптованість, ступінь задоволеності роботодавців і соціального партнера якістю підготовки студента [160].

С. Разуваєв пропонує модель професійної соціалізації майбутнього фахівця в умовах багаторівневого освітнього комплексу, яка складається з численних підмоделей: рівні системи професійної соціалізації студентів у багаторівневому освітньому комплексі; рівні системи професійної соціалізації студентів в освітньо-професійній діяльності; комплекс умов ефективності професійної соціалізації; етапи професійної соціалізації та їх зміст; критерії і показники професійної соціалізації майбутніх фахівців [128].

Організаційно-педагогічна модель професійної соціалізації студентів у системі середньої професійної освіти О. Копиці містить такі структурні компоненти: мотиваційно-ціннісний, зорієнтований на активізацію власного ресурсного потенціалу студентів для проектування індивідуальної соціалізаційної траєкторії і кар'єрного зростання в конкретному виді професійної діяльності; змістовий, що забезпечує присвоєння майбутнім фахівцем соціальних норм і цінностей, властивих професійному середовищу

певного профілю в поєднанні з професійним самовизначенням і самоактуалізацією; технологічний, що проектує поетапну підготовку конкурентоздатного фахівця на основі організації освітнього процесу у взаємодії з професійним співтовариством; рефлексивно-оцінний, що дозволяє виявити можливості професійного й особистісного становлення майбутнього фахівця на основі розвитку його професійно-значущих якостей, психологічної та особистісної компетентності. Педагогічними умовами, що забезпечують ефективність реалізації зазначеної моделі, є: формування професійно зорієнтованого освітнього середовища за допомогою соціального партнерства освітніх закладів, організацій та підприємств; використання професійно зорієнтованих технологій навчання; забезпечення психолого-педагогічного супроводу процесу соціалізації студентів з урахуванням особистісних особливостей професійного становлення [76].

Згідно з теоретичною моделлю В. Клименка, складниками професійної соціалізації особистості є професійне становлення індивіда та соціальне становлення особистості. Професійне становлення індивіда відбувається за допомогою професійних намірів, вибору професії (спеціальності), професійного навчання, професійного самовизначення, входження до професійно-трудої сфери. Соціальне становлення особистості передбачає засвоєння соціального досвіду: системи знань, умінь і навичок; соціальних норм і ролей; ціннісних орієнтацій; зразків поведінки; культурних цінностей. До критеріїв ефективності професійної соціалізації належать засвоєння основної освітньої програми закладу вищої освіти, сформованість професійно значущих і соціально-особистісних якостей, професійна ідентичність. Чинники професійної соціалізації розподіляються на суб'єктивні (внутрішні) й об'єктивні (зовнішні), які, к свою чергу, розглядаються на макрорівні та мезорівні. Під суб'єктивними чинниками розуміють професійні настанови особистості: соціальні й професійні настанови, ціннісні орієнтації, професійну спрямованість. Серед чинників макрорівня виділяють інституалізацію системи навчання; сформованість професійного середовища; рівень зарплатні

тощо. Інформаційно-освітнє середовище закладу вищої освіти; діяльність засобів масової інформації; основні компоненти освітньо-виховного процесу закладу вищої освіти виступають чинниками мезорівня [67].

На основі ретельного критичного аналізу вищезазначених моделей та іншої науково-методичної літератури, під час створення власної структурно-функціональної моделі зважали на те, що професійна соціалізація – це процес, який містить відповідні складники і реалізується за певними етапами.

Модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю є впорядкованою сукупністю компонентів, зміст яких визначає особливість і своєрідність цього процесу в ході фахової підготовки.

Розроблена модель ґрунтується на основних концептуальних засадах змісту педагогічної освіти та зважає на провідні тенденції, базована на змісті психолого-педагогічних дисциплін і курсів фахової підготовки, охоплює традиційні та інноваційні технології, методи й засоби формування професійної соціалізації, механізми їх застосування на кожному етапі підготовки, запропоновані педагогічні умови, що сприяють ефективності цього процесу.

Структуру професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю можна представити як ланцюг взаємопов'язаних компонентів: професійного, когнітивного, поведінкового та особистісного (рис. 2.1).

Як видно з рисунку 2.1, розроблена модель складається з мети, комплексу педагогічних умов та етапів їх реалізації, методики впровадження, принципів, компонентів, критеріїв оцінки професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю та результату.

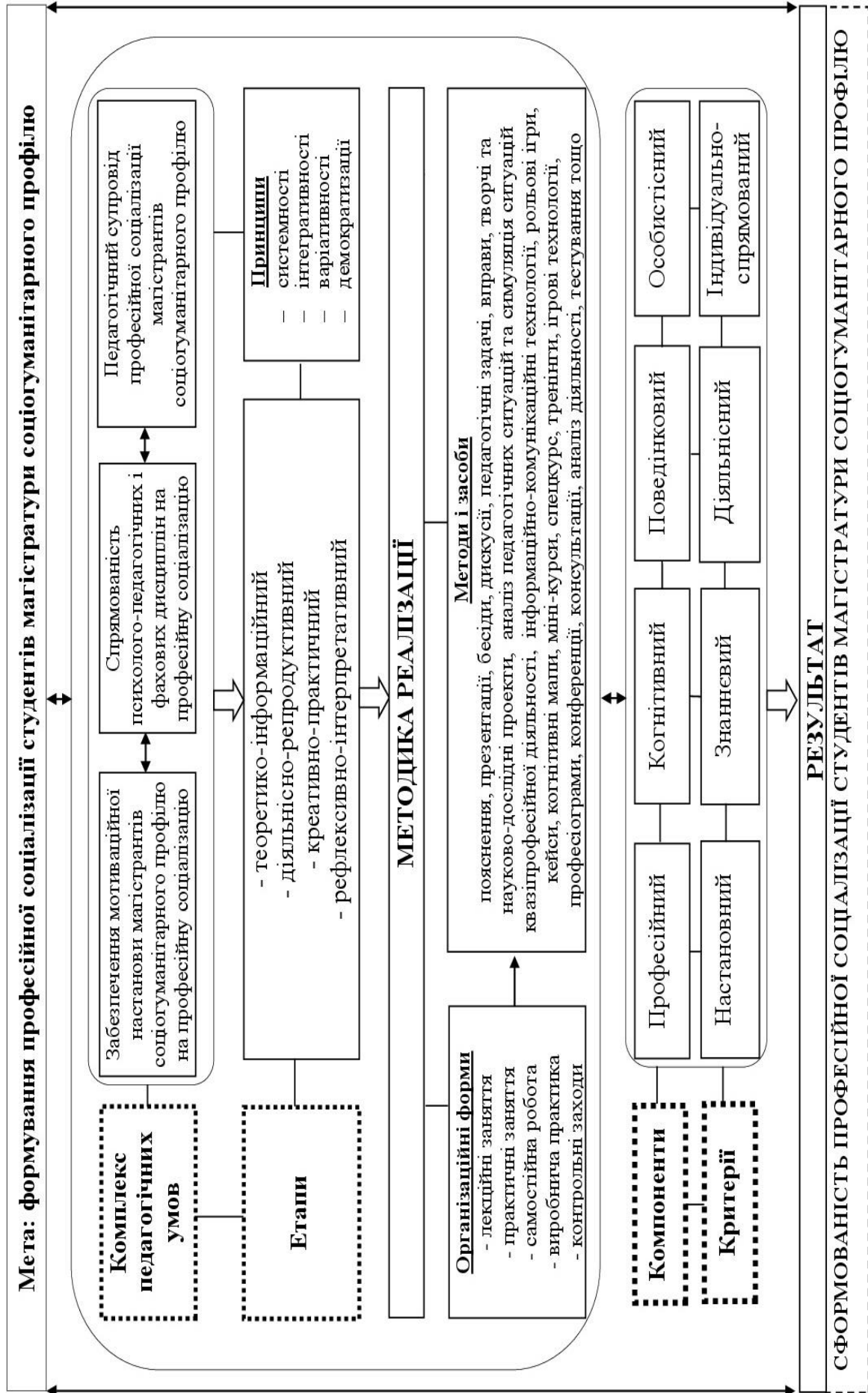

Рис. Модель професійної соціалізації студентів магістратури соціоуманітарного профілю

Оскільки необхідно було оцінити, наскільки запроваджені умови й експериментальна методика сприяли професійній соціалізації респондентів, у роботі вона розглядається і як процес, і як результат, причому у конкретний період – під час навчання у магістратурі. Але в цілому варто мати на увазі, що професійна соціалізація – це тривалий процес, який не може закінчитися, оскільки довкілля характеризується постійними соціально-економічними, політичними, культурними змінами, що торкаються усіх сфер людського буття, до яких фахівець обов'язково має пристосовуватися впродовж своєї професійної діяльності. Експериментальна робота націлена на полегшення початку професійного життя випускників, отож метою запропонованої моделі є формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, а результатом – соформованість професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю (в межах навчання).

Зазначимо, що деякі структурні елементи поданої моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було вже більш детально описано у попередньому розділі, а саме: виокремлені компоненти професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю – професійний, когнітивний, поведінковий та особистіний, критерії оцінки рівня професійної соціалізації – настановний, знаннєвий, діяльнісний та індивідуально-спрямований, а також педагогічні умови, що сприятимуть цьому процесові – забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію; спрямованість змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін на професійну соціалізацію майбутніх фахівців; педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю.

Зауважимо, що експериментальна методика базується на принципах системності, інтегративності, варіативності та демократизації, що пояснюємо тим, що, по-перше, усі елементи моделі є взаємопов'язаними та доповнюють одне одного, тобто співпрацюють заради спільної мети; по-друге, модель є універсальною, тобто може бути реалізована на будь-якій вибірці студентів

соціогуманітарного профілю, послідовність етапів та дій з імплементації методики може варіюватися; по-третє, участь у запроваджених заходах є добровільною, усі суб'єкти процесу є рівноправними учасниками, думка кожного є важливою та враховувалася під час прийняття рішень тощо.

Розглянемо методику реалізації моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Під методикою розуміємо впорядковану сукупність алгоритмів, процедур, етапів, зорієнтованих на формування професійної соціалізації студентів магістратури обраного профілю.

Реалізація моделі відбувалася в чотири етапи. На теоретико-інформаційному етапі здійснювався вплив на когнітивний компонент професійної соціалізації. Магістрантів було задіяно до роботи в межах спецкурсу «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю». Їх було озброєно знаннями щодо сутності, структури та алгоритму професійної соціалізації. На другому етапі – діяльнісно-репродуктивному, що був зорієнтований на розвиткові професійного компоненту професійної соціалізації, – студенти набували досвіду професійної соціалізації шляхом проходження спеціальних тренінгів. На цьому етапі здійснювався розвивальний вплив на професійний компонент професійної соціалізації. Третій етап – креативно-практичний – був покликаний увиразнити поведінковий компонент професійної соціалізації під час проходження практики. На четвертому етапі – рефлексивно-інтерпретативному – здійснювався вплив на особистісний компонент шляхом розвивального впливу на індивідуальну сферу (табл. 2.6).

Уважаємо за доцільне пов'язати запропоновані етапи із розробленим алгоритмом професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Перший етап реалізації моделі відповідає першому елементу алгоритму – професійній спрямованості, коли магістрант налаштовується на подальшу професійну діяльність за фахом, він дізнається більше про тонкощі та специфіку своєї професії на більш глибокому рівні,

виробляється стійка мотивація до професійного розвитку та соціалізації. Другий етап пов'язаний з другим компонентом алгоритму – професійним розвитком. Під час цього етапу дійсно відбувається професійне самовдосконалення майбутнього фахівця: за допомогою запровадження найрізноманітніших вправ, воркшопів, тренінгів, майстер-класів здійснюється вплив на когнітивну сферу студентів. Окрім розвитку фахових і фонових знань вони набувають професійного досвіду засобами практико зорієнтованої діяльності у межах експериментальної програми. Третій етап реалізації моделі співпадає з відповідним елементом алгоритму – професійною адаптацією. На креативно-практичному етапі запроваджено багато заходів, спрямованих на те, щоб допомогти майбутньому молодому фахівцеві легше «влитися» у нове професійне середовище, колектив співробітників різного віку. Саме тут стануть у нагоді, поряд зі сформованими знаннями, вміннями та навичками, такі якості як-от: креативність, ініціативність, толерантність, конфліктусталеність, вміння вести діалог та логічно мислити, аргументувати та відстоювати думку тощо, на що і спрямована робота в межах цього етапу реалізації моделі. Насамкінець четвертий етап – рефлексивно-інтерпретативний – відповідає компоненту алгоритма – професійне становлення. Протягом цього етапу магістрант підводить підсумки виконаної роботи, аналізує набуті знання та вміння тощо, рефлексує щодо своїх досягнень, переваг і недоліків, а також засобів саморозвитку та самовдосконалення, причому як професійного, так і особистісного.

Таблиця 2.6

**Етапи реалізації моделі професійної соціалізації
студентів магістратури соціогуманітарного профілю**

Назва	Завдання	Засоби
Теоретико-інформаційний	засвоєння знань щодо професійної соціалізації	спецкурс, інтерактивні лекції, дискусії з

Назва	Завдання	Засоби
	студентів в умовах магістратури	використанням сократових запитань, брейнстормінг, семінари, круглі столи
Діяльнісно-репродуктивний	формування необхідних умінь і навичок на основі здобутих знань	тренінги, рольові ігри, мікровикладання, кейси, педагогічні майстерні, когнітивні мапи
Креативно-практичний	організація професійної діяльності на практиці	педагогічна практика, педагогічний консиліум, спецсемінар, науково-дослідні проекти, презентації, імідж-карти, профсоціограми, індивідуально-творчі завдання, воркшопи
Рефлексивно-інтерпретативний	розвивальний вплив на індивідуальну сферу	портфоліо, прес-конференція, майстер-класи, проекти, експрес-опитування

Зупинимось детальніше на кожному етапі. В рамках *теоретико-інформаційного етапу* студенти здобували ґрунтовні знання з феномену професійної соціалізації, його специфіки й особливостей в межах їхнього профілю підготовки, а також характерних рис професійної діяльності, засобів професійного саморозвитку та самовдосконалення, варіантів працевлаштування тощо. Було розроблено варіативний спецкурс «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю», розрахований на два кредити (60 годин). Програма побудована за модульно-рейтинговою системою і структурована за двома модулями:

«Теоретичні засади професійної соціалізації в умовах магістратури закладу вищої освіти» і «Практичні аспекти професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю». Заплановано аудиторних занять – 28 годин, із них лекційних – 12 годин, практичних – 16 годин, самостійної роботи – 32 години (див. додаток В). Метою спецкурсу було цілеспрямоване формування та розвиток професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю шляхом створення теоретичного та практичного підґрунтя, що розкриває загальні та спеціальні закономірності професійної соціалізації й оволодіння основами професійних умінь і навичок фахівця.

До завдань спецкурсу відносимо такі:

- сформувати в магістрантів широку теоретичну базу обґрунтованих уявлень про професійну соціалізацію;
- ознайомити із сучасними прогресивними підходами щодо формування професійної соціалізації фахівців соціогуманітарного профілю;
- поінформувати щодо основних вимог до рівня професійної соціалізації представників соціогуманітарного профілю;
- розглянути основні моделі професійної соціалізації та педагогічні умови їх реалізації;
- сформувати необхідні практичні навички та вміння, необхідні для професійної соціалізації на робочому місці.

Складники спецкурсу функціонували як окремі модулі та водночас їх було включено до змісту фахової підготовки студентів на різних її етапах.

Запропонований спецкурс передбачав як традиційні, так і нетрадиційні форми, методи й технології організації навчання; широке застосування засобів професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю (консультування, співбесіди, індивідуальні й колективні справи, проектні методики, творчі завдання, методика «портфоліо» тощо).

Зміст кожної лекції було сконцентровано навколо найважливіших аспектів професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Кожне практичне заняття передбачало:

- розминку, що спрямована на розширення загальнокультурних і професійних знань студентів;
- завдання діяльнісно-репродуктивного характеру, які відповідали меті й змісту заняття;
- творчі вправи, що впливали на розвиток професійної компетенції (мозковий штурм, аналіз конкретних ситуації (кейс-стаді), створення професіограм, когнітивних мап тощо);
- ділові й особистісно зорієнтовані ігри, які розвивали логіку, вміння планувати діяльність, формулювати власні пропозиції та водночас дослухатися до думки інших осіб, ефективно спілкуватися, ухвалювати нестандартні рішення тощо;
- самостійну роботу, що сприяла закріпленню та творчій інтерпретації здобутого досвіду.

Лекції подавалися не у готовому вигляді, а шляхом спонукання студентів до самостійної діяльності. Метою викладача було залучити студента шляхом виконання поставлених завдань до досягнення результату у вигляді професійної майстерності. Формами такої організації навчання при викладанні теоретичного матеріалу були лекція-диспут, лекція з елементами мікровикладання студентів, лекція, побудована за допомогою сократових запитань тощо. На практичних заняттях застосовувалися такі методи, як мапа думок, мозковий штурм, індивідуальні професійні траєкторії, різноманітні ігрові технології тощо.

Протягом цього етапу під час лекційних занять обговорювалися важливі питання працевлаштування у сучасній Україні та за кордоном, особливості, на які варто звернути увагу молодим фахівцям, труднощі через перенасиченість ринку праці тощо, а особливий акцент було зроблено на професійну соціалізацію та її важливість у професійній діяльності.

Окрім цього, під час лекцій студенти здобули знання щодо особливостей соціогуманітарного профілю та професій, які входять до нього, специфіку

професійної діяльності фахівців цього типу. Далі магістрантів було залучено до дискусії щодо можливих варіантів працевлаштування не тільки в межах спеціальності, а за профілем підготовки. Наприклад, магістрантам було поставлено запитання: *На які посади та у яких закладах може претендувати випускник магістратури, який має спеціалізацію «Філолог» / «Викладач» / «Журналіст» / «Вихователь» / «Перекладач»?* Далі обговорювалися можливі варіанти працевлаштування за вищепереліченими спеціальностями та можливості перепідготовки або ж професійного самовдосконалення, аби стати більш «універсальним» фахівцем.

Під час обговорення також порушувалися питання щодо необхідних професійних і особистісних якостей фахівців їхнього профілю, а також тих властивостей, які потенційно можуть стати на заваді успішної професійної діяльності. Наведемо фрагмент лекції, коли студентів спонукали до роздумів стосовно професійно важливих якостей фахівця соціогуманітарного профілю:

Чи важливими є, на Вашу думку, така якість майбутнього фахівця обраної Вами професії, як конфліктоусталеність? Чому саме? Чи можете пояснити, чому вона набуває особливої значущості саме для представників цієї професії?

Як Ви думаєте, чи самовпевненість є перевагою фахівця? Можете обґрунтувати свою думку? У чому, на Вашу думку, полягає впевненість у собі та самовпевненість?

Дуже часто фахівці соціогуманітарного профілю у своїй роботі зустрічаються з необхідністю працювати з мовою (особливо у писемній формі). Особливо це стосується вчителів: неважливо, яку дисципліну він викладає, цей фахівець має бути обізнаним у правописі, вміти креативно мислити та вільно оперувати мовними одиницями тощо, тобто бути грамотним. Що Ви думаєте щодо усного мовлення? Чи важливо для такого фахівця красномовство? Чому?

Під час теоретико-інформативного етапу респондентів було ознайомлено із розробленим алгоритмом професійної соціалізації студентів магістратури та кожним його елементом, після чого проведено дискусію відповідно до кожного

компонента. Студенти мали висловити свою думку щодо того, що, на їхню думку, впливає на мотивацію до професійного розвитку фахівця, які чинники визначають його професійну спрямованість; що сприяє професійному розвитку, адаптації та становленню, а що навпаки – перешкоджає.

Однією із форм реалізації методики професійної соціалізації студентів магістратури був коучинг. Коучинг – це сучасна технологія розвитку потенціалу людей і команд задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості [96, с. 117].

У процесі коучингу відбувалося розкриття потенціалу студентів, розвиток їхніх професійних і особистих якостей. За допомогою коучингової технології студенти навчалися керувати собою, своїми станами та ресурсами, допомагати іншим у розвитку особистісного потенціалу, розвивали навички комунікації, вміння будувати конструктивні відносини з іншими.

Однак, попри переваги використання коучингу для розвитку професійно важливих якостей, до недоліків можна віднести жорсткий регламент його організації. Досягнення поставленої мети зумовлено успішним завершенням кожного етапу. Отже, процедура коучингу передбачала такі етапи:

- перший етап – аналіз ситуації та збір необхідної інформації;
- другий етап – планування системи відповідальності;
- третій етап – реалізація плану з використанням різноманітних технік коучингу;
- четвертий етап – оцінка результативності [96, с. 133].

Було запроваджено коучинг-проект із залученням успішних фахівців відповідної галузі, які проводили лекції та тренінги для магістрантів (серед запрошених: перекладач із досвідом роботи більше 10 років, завідувач закладу дошкільної освіти, старший викладач університету, директор школи, директор гімназії).

Спільно із запрошеними фахівцями було розроблено план лекцій за такими темами: 1. Успішне працевлаштування: міф чи реальність? 2. Чи

можлива дружба між колегами? 3. Як знайти спільну мову з керівником? 4. Спілкування з підлеглими: основні помилки. 5. Професійний саморозвиток упродовж життя: тягар чи мотиватор? 6. Складнощі професійної соціалізації на робочому місці.

Після виступу запрошеного колеги магістранти мали змогу висловлювати свою думку з теми, а також ставити йому запитання, який, залежно від запитання, намагався сам спонукати студентів до роздумів і дискусії.

Окрім цього, гості підготували майбутнім фахівцям до розгляду серію типових ситуацій, з якими вони стикаються у своїй професійній діяльності і з якими може зустрітися студент у майбутньому, та запропонували розіграти їх у вигляді міні-сценок. Магістрантам було зачитано умови, деталі ситуації, потім розподілялися ролі (участь була добровільною), розігрування ситуації проходило імпровізовано. Після цього слово надавалося спостерігачам (одногрупникам), а опісля – коментарі запрошеного фахівця з рекомендаціями щодо виходу із ситуації.

Метою *діяльнісно-репродуктивного етапу* було формування необхідних умінь і навичок на основі здобутих знань, що реалізовувалося засобами тренінгів, рольових ігор, проблемних ситуацій, мікрвикладання, кейсів, когнітивних мап.

Метод мікрвикладання переважно застосовувався для оволодіння майбутніми вчителями вміннями педагогічної техніки: міміка, пантоміміка, увага, техніка мовлення. У процесі підготовки до мікрвикладання спочатку майбутні вчителі читали наукову літературу про одну з педагогічних умінь та навичок і вивчали, як використовувати їх на практиці; далі вони готувались і викладали уривок уроку тривалістю 5-10 хвилин, який записувався на відео, де вони демонстрували вказані навички в процесі викладання невеликій групі учнів, у ролі яких виступали однокурсники; продивлялися відеозапис й отримували зворотний зв'язок від одногрупників і викладача в письмовій або усній формі. Після осмислення студенту надавалась можливість провести другий мікроурок здебільшого з іншою

групою учнів. Студент повинен був підготуватися ще раз і знову викладати той самий фрагмент уроку з метою вдосконалення якихось навичок, або повторити весь процес, але вже з метою вдосконалення інших навичок. Після оволодіння кількома вміннями учасники готувались і викладали довгий уривок уроку (близько 20 хвилин), у якому кілька навичок демонструвались у взаємодії. Мікророзкладання є дієвим методом поєднання теорії та практики як спосіб набуття прямого досвіду за допомогою використання моделі реальності під контролем і керівництвом викладача.

Важливою особливістю сучасного фахівця є вміння правильно проводити і описувати власні наукові дослідження. Розроблений тренінг із розвитку науково-дослідних умінь виявився досить дієвим і отримав багато позитивних відгуків у листках оцінювання проведеної експериментальної роботи, тому опишемо його.

Тренінг з розвитку науково-дослідницьких умінь студентів магістратури соціогуманітарного профілю

Кількість годин: 10 годин аудиторної роботи, 20 годин самостійної роботи.

Мета тренінгу: розвиток науково-дослідницьких умінь студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Завдання:

1. Ознайомлення магістрантів соціогуманітарного профілю з вимогами до написання наукових статей як у вітчизняних, так і міжнародних виданнях;
2. Навчання студентів магістратури соціогуманітарного профілю підготовки наукових робіт для публікації у наукометричних виданнях;
3. Формування навичок у студентів магістратури соціогуманітарного профілю використання академічної англійської мови.

У межах запропонованого тренінгу було взято за основу розвитку науково-дослідницьких умінь магістрантів соціогуманітарного профілю саме наукову статтю, оскільки інші види академічних робіт (курсіві проекти, магістерська робота) потребують набагато більше часу на підготовку, а отже,

аналіз і опрацювання. Тоді як тези доповідей є надто спрощеною формою підготовки дослідження, а наукова стаття, на нашу думку, є оптимальним варіантом для виконання поставлених завдань у рамках мети тренінгу.

Написання наукової статті вимагає від майбутнього дослідника не тільки вмінь шукати, аналізувати та компонувати інформацію, а й навичок роботи з друкованими й електронними виданнями, вмінь лаконічно висловлювати свої думки, виділяти найважливіше з-поміж великого обсягу інформації. Також для майбутнього магістра вкрай важливим є знання англійської мови, тому що вагома частина іншомовних наукових джерел рідко перекладається українською. Окрім цього, у зв'язку з процесами євроінтеграції у нашій країні, підвищуються вимоги до працівників освіти, особливо тих, хто планує пов'язати своє життя з наукою. Зокрема, це стосується знання англійської мови як інтернаціональної ланки зв'язку зі світом. Отже, окрім набуття вищезазначених умінь і навичок, студентам магістратури обов'язково потрібно розвивати іншомовну компетенцію. Саме тому було вирішено розробити тренінг, який би охоплював розвиток науково-дослідних умінь магістрантів і навичок використання академічної англійської мови. Респондентам було презентовано роздатковий матеріал у вигляді таблиці з умовною інструкцією з написання наукової статті (див. додаток Г). У лівій колоночці було представлено її структурний елемент, а в правій – пояснення та коментарі. Наприклад, «Методи дослідження» – «Детальна інформація щодо організації та умов проведення пошукової або дослідно-експериментальної роботи з обов'язковим поданням даних щодо кількісних і якісних характеристик вибірки, методик із виділенням критеріїв, показників, одиниць вимірювання». Респонденти повинні були ознайомитися з кожним елементом та вивчити їх, оскільки така схема є загальноприйнятною у світовому науковому просторі, та у подальшому обов'язково знадобиться їм у подальшій професійній діяльності у галузі вищої освіти. Окрім цього, на окремому аркуші їм було подано приклади статей із виділеними структурними елементами для наглядності.

Оскільки мали на меті поєднати розвиток науково-дослідницьких умінь респондентів із формуванням навичок академічної англійської мови та ознайомленням із феноменом професійної соціалізації, студентам було запропоновано авторські статті англійською мовою з теми [9; 10; 11] а також англійські статті за професійною спрямованістю [163; 201; 204; 206; 207].

Робота проводилася в індивідуальній, парній та груповій формах.

На першому етапі студентам було запропоновано вищезазначені статті для аналізу за змістом, а потім – за структурою.

Магістранти повинні були вивчити незнайому англійську лексику з текстів (під час самостійної роботи), а також вміти монологічно відтворити зміст статті як українською, так і англійською мовами, що було перевірено й оцінено під час тренінгу протягом аудиторних годин.

На другому етапі респондентів кожної групи було розподілено на дві підгрупи, кожна з яких отримала свою статтю та завдання до неї. Наприклад, студентам було презентовано наукову роботу, що не мала певного структурного елемента: вступу, мети, обговорення, висновків, анотації тощо. Їхнім завданням було доопрацювати статтю з додаванням необхідного елемента. При цьому обов'язковим компонентом кожної роботи були «методи дослідження» та «результати дослідження», що пояснюємо тим, що магістранти на цьому етапі здебільшого недостатньо обізнані з методиками, що наявні в психологічних та педагогічних науках, а також складністю проведення комплексного дослідження зі статистичними розрахунками.

На третьому етапі було проведено імітації наукових конференцій з кожною групою, де респонденти мали презентувати свій елемент дослідження, а аудиторія – запропонувати назву доповіді та назвати його предмет дослідження.

Під час тренінгу студенти навчалися складати списки літератури за різними стилями оформлення. Їм пропонувався список авторів у рандомному порядку, їхнім завданням було упорядкувати його за алфавітом та оформити відповідно до певного стилю, що був зазначений у завданні.

За результатами аналізу англомовних статей, англо-українських та україно-англійських словників та довідкової літератури було дібрано найбільш розповсюджені англомовні фрази, що зустрічаються під час написання наукових статей у рамках досліджень соціогуманітарного циклу, що були запропоновані респондентам для вивчення з метою збагачення їхнього англомовного академічного тезаурусу.

За кожним структурним елементом статті студентам було запропоновано стисле пояснення та відповідну англомовну лексику, оформлену в таблицях для унаочнення (див. додаток Д, Е): *вступ* та відповідні фрази-клише, що допомагають розпочати науковий диспут, висловлювання, що використовуються для опису результатів теоретичного аналізу тощо; *мета та завдання* із найбільш загальноживаними англомовними фразами, що використовуються для цього; *методи дослідження* подавалися із переліком стандартних методик з їх перекладом англійською; пункти *інтерпретація результатів, обговорення та висновки* було викладено із загальними фразами-клише, що можуть стати у пригоді для пояснення фактів, висловлення власної думки та її аргументації, розгляду поглядів інших учених, підведення підсумків та висловлення припущень.

Наведемо декілька прикладів. Для презентації мети та завдань дослідження студентам було запропоновано обирати з-поміж таких лексем та словосполучень: *aim, tasks, goal, purpose* тощо. До прикладу, *The purpose of the article is to..., The paper aims to..., The research is aimed at..., The study has the following tasks..., The following tasks are set..., The goal of the research is...* тощо.

Також магістрантів було ознайомлено із синтаксичними особливостями побудови наукового тексту українською та англійською. Наприклад, їм було пояснено, що у вступі (де автор має показати актуальність обраної теми, проаналізувати наявні роботи у цій сфері, викласти системний аналіз основних підходів до проблеми тощо) доцільно використовувати безособові та невизначено-особові речення. Для викладу основного матеріалу дослідження (результатів і обговорення) також характерними є такі граматичні конструкції

та висловлення. Їм було надано список прикладів речень англomовних й україномовних статей для порівняння в аспекті синтаксису.

Студентам нагадали, що для зв'язності викладу матеріалу у статті слід використовувати слова- та словосполучення-зв'язки, які ми також оформили у таблицю та надали для ознайомлення. Їх було представлено таким же чином, як і фрази-кліше – за структурними елементами роботи. Наприклад, для перерахування певних положень, фактів або думок респонденти вживали вставні слова *firstly, ... / secondly, ... / finally*; аргументації – *on the one hand, ... On the other hand, ... In addition to, nevertheless, however, despite this, in spite of this* тощо; підведення підсумків – *as a result, consequently, thererofore, thus* тощо.

Вважаємо, що важливим аспектом розвитку науково-дослідних умінь студентів магістратури соціогуманітарного профілю є навички анотування статей. Респондентам було надано англomовні статті за їхньою професійною спрямованістю, зі змістом яких вони мали ознайомитися, та скласти анотації двома мовами: українською та англійською.

Для написання анотації англійською мовою студентам було запропоновано деякі корисні фрази типу «*The paper deals with*» ... «*The paper looks at recent research dealing with*», «*The main idea of the article is...*», водночас детально проконсультувати, як саме слід писати анотації для статей у вітчизняних та зарубіжних виданнях, адже в обох випадках є свої особливості щодо змісту та граматики. Якщо у більшості українських видань прийнято використовувати пасивні конструкції без детального опису методик та результатів (наприклад, «*У статті було проаналізовано феномен професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, виділено критерії та показники за кожним із компонентів, а також подано результати констатувального етапу експерименту*»), а в зарубіжних публікаціях – навпаки – слід їх уникати, обираючи речення з використанням активного стану дієслова та ґрунтовного опису отриманих результатів без зайвих вставних слів та конструкцій (Наприклад, «*The paper aims to examine a professional socialization phenomenon, which is a complex phenomenon implying persons'.... The experiment*

involved ... respondents, who were suggested to fill in the following questionnaires... As a result of the experiment, it has been found that ...»).

У якості самостійного завдання студентам магістратури соціогуманітарного профілю було запропоновано скласти власний україно-англомовний словник термінів з теми свого магістерського дослідження.

На наступному етапі магістрантів було ознайомлено з основними проблемами підготовки наукових статей міжнародного рівня та рекомендаціями щодо їх подолання. Інформацію було подано у формі роздаткового матеріалу (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Проблеми підготовки наукової статті та шляхи їх подолання

Проблема	Рекомендація
Нецікавість чи неадекватність назви	Обираючи назву для наукової статті, необхідно виходити з того, щоб вона була цікавою та відображала предмет дослідження. Слід пам'ятати, що назва зазвичай не має містити більше, ніж 15 слів
Невідповідність назви змісту статті	Дуже важливо, щоб не було жодних розбіжностей між назвою та змістом, тобто назва має цілком відповідати змісту роботи
Неінформативність анотації	Працюючи над анотацією, слід пам'ятати, що у ній має бути викладено зміст усієї статті: актуальність, мета, методи, результати та висновки. При цьому слід звертати увагу на конкретність та чіткість інформації, що викладається
Чіткість мети	Слідкуйте за тим, щоб мета конкретизувала предмет дослідження та відповідала подальшому змісту роботи

Проблема	Рекомендація
Відсутність завдань	Після мети доцільно подати завдання дослідження, які допомагають систематизувати та впорядкувати виклад змісту роботи. Згідно з поставленими завданнями слід формулювати висновки роботи
Несистемність викладу результатів теоретичного аналізу	Не варто перераховувати прізвища вчених, які досліджували проблему. Доцільно представити узагальнення робіт, висвітлюючи результати наукових доробок учених. При узагальненні літератури слід спочатку визначити принципи викладу теоретичної частини, обравши, наприклад, принцип історичності або виділення кількох тенденцій в пізнанні проблеми з узагальненням переваг і недоліків, та сформулювати власний підхід до її вирішення
Неінформативність методів дослідження	Описуючи методи дослідження, не варто забувати про характеристику показників, які вони фіксують, та одиниць вимірювання
Недостатньо детальна інтерпретація результатів	Описуючи результати дослідження, важливо їх інтерпретувати. Окрім цього, згідно з міжнародною практикою, варто порівнювати власні результати з даними інших дослідників, які вивчали подібну проблему, та пояснити відмінності
Неадекватність висновків	Висновки мають бути чіткими та містити інформацію суто згідно із поставленими завданнями дослідження

Окрім цього, у рамках представленого тренінгу магістрантам як майбутнім дослідникам було прочитано лекцію з проблематики академічної

недоброочесності, ознайомлено їх з відповідними нормативними документами та такими поняттями, як-от: «академічний плагіат», «самоплагіат», «фабрикація», «фальсифікація», «републікація», «рерайт», «компіляція» та їх типами, особливостями тощо. Респондентам також було презентовано типи програм для перевірки тексту на плагіат, а також надано інформацію щодо сервісу Unichesk, що рекомендований Міністерством освіти і науки України для виявлення фактів академічної недоброочесності.

За результатами тренінгу в якості підсумкового завдання їм було запропоновано провести власне дослідження з теми магістерської роботи та оформити його у вигляді наукової статті англійською мовою за міжнародними вимогами, яку кожен з них презентував на міні-конференції, що мали змогу відвідати всі бажаючі (було підготовлено відповідне оголошення в університеті).

Таким чином, за результатами тренінгу, що проводився упродовж 30 годин, студенти магістратури соціогуманітарного профілю мали змогу ознайомитися як із вітчизняними, так і з міжнародними вимогами до написання наукових статей, стилями академічного письма, відповідною англійською лексикою, попрактикуватися в анотуванні робіт та підготовці власних наукових доробок, виступити у ролі доповідачів на конференції, а також здобути ґрунтовні знання з феномена професійної соціалізації у межах своєї спеціальності.

Результати тренінгу було представлено під час креативно-практичного та рефлексивно-інтерпретативного етапів у вигляді індивідуальних портфоліо студентів, які склали словники англійських термінів із теми магістерського дослідження, анотації опрацьованих статей, списки літератури, оформлені за різними вимогами, а також власні наукові статті.

Окрім цього, на останньому етапі тренінгу було проведено оцінювання здібностей студентів до науково-дослідної діяльності за методикою, що ґрунтується на використанні трьох методів: прямої дії, експертних оцінок, зворотного зв'язку. При використанні методу прямої дії під час пояснення нового матеріалу за темою заняття проводилось оцінювання активності

студентів та мотивації до дослідницької роботи. Метод експертних оцінок передбачав проведення тестування для оцінювання вмінь використовувати зв'язок кожної обраної ознаки з іншими ознаками. Студенти виступали в якості експертів – кожен оцінював кількість співставлень ознак у інших студентів, не знаючи їх прізвищ. Третій метод передбачав тестування з урахуванням зворотного зв'язку при оцінюванні. Тобто акцент при оцінюванні результатів ставився на невірних відповідях. При повторі тих самих завдань оцінювались кількість повторів уже припущених помилок у тих самих студентів. Відповідно до цього рейтинг корелювався, тобто з рейтингу вибували студенти з найбільшою кількістю повторних помилок. За результатами такого оцінювання в експериментальній групі було умовно виділено студентів, які мали найяскравіші здібності до науково-дослідної діяльності, після чого під час інтерв'ю ми дізналися, що їм дійсно подобається така робота та вони планують після закінчення магістратури продовжувати навчання в аспірантурі та працювати в університеті.

Доцільною та дієвою формою експериментальної роботи, спрямованою на формування високого рівня професійної соціалізації, виявилася педагогічна майстерня (workshop) «Класний менеджмент», оскільки проблема дисципліни та взаємодії із класом стає особливо гострою для молодих учителів. У рамках цієї майстерні магістранти засвоїли вміння із класного менеджменту та дізналися чіткий алгоритм щодо своїх можливих дій у випадку, якщо поведінка учня неприпустима, та мали змогу відпрацювати ці дії у штучно створеній ситуації професійної діяльності. Зважаючи на практичну спрямованість майстерні, увага була зосереджена на основних уміннях і практичних рекомендаціях щодо їх реалізації (табл. 2.8).

Кожен педагог повинен знати чіткий алгоритм можливих дій у випадку, якщо поведінка учня є неприпустимою:

1. Поведінка учня, спрямована на привертання уваги. Реакція вчителя стримана: зоровий контакт, жести, наближення до учня, вираз обличчя, мінімальні вербальні засоби, діалог, ігнорування тощо.

Таблиця 2.8

Уміння із класного менеджменту

1. Будь запобігливим	2. Відповідай на невідповідну поведінку	3. Використовуй принципи дисципліни
<ul style="list-style-type: none"> • Виявляй інтерес • Будь увічливим • Запобігай проблеми • Будь завжди готовим 	Спостерігай – Інтерпретуй – Відповідай	<ul style="list-style-type: none"> • Вирішення проблеми (без морального осуду) • Відновлення соціального порядку (приємний тон) • Ставлення до порушення поведінки (уникай провокацій, а не учня).

2. Поведінка учня постійно спрямована на привертання уваги. Реакція вчителя: а) будь-яка стримана реакція; б) пауза, посилення зорового контакту, використання мінімальних вербальних засобів, завершення кожної фрази подякою; в) припинення викладання, посилення зорового контакту, зауваження учню, опитування учня та прийняття його відповідей, завершення розмови подякою; г) неформальна бесіда після уроку (привітання, визначення проблеми, загальне прийняття рішення, оцінка рішення, погодження з рішенням, заключна промова (учень підсумовує), учитель завершує розмову словами подяки, учитель виявляє інтерес до учня та розмовляє про щось інше, а не проблемну ситуацію.

3. Поведінка учня, спрямована на отримання влади в класі. Дії вчителя: а) посилення зорового контакту, зміщення відповідальності на учня, пауза, надання учню можливості врятувати свою репутацію; б) прохання учня залишити клас.

Фахівці соціогуманітарного профілю повинні демонструвати зразкові вербальні навички, оскільки від них очікується вміння чітко подавати інформацію, надавати пояснення, допомагати іншим сформулювати їхні думки в коректній формі тощо [74, с. 108]. Саме тому до методики реалізації моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було включено комунікативно-риторичні вправи та проблемні ситуації англійською та українською мовами.

Завдання 1.

Мета: сформулювати вміння формулювати тему висловлення згідно з його комунікативними цілями і задумом.

Хід виконання:

На дошці написано такі слова: «happiness» (щастя), «depression» (депресія), «anxiety» (тривога), «laugh» (сміх). Студентам було запропоновано, працюючи в групах або індивідуально, обрати будь-яке з них і визначити відповідну їм тему для монологу, діалогу або полілогу. При цьому мовленнєве висловлення повинне відповідати низці умов, а саме:

- ґрунтуватися на особистому досвіді студента;
- охоплювати низку питань;
- тривати не більш 7 хвилин;
- бути цікавим для слухачів.

Після вибору теми студенти об'єднувалися в групи за ключовим словом. Кожна група визначала тему і ведучого.

Завдання 2.

Мета: збагатити і систематизувати знання студентів щодо риторичного закону моделювання аудиторії. Навчити правильно визначати й аналізувати статус співрозмовника в спілкуванні і будувати висловлення відповідно до психологічних і соціальних особливостей слухачів.

Хід виконання:

Студентам було запропоновано кілька ситуацій, у яких їм було необхідно висловити свою думку з різних позицій. При цьому вся група

поділялася на дві підгрупи. Перша – це учасники обговорення. Друга – складалася з експертів, завдання яких полягало в тому, щоб визначити, як студенти першої підгрупи виконали завдання. Кожна з підгруп одержує однаковий набір карток, у яких визначено ролі учасників обговорення:

You are a person who denies everything new and unusual. From your point of view technical progress of our civilization, various political and social changes will lead to nothing good. Life should be stable and predictable. There mustn't be any sudden changes in the development of the mankind (Ви не сприймаєте нічого нового і незвичайного. На ваш погляд, технічний прогрес цивілізації, усілякі політичні та соціальні зміни ні до чого гарного не приведуть. Життя повинне бути стабільним і передбачуваним. У розвитку людства не повинно бути жодних різких, несподіваних змін).

Arguing is the sense of your life. You use any opportunity to express your point of view through arguing. While doing that you always try to prove that you are right whatever it takes (Суперечка складає сенс Вашого життя. Ви вступаєте в суперечку з найменшого приводу. При цьому Ви завжди намагаєтеся будь-що довести свою правоту).

You are a researcher and the sense of your life lies in a constant search for the new ways of the development of mankind. You are firmly convinced that each new idea has a right for existence whatever the consequences. Your belief is that the progress of any civilization is impossible without sacrifices and loses (Ви – учений-дослідник, сенс життя якого полягає в безперервному пошуку нових шляхів розвитку людства. Ви твердо переконані, що будь-яка ідея, незалежно від своїх наслідків, має право на існування. Ви вірите в те, що прогрес будь-якої цивілізації неможливий без жертв і втрат).

You don't have any firm life position. You easily agree with everything that is said around you and change your opinion very quickly (У Вас відсутня будь-яка життєва позиція. Ви легко погоджуєтеся з усім, про що йдеться навколо Вас і дуже швидко змінюєте свою думку).

You want to get the meaning of any discussion sincerely and understand your partners. You listen very attentively to what they say and ask questions trying to get into every detail (Ви щиро хочете вникнути у зміст дискусії і зрозуміти своїх співрозмовників. Ви уважно слухаєте, що вони говорять, і ставите уточнювальні запитання).

You never listen to what is being said around you. Your statements never correspond to the topic under discussion and are always off the point (Ви нікого і нічого не слухаєте. Усі Ваші висловлення не пов'язані з темою, яка обговорюється, і не мають жодного відношення до того, що говорять Ваші співрозмовники).

Whatever is said around you doesn't interest you at all. Any discussion bores you very much (Усе, що відбувається, Вас зовсім не цікавить. Будь-яка дискусія стомлює Вас).

You should behave as you like and say what you want (Поводьтеся так, як вважаєте за потрібне).

При зміні теми обговорення його учасники мінялися картками для того, щоб постійно змінювати стиль мовленнєвої поведінки. Для дискусії пропонували такі теми:

Is a boss always right? (Чи завжди начальник правий?)

Which is better: favourite job or money? (Що краще: улюблена справа чи гроші?)

Завдання 3.

Мета: збагатити і систематизувати знання студентів щодо стратегічного закону риторики, а також сформувати практичні вміння визначати задум-концепцію майбутнього висловлення і співвідносити його з темою.

Хід виконання:

Студентам було запропоновано скласти невеликий монолог, використовуючи висловлювання, запропоновані викладачем. При цьому кожен, хто виступав, одержав опис аудиторії, перед якою він повинен був

виступити. Експертна комісія стежила за тим, щоб висловлення відповідало, по-перше, задуму і, по-друге, інтересам аудиторії.

Висловлювання:

The art of diplomacy consists in making the opponent wait (Мистецтво дипломатії полягає в тому, щоб змусити супротивника чекати).

One should take a risk. The miracle of life can be conceived entirely only when we are ready for something unexpected to happen (Необхідно ризикувати. Чудо життя можна досягнути повною мірою лише тоді, коли будемо готові до того, що станеться щось несподіване).

How will a humanist act should he see a crocodile stealing up to a sleeping cannibal? (Як буде діяти гуманіст, побачивши, що крокодил підкрадається до людоджеру, який задрімав?).

Завдання 4.

Мета: формування вміння аналізувати причину виникнення бар'єрів спілкування, а також вміння їх подолання.

Хід виконання:

Студентам пропонується для аналізу низка ситуацій, в яких міститься опис негативних комунікативних сценаріїв (конфліктів). Схема аналізу:

- схарактеризуйте мовленнєву поведінку учасників конфліктної ситуації;
- визначте ініціатора конфлікту;
- визначте вид комунікативного бар'єра і причини його виникнення;
- схарактеризуйте риторичні прийоми, які використовують учасники конфлікту для його вирішення;
- запропонуйте свій шлях подолання негативного комунікативного сценарію.

Приклад можливої конфліктної ситуації:

The teacher, intending to give her pupil a bad mark, asked him to hand in the copy-book. «The copy book is my private property, that's why I'm not going to give it to you». – «Your bad mark is your own property too», - the teacher said. – «That is why I refuse getting it and allow you not to give it to me». – «Give me the copy

book immediately otherwise your property will be decorated by the director's demand for your parents who are by the way the real owners of your copy book to come to the school».

Учителька забрала в учня щоденник із наміром поставити двійку. «Щоденник – моя приватна власність, тому я вам його не дам» - заявляє учень. – «Двійка – теж твоя приватна власність», – відповідає педагог. – «Тому я від неї відмовляюсь і дозволяю вам її не ставити». – «Негайно давай щоденник, інакше твою особисту власність директор прикрасить викликом батьків до школи, які, до речі, є дійсними власниками твого щоденника».

Завдання 5.

Мета: сформувати практичні вміння організації ефективної риторичної стратегії для швидкого подолання комунікативних бар'єрів і виходу з конфліктних ситуацій.

Хід виконання: Студентам було запропоновано низку ситуацій, що містили опис негативного комунікативного сценарію. Завдання полягало в тому, щоб знайти нестандартне розв'язання конфлікту. При цьому вони повинні були діяти спонтанно, без попередньої підготовки.

Приклади можливих конфліктних ситуацій:

How would you react in the following situations? (Як би Ви відреагували в таких ситуаціях?)

Entering the classroom at the beginning of the lesson you notice such a sign on the blackboard: «Away with the new teacher!» (При вході до класу Ви помічаєте напис на дошці: «Геть нового вчителя!»)

One of your pupils is constantly irritating you with his jokes the object of which can be your appearance, your style of behaviour, your mistakes etc. (Один з Ваших учнів постійно намагається вивести Вас із себе своїми жартами, предметами яких можуть бути ваша зовнішність, ваш стиль поведінки, ваші промахи тощо).

All your tries to explain the new material the class meets with a mooring sound. (Усі Ваші спроби пояснити новий матеріал клас зустрічає дружним «муканням»).

During the presentation of the new material you notice one of your pupils doing a make up. After your reprimanding her she pretends to put her cosmetics away. But some minutes later you see that she has returned to her actions. (Під час пояснення нового матеріалу Ви помічаєте, що одна з учениць робить макіяж. Після зробленого Вами зауваження вона робить вигляд, що забрала усі свої косметичні засоби. Однак через кілька хвилин Ви бачите, що вона повернулася до свого заняття).

Завдання 6

Мета: навчити студентів грамотно, з позицій логіки, будувати аргументацію на захист своєї тези.

Хід виконання: магістрантам було запропоновано низку ситуацій, головну думку яких необхідно або довести, або спростувати.

Молоду жінку попросили підтвердити свій вік необхідним документом, коли вона намагалася купити пачку цигарок. Вона обурено відповіла, що їй двадцять років, і ніколи раніше не виникало питань стосовно її віку. Продавець не повірив їй. A young woman was asked to show proof of her age when trying to buy a packet of cigarettes. She said very indignantly that she was twenty and that she had never been asked her age before. The shop assistant didn't believe her.

Покупець хотів розрахуватися за книгу картою Віза, оскільки не мав при собі готівки. Проте продавець відмовив йому, оскільки розрахунки картою можливі лише якщо вартість товару перевищує п'ять фунтів, а книга коштувала всього три. Покупець був у розпачі, оскільки йому конче необхідна була та книга. A customer wanted to pay for the book by his visa card as he didn't have any cash. The shop assistant refused as they didn't take cards for amounts under five pounds and the book cost only three pounds. The customer became really worried as he needed the book badly.

Парубок хотів придбати квитки в кінотеатр за спеціальною знижкою для студентів. Продавчиня квитків відмовилась продавати йому квитки без пред'явлення документа, що підтверджує статус студента. Парубок не мав студентського посвідчення, однак продовжував наполягати, що він є студентом. A young man wanted to buy tickets to the cinema at the special student

price. The girl at booking office refused to sell him any tickets without his showing his student pass. The young man didn't have any but insisted on his being a student.

Літня жінка відмовилася сплачувати рахунок у дорогому ресторані, стверджуючи, що не замовляла половини страв, зазначених у чеку. Офіціант попередив, що викличе поліцію у разі, якщо вона негайно не розрахується. An elderly lady refused to pay her bill at a rather expensive restaurant claiming that she hadn't ordered half of the dishes listed in the bill. The waiter said he would call for the police if she didn't pay right now.

При цьому група підрозділялася на три підгрупи. Задача першої підгрупи полягала в тому, щоб привести докази в підтримку головної тези. Задача другої – спростувати її. При цьому учасники обговорення повинні були використовувати приклади з історії, науки, сучасного життя, літератури, кінематографа тощо. Третя підгрупа – експертна комісія, яка повинна була відслідковувати й аналізувати правильність і дієвість доказів, що наводяться.

Завдання 7.

Мета: визначити ступінь сформованості практичних умінь логічно аргументувати і захищати тезу висловлення.

Хід виконання: студентам було запропоновано картки, що містили приклади проблемних ситуацій, в яких їм необхідно було продемонструвати свою здатність аргументувати і захищати свою тезу. Кожен готував невеликий монологічний виступ. При цьому інша частина групи повинна була оцінити успішність кожного висловлення, спираючись на таку схему аналізу:

Які види аргументів використовує мовець?

Чи сприяють вони реалізації риторичної стратегії?

Чи відповідає аргументація умовам ситуаційного контексту?

Чи підтримані аргументи необхідними доказами?

Чи присутні в мовленні доповідача логічні помилки? У чому їх причина?

Схарактеризуйте невербальні засоби спілкування, які використовує автор (інтонацію, паузи, жести, позу під час виступу тощо). Визначте їх роль.

Приклад можливої ситуації:

You would like to start your own courses of foreign languages where the process of learning them is based on using your own methods which have already proved their effectiveness. All you need is a definite sum of money to make the courses function. Try to persuade your would-be sponsor to provide you with it and take into consideration that he (she) is:

- a well-known prosperous businessman who agreed to give you 10 minutes of his time;
- your parents who are convinced that are still too young and inexperienced to live and work on your own;
- your former classmate who was not a brilliant pupil and still hasn't got any higher education but who has achieved a lot. He still believes that education doesn't help to achieve success.
- your distant relative who has quite a sufficient sum of money in one of the Swiss banks but who considers that studying foreign languages doesn't require any special methods. It doesn't actually matter how you study languages as long as you can speak them well enough to be understood.

Ви б хотіли відкрити курси з вивчення іноземних мов, засновані на Вашій власній експериментальній методиці, що вже довела свою ефективність. Натомість для того, щоб курси почали функціонувати, Вам необхідна певна сума грошей. Спробуйте переконати потенціального спонсора надати Вам ці гроші. При цьому Вам необхідно врахувати, що в ролі спонсора виступають:

- відомий успішний підприємець, який погодився приділити вам 10 хвилин свого часу;
- Ваші батьки, які переконані, що Ви ще занадто молоді і недосвідчені, щоб розпочати самостійне життя;
- Ваш колишній однокласник, який ніколи не був блискучим учнем і так і не одержав диплому про вищу освіту, але при цьому багато чого досяг. Крім того, він упевнений у тому, що освіта не є гарантом успіху;

- Ваш далекий родич, який має значну суму грошей в одному із швейцарських банків, але вважає, що метод вивчення іноземних мов не такий уже й важливий. Головне – навчитися говорити так, щоб тебе розуміли.

На цьому етапі з метою підготовки студентів до асистентської практики в умовах магістратури було запропоновано кейс «Проблеми молодого фахівця на практиці». Наведемо завдання цього кейсу.

«Містер Х – аспірант, який як асистент викладача отримав своє перше завдання проводити семінарські заняття. Містер Х – прекрасний студент – розумний, добросовісний, зацікавлений предметом свого дослідження. Хоча він трохи схвильований покладеним на нього обов'язком асистента, Містер Х приступає до роботи з ентузіазмом. Він налаштований зробити все від нього залежне. Він пам'ятає про свій студентський негативний досвід відвідування лабораторних і семінарських занять, які вели погано підготовлені асистенти. Містер Х має намір серйозно виконувати свої обов'язки і враховувати потреби студентів своєї групи.

6 тижнів опісля Містер Х перебуває у стані паніки. Підготовка до занять із групою займає в нього дуже багато часу. Час на підготовку й оцінювання домашніх завдань студентів віднімає в нього більше часу, ніж він очікував. Містер Х повинен виконувати свої власні завдання, часу на які в нього майже не залишається.

Найгірше те, що студенти, видається, не оцінюють його старанної підготовки. Подекуди Містер Х відчуває, що їхні колективні зусилля набагато менші за його власні. Він почувається ізольованим, оскільки його друзі вважають його ненормальним через те, що він настільки старанно виконує свої обов'язки асистента. Містер Х коливається, чи розповісти про свої труднощі професору. Він ставить собі запитання: «Що я зробив не так?».

Цей кейс надає багате описання навчальної атмосфери та переживань студента, що стимулюватиме дискусію.

Креативно-практичний етап передбачав переважно самотійну роботу студентів, спрямовану на розробку планів-конспектів уроків,

проведення занять, здійснення експериментального дослідження, виконання індивідуально-творчих завдань, написання науково-дослідних проектів. Було влаштовано круглий стіл з питань академічної доброчесності та креативності, на якому увазі магістрантів було представлено презентацію «Academic Integrity and Creativity», в рамках якої здійснювалося обговорення та дебати. Під час магістерської практики і написання науково-дослідного проекту здійснювався постійний педагогічний супровід у вигляді тьюторства та менторства. Студенти заповнювали чеклисти самооцінки рівня сформованості професійної соціалізації під час практики, викладачі зі свого боку оцінювали професійну й наукову діяльність магістрантів. Зазначений етап включав керовану самостійну роботу студентів з урахуванням здобутих знань, умінь і навичок професійної соціалізації.

Прцюючи над особистісним та поведінковим компонентами професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, їм було запропоновано проект під назвою «Рефлексивний блогінг». Вибір такої форми роботи з магістрантами пояснюємо популярністю ведення блогів у різноманітних соціальних мережах, а також легкістю та доступністю для оформлення (ведення) й перевірки.

Блоги можна розглядати як мережеві щоденники – невеликі веб-сайти. «Блог» – від англійського *bloging* (блогінг) – вхід у «світове павутиння», в якому людина веде свою колекцію записів.

До переваг цієї технології належать:

- відкритість інформаційного наповнення для всіх учасників, оперативність розміщення інформації і доступу до неї, незалежність від індивідуального графіку відвідування учасниками блогу, інтерактивність – учасники мережевого співтовариства можуть залишати у щоденнику власні записи, читати повідомлення та публікації своїх колег, коментувати дописи і відповідати на коментарі, пов'язувати їх за допомогою гіперпосилань.

- використання механізму, що дозволяє легко стежити за новими записами будь-якої кількості користувачів, а також регулювати доступ до своїх власних дописів;
- можливість створювати опитування та тести з миттєвою публікацією результатів;
- використання тегів для оформлення та форматування документів тощо.
- захист від спаму (несанкціонованих повідомлень рекламного характеру) в коментарях;
- можливість заборони на перегляд записів незареєстрованим користувачам або певній людині [85, с. 51].

Студентам було запропоновано обрати одну із популярних соціальних мереж (Facebook, Telegram, Instagram, Twitter) і створити аккаунт для ведення блогу з опорою на рефлексивний аспект. Іншими словами, вони мали звітувати перед самим собою та своїми підписниками щодо роботи, яку вони виконували не тільки під час виробничої практики, а й упродовж усього періоду навчання у магістратури, розподіляючи теми за допомогою хештегів (ключові слова), що було альтернативою щоденнику практики, який упродовж багатьох років використовувався у закладах вищої освіти, але у більш сучасній та вдосконаленій формі. На початковому етапі роботи було проведено лекцію-інструкцію, пояснено магістрантам ідею та специфіку роботи у цьому напрямі. Дозволимо собі зазначити, що цей проект був активно підтриманий студентами, вони із задоволенням спробували себе у ролі блогерів, були зацікавлені новою формою роботи. Було виокремлено декілька пунктів, які мали б бути обов'язково висвітлені у кожному блозі. При цьому студент мав сам вирішувати, у якій формі подавати інформацію: чи суворо за запропонованими пунктами, чи у вільній формі, зробивши пост повністю зв'язним текстом, чи використовувати медіа тощо. Вимогою було тільки те, що усі аспекти мали би бути розглянуті у динаміці під час проходження навчання за експериментальною програмою.

Пункти блогу з поясненням представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Ключові елементи проекту «Рефлексивний блогінг»

Елемент	Пояснення
Мої стосунки з колегами (однокурсниками)	Роздуми щодо особистісних стосунків із потенційними колегами, саморефлексія (аналіз ставлення інших до себе). Обговорення проблем у стосунках та можливостей їх вирішення
Моє ставлення до колег (одногрупників)	Обов'язковою умовою було уникнення будь-яких імен, прізвищ. Здійснювалася загальна оцінка ставлення до одногрупників як потенційних колег
Мої відносини з викладачами/адміністрацією університету	Стосунки з викладачами/адміністрацією університету як проекція взаємовідносин між підлеглим та керівником
Мої загальні знання	Аналіз набутих знань у загальній сфері та завдяки яким предметам/завданням/вправами/тренінгам
Мої вузькоспеціальні знання	Аналіз набутих фахових знань та завдяки яким предметам/завданням/вправами/тренінгам
Моє ставлення до майбутньої професії (мотивація)	Роздуми щодо змін (як у позитивний, так і негативний боки) у мотивації працювати за фахом, ставленні до професії
Мої страхи (у професії)	Аналіз ситуацій, з якими студент вже зустрічався чи боїться зіткнутися у майбутньому під час працевлаштування або роботи за фахом

Елемент	Пояснення
Шляхи подолання страхів	Роздуми щодо подолання страхів у професійній діяльності
Мої якості, які позитивно впливатимуть на професійну діяльність	Роздуми щодо <i>усіх</i> (чим більше, тим краще) якостей (як особистісних, так професійних), що стануть у пригоді при подальшому працевлаштуванні
Мої якості, що негативно впливатимуть на професійну діяльність	Роздуми щодо <i>усіх</i> (чим більше, тим краще) якостей (як особистісних, так професійних), що заважатимуть при подальшому працевлаштуванні чи професійній діяльності
Шляхи їх подолання	Роздуми щодо шляхів самовдосконалення (як на особистісному, так і професійному рівнях)

За основу цього проекту було взято загальновідомий метод «Щоденник», але у «вдосконаленій», більш сучасній формі, адже, на нашу думку, він є однією з найбільш вдалих форм роботи з саморефлексією. Це потужний засіб розвитку у студентів навичок самоаналізу, рефлексії, вмінь логічно висловлювати думки, оперувати поняттями, навичок копірайтингу, що є надзвичайно актуальними та важливими аспектами роботи в рамках соціогуманітарного профілю, що й відрізняє його від інших спеціальностей.

Студенти мали змогу аналізувати та коментувати інтернет-дописи своїх однокурсників, ділитися порадами та ідеями в онлайн-режимі. Також зазначимо, що вони самостійно вирішували, чи зробили свій блог відкритим для усіх бажаючих користувачів, чи закритим, затвердивши доступ тільки для викладачів та однокурсників. Педагоги, у свою чергу, також мали можливість слідкувати за виконанням завдань і веденням блогу, таким чином і контролюючи процес, і оцінюючи роботу «блогерів» онлайн, давали поради, спонукали до подальших роздумів. У цьому контексті варто зазначити, що за наявності труднощів у студентів зі створення посту або ж окремого його

пункту, викладачі своїми коментарями або запитаннями налаштовували їх, спонукали, підказували, що полегшувало подальшу роботу.

Після завершення експериментальної методики було проведено семінар з обговорення ключових моментів блогінгу, підведено підсумки. Студентам було презентовано типовий щоденник виробничої практики для порівняння, після чого вони проголосували, яка форма роботи – ведення щоденнику чи блогу – подобається їм більше. У результаті аналізу відповідей, рефлексивний блогінг отримав 100% схвальних відповідей.

Зазначимо, що студентам було значно цікавіше висловлювати свої думки, презентувати свої роздуми з певної теми, що стосується професійної соціалізації, а також аналізувати результати проходження виробничої практики саме у формі блогу в порівнянні зі звичайними записами на папері за типом ведення традиційного щоденника. Під час дискусії вони пояснювали це передусім тим, що останній ведуть «для звітності», а отже, записи ніхто не читає, окрім викладача. Магістранти хотіли поділитися своїми враженнями від навчання та практики, аналізували свої помилки та проблеми інших; вони радили, допомагали одне одному тощо. Окрім цього, їм було надано повну свободу вибору ведення блогу: із використанням медіа файлів або без них, у будь-якій зручній для них формі, з використанням елементів голосування або інтерактивом «запитання-відповідь» (у залежності від обраної мережі). Важливим і вкрай заохочуючим моментом для них були коментарі та «лайки» (уподобання): це їх мотивувало краще працювати над блогом та вкладати в нього сили й енергію. На семінарі було виділено 3 призових місця «Найкращий рефлексивний блог», заздалегідь підрахувавши кількість лайків.

У межах запропонованого студентам магістратури проекту «Рефлексивний блогінг» вони мали змогу взяти участь у міні-проекті «Педагогічний бродкастинг», який є різновидом блогу, але виключно за допомогою відеоматеріалів. Нагадаємо, що студентам експериментальної групи було подано на вибір одну із соціальних мереж для ведення блогу – Facebook, Telegram, Instagram, Twitter, а також окремо було запропоновано

вести більш «детальний», «поглиблений», більш професійний відеоблог на каналі Youtube.

Слід зазначити, що спочатку деякі магістранти дуже стримано поводитися через усвідомлення того, що йде запис, та не могли «розкритися», але потім упродовж роботи над проектами та під час тренінгів, семінарів та виконання вправ можна було помітити позитивні зрушення у їхній поведінці. Але деякі з респондентів, знаючи про відеозапис, навпаки, намагалися бути в центрі уваги та брати активну участь у всіх видах діяльності.

Цей міні-проект було запроваджено з метою впливу та поведінковий та особистісний компоненти професійної соціалізації, адже, на нашу думку, цей метод має такі переваги для фахівців соціогуманітарного профілю:

- по-перше, формує вміння поводитися перед камерою, адже багато випускників соціогуманітарних спеціальностей працюють у подальшому журналістами, ведучими, організаторами, перекладачами, навіть акторами тощо;

- по-друге, допомагає навчитися адекватно сприймати себе з боку, що для багатьох виявляється дуже складним через сором'язливість, скутість або ж навпаки, занадту самовпевненість, неадекватність поведінки у складних ситуаціях тощо;

- по-третє, надає можливість аналізувати свої помилки як самотійно, так і у групі, а також помилки своїх «колег»;

- по-четверте, надає змогу ділитися своїм досвідом і переймати досвід інших.

Ми розподілили канал за темами розроблених видів діяльності зі студентами, наприклад, «Педагогічна практика», де викладали елементи (не цілком увесь урок) уроків тривалістю не більше 5 хвилин на кожного учня (відео були змонтовані), «Activities» - відеозаписи виконання деяких вправ (на розвиток ораторського мистецтва, вправи на подолання конфліктів тощо), «Наука» - тут було знято та розміщено відеофрагменти лекцій, семінарів, конференцій з формування науково-дослідницьких умінь тощо.

Наприкінці експериментальної програми ми провели семінар з обговорення цього проекту, під час якого студенти ділилися своїми враженнями, думками, ідеями, аналізували свою поведінку та поведінку своїх однокурсників. Також кожній групі було запропоновано подивитися відеофрагменти інших спеціальностей та виконати такий самий аналіз, виявити помилки або ж виділити їхні переваги, знайти цікавинки їхньої роботи тощо.

Цей вид діяльності також сприяв тому, що респонденти за допомогою перегляду й аналізу відео своїх майбутніх колег вчилися розуміти емоції інших, аналізувати поведінку у цілому та вчинки зокрема, порівнюючи їхні дії та специфіку спілкування у реальному житті та «на камеру» тощо.

Ця методика задіяла також розвиток правильної вимови і навичок вільного спілкування англійською мовою, адже у нашій експериментальній програмі багато вправ були розроблені з опорою на англійську. Таким чином, аналізуючи відеофрагменти, ми також мали змогу обговорити не тільки поведінку учасників, але й розібрати помилки у вимові, граматиці, виборі лексики тощо. Звичайно, у цьому аспекті «Педагогічний бродкастинг» був кориснішим і простішим саме для студентів факультету іноземних мов, але і майбутні фахівці інших спеціальностей сприйняли його дуже жваво та показали гарні результати.

Вважаємо за потрібне також коротко описати курс акторської майстерності, який був імплементований після завершення роботи над педагогічним продкастингом.

Студентам було прочитано лекцію з основ акторської майстерності, після якої відбулася жвава дискусія на тему «Акторська майстерність у роботі педагога/гуманітарія». Магістрантів спонукали до роздумів щодо того, які її елементи стануть у пригоді для роботи фахівця соціогуманітарного профілю загалом та педагога зокрема. Цікавим та дуже влучним висновком студентів було те, що акторська майстерність особливо потрібна вихователям дошкільних закладів та вчителям початкових класів, але для того, аби зацікавити дитину, потрібно бути дійсно талановитим актором. Незважаючи

на те, що у вибірці досліджуваних не було студентів спеціальності «Журналістика», респонденти також навели приклади того, як акторська майстерність може бути корисною для фахівців цієї професії. Окрім цього, магістранти були суголосні у думці, що справжній професіонал будь-якого профілю (а особливо педагог) повинен уміти не тільки контролювати свої емоційні стани, реакції, а й мати змогу їх штучно змінювати або приховувати, адже, до прикладу, вчитель у жодному разі не має показувати свою антипатію до одного учня та симпатію до іншого тощо.

Магістрантів було ознайомлено з елементами акторської майстерності: мова тіла, ораторське мистецтво, увага, воля, креативність, уява тощо.

На першому етапі респондентам було запропоновано обрати будь-яку п'єсу та розіграти її перед аудиторією.

На другому – студенти обирали персонажа літературного твору та за допомогою вербальних і невербальних засобів відтворювали його. Завданням глядачів було відгадати героя.

На третьому етапі магістранти, базуючись на переглянутих відеофрагментах діяльності своїх однокурсників, мали обрати когось та спробувати показати його/її за допомогою своєї акторської майстерності. Завданням інших було відгадати людину.

У рамках цього курсу також використовувалися такі вправи:

Вправа 1. «Emotions»

Студенти отримували картки з набором ситуацій, які вони мали проаналізувати та зобразити необхідну емоцію за допомогою обличчя. Інші мали її відгадати. Якщо протягом 2 хвилин емоцію не розпізнано, гравець має змогу задіяти усе тіло для її зображення. Наведемо декілька прикладів ситуацій, які були подані на картках. На картці було зображено: жінку у кафе, на сукню якої офіціант розлив келих вина; молодого фахівця, якому дали премію на роботі; шахряя, якого наздоганяє поліціант; дитину, якій подарували сверт замість кошеля; дівчину, яка побачила таргана; чоловіка, який дізнався, що його дружина вагітна.

Вправа 2. «Екшн»

Магістранти розподілялися на команди, в кожній з яких було обрано капітана. Йому надавали відео, де людина показує рухи (танцюрист, йоґ, пантомім, тренер), його завданням було відтворити їх та навчити їх свою команду.

Вправа 3. «Columbia pictures»

Магістранти розподілялися на команди. Завданням кожного гравця по черзі було дістати картку із назвою відомого фільму та спробувати описати його за допомогою невербальних засобів комунікації. Спостерігачи при цьому мали можливість ставити загальні запитання, що передбачають відповіді «так» чи «ні» для того, щоб відгадати його.

Вправа 4. «Зірка»

Студенти розподілялися на команди. Завданням кожного гравця по черзі було дістати картку з відомим антропонімом (людина з оточення чи шоу-бізу) та спробувати описати його за допомогою невербальних засобів комунікації. Спостерігачи при цьому мали можливість ставити загальні запитання, що передбачають відповіді «так» чи «ні» для того, щоб відгадати його.

Вправа 5. «Крокодил»

Магістранти розподілялися на команди. Завданням кожного гравця по черзі було дістати картку зі словом та, не називаючи ані його, ані однокореневих слів, описати його, щоб команда його відгадала. Якщо після 5 спроб жоден учасник команди не відгадав, можливість назвати слово надавалася іншій команді.

Наприклад, гравцеві потрібно було описати слово «собака», але не називаючи його, щоб інші учасники команди якомога швидше його відгадали. Варіанти опису, які представав магістрант: найкращий друг людини; четверолапий друг; істота, що каже «гав» тощо. Чи, наприклад, «сесія». Варіанти опису: те, чого бояться погані студенти; у проміжках між «ними» студенти живуть весело; період, коли студенти ходять тільки на іспити та заліки.

Вправа 6. «Є контакт»

Ведучий загадував слово та називав його першу літеру. Інші гравці перераховували тлумачення можливих варіантів, не називаючи самого слова. Якщо ведучий здогадувався за описанням, про яке слово йдеться, він його називав. Якщо ж він не розумів, а хтось з інших гравців здогадався, останній казав «Є контакт» і після цього усі гравці рахували від 3 до 0 та одночасно називали це слово. Якщо всі сказали одне і те саме слово, та воно співпадало з тим, яке загадав ведучий, останній відкривав наступну літеру. Гра тривала доки хто-небудь не назвав слово.

Наприклад, ведучий загадав слово «транспортир», отже, перша буква – «т». Інші учасники перераховують варіанти: «це те, з чого людина їсть» - якщо ведучий здогадався, каже – «ні, це не тарілка», якщо ж ні, а гравці назвали це слово, ведучий відкриває наступну літеру – «р». Далі вже усі слова мають починатися з «тр». Подальший хід гри: гравець, чия черга: «засіб громадського транспорту». Якщо ведучий здогадався, каже – «ні, це не тролейбус», якщо ж ні, а гравці назвали це слово, ведучий відкриває наступну літеру – «а» і так далі продовжується гра аж доки слово цілком не буде вгадано.

Працюючи у сфері вищої освіти, викладачі мають розглядати різноманітні варіанти розвитку подій у житті випускників, не виключаючи можливості їхнього працевлаштування не за обраною спеціальністю, але за профілем підготовки, у нашому випадку – соціогуманітарним. Можливо й таке, що талановитий викладач іноземної мови або вихователь вирішить заснувати свою власну школу, а для цього йому знадобиться, окрім фахових знань і методичних новацій, ще й здібності у сфері менеджменту, зовнішніх зв'язків та реклами; чи, наприклад, психолог заволіє розпочати свою приватну практику, і йому знадобиться те саме. Виходячи з таких припущень та роздумів, було розроблено та реалізовано на практиці міні-курс із SEO (Search Engine Optimization, що українською перекладається як оптимізація пошуку). SEO – це комплекс заходів із підняття рейтингу сайту у пошуковій системі, головний з яких – текст із ключовими словами. Саме роботу з текстом було взято за основу представленого тренінгу, причому у найрізноманітніших його

формах: стаття, сценарій, слоган тощо. Магістрантів було озброєно знаннями з головних аспектів цієї теми засобами презентації у PowerPoint. Під час лекції порушувалися такі питання, як унікальність тексту (про що у студентів вже були певні знання, отож це захід проходив не у формі готової лекції, а дискусії), ключові слова (магістранти також на цей момент були обізнаними у цьому понятті, але у науковому контексті) та їхня «щільність», індекс цитування (про що респонденти також знали із попередніх тренінгів, але також у науковому контексті), «вода» у тексті, семантичне ядро тощо.

Окрім цього, у зміст тренінгу було включено питання щодо оформлення (шрифти, кеглі, вирівнювання, маркування списків тощо) як один із дієвих способів створення унікального креативного тексту.

Перш, ніж перейти до практичних занять, магістранти опрацювали велику кількість підібраних статей публіцистичного стилю; прикладів так званих текстів, «що продають», із влучним підбором лексики, граматичних та синтаксичних конструкцій і ключових слів. Запропоновані їм тексти були різноманітної тематики: про новий ліцей, онлайн курс, до яких запрошуються учні; приватну практику, послуги перекладу з метою залучення нових клієнтів тощо. Окрім цього, вони аналізували рекламні слогани.

Для порівняння респондентам було надано статті, розміщені на «топових» та непопулярних сайтах за однією і тією самою тематикою, щоб вони мали можливість проаналізувати їх та виділити чинники, що привертають увагу людей та зацікавлюють їх, а які навпаки, відштовхують або просто не викликають інтересу.

Під час цього курсу студенти магістратури знову працювали зі структурними елементами дискурсу: їм надавалися тексти, до яких необхідно було дібрати цікаву та унікальну назву, або більш складне завдання – за назвою написати текст; робота над ключовими словами (їх добір, відмінювання тощо), вступом («вода») та ядром (описання послуги, товару чи певного феномена) тощо. Таким чином, виконання таких завдань сприяло не тільки розвитку логічного й образного мислення, але й лігвістичних знань й

вмінь, що є необхідними складниками професіоналізму фахівця соціогуманітарного профілю.

Ще одним завданням у межах тренінгу було написання власної статті публіцистичного стилю. Майбутнім фахівцям необхідно було вигадати ідею, обґрунтувати її, представити у вигляді міні-проекту та презентувати свій власний SEO-текст, що сприяв би просуванню власного бізнесу/нової методики/ідеї тощо.

Підсумковою формою роботи було створення власного проекту, що передбачало детальне ґрунтування ідеї, оформлення та презентацію із просування власної бізнес-стратегії. У рамках такої діяльності студенти навчалися відстоювати свою позицію, контролювати емоції за умов несхвалення оточуючими, опановували техніки психологічного впливу на рецепієнта тощо.

Зауважимо, що цей тренінг, як і більшість завдань експериментальної програми, включав роботу з українською та англійською мовами.

З метою впливу на професійний, особистісний та поведінковий компоненти їхньої професійної соціалізації майбутніх магістрів було розроблено Media Job Hunting Workshop (Медійна майстерня працевлаштування), що базувалася на сучасних інтернет-технологіях, які можна використовувати як для успішного пошуку роботи, так і професійної соціалізації.

Наразі мережа інтернет надає безліч можливостей з економії часу, полегшення пошуку роботи, самопрезентації, а також соціалізації в цілому, в тому числі й професійної, адже за її допомогою у соціальних мережах і блогах можна обговорювати професійні питання, вивчати досвід колег з усього світу, ділитися своїми думками та цікавинками роботи або ж помилками, проблемами тощо. Не варто забувати про те, що за допомогою інтернет технологій можна знайти роботу за кордоном, влаштуватися на курси підвищення кваліфікації та проходити онлайн-навчання.

На першому етапі студентам було запропоновано лекцію із презентацією у PowerPoint для ознайомлення із сучасними ресурсами

працевлаштування (таких, як sumry.me, myopportunity.com, myso.com, linkedin.com).

Серед усіх ресурсів, що допомагають у пошуку роботи молодим фахівцям, виділяємо LinkedIn, оскільки він є досить простим у використанні та водночас у край ефективним для розширення професійних контактів, установлення зв'язків та пошуку роботи, а також професійного самовдосконалення. Цей ресурс є базою даних пошукачів, де їхні сторінки представлено у формі своєрідного резюме. Профіль доступний для усіх країн світу, отож, шанси на отримання роботи зростають навіть для молодих фахівців, які не мають досвіду.

Основні моменти лекції подано у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Теоретична частина медійної майстерні з працевлаштування

№	Назва	Коментарі
частина 1 лекції	Інтернет-мережа як засіб професійної соціалізації	Основні ресурси, які можуть слугувати допоміжним засобом у професійній соціалізації
частина 2 лекції	LinkedIn як найбільш ефективна та зручна платформа потенційного працевлаштування та пошуку фахівців	Детальний розгляд ресурсу
частина 3 лекції	Створення профілю у LinkedIn	Обговорення алгоритму створення особистої сторінки у базі
частина 4 лекції	Як зробити профіль ефективним?	Рекомендації щодо змістового та медійного наповнення свого профілю для привернення уваги роботодавців і розширення контактів

У рамках цього проекту студентам було запропоновано практичну частину воркшопу (табл. 2.11).

Ресурс також дозволяє за ключовими словами шукати та підписуватися на інші профілі чи групи, а також ділитися своїми статтями/матеріалами з професійного обігу.

Одним із завдань для магістрантів було оформити до 10 підписок за ключовими словами, що стануть у пригоді молодим фахівцям для професійного саморозвитку та працевлаштування (відповідного соціогуманітарного профілю), ознайомитися з поданими статтями (кількість кожен студент обирав самостійно) та поділитися найцікавішими новинами під час обговорення.

Таблиця 2.11

Практична частина медійної майстерні з працевлаштування

№	Вид діяльності	Коментарі
Частина 1 воркшопу	Аналіз профілей у LinkedIn	Базується на прочитаній лекції щодо основних моментів створення профілю
Частина 2 воркшопу	Виокремлення найбільш ефективних сторінок (відповідного соціогуманітарного профілю)	Студентам було запропоновано по 10 сторінок відповідного профілю, з яких їм потрібно було обрати 3 найбільш ефективні, розподіливши їх за місцями: 1, 2, 3. Кожен студент презентував результати свого аналізу
Частина 3 воркшопу	Обговорення результатів	Після презентації і пояснення студента всі брали участь в обговоренні, висловлюючи згоду або ж пояснюючи протилежну позицію

№	Вид діяльності	Коментарі
Частина 4 воркшопу	Створення власної сторінки	Студентам було запропоновано створити власні профілі на ресурсі та презентувати їх на семінарі
Частина 5 воркшопу	Підведення підсумків	За результатами роботи над профілями було підведено підсумки та виявлено найкращих потенційних працівників за числом контактів у базі

Окрім цього, у створених профілях магістранти мали також написати свої статті (чи взяти написані раніше в межах завдань експериментальної програми) за професійною тематикою та поділитися ними у своїх профілях, після чого прослідкували реакцію вже чинних і нових «контактів» (тобто, як активність такого типу впливає на просування профілю у базі та привернення уваги колег або роботодавців).

У цьому контексті після проведення воркшопу з LinkedIn студентам було презентовано розроблений майстер-клас із написання ефективного резюме українською та англійською мовами, оскільки, на нашу думку, вищазгаданий ресурс може бути надійним підґрунтям для цього: він є напіваавтоматизованим, а отже, фахівець за допомогою підказок може сформулювати навички складання резюме.

Магістрантам через презентацію у PowerPoint було подано матеріали, в яких порівнювались правила написання резюме українською та англійською мовами з конкретними прикладами оформлення за основними пунктами, що представлено в таблиці 2.12.

Під час практичних занять проходило обговорення ключових моментів і порівняння складання резюме зі створенням профілю у LinkedIn.

На останньому етапі студентам необхідно було працювати над власними резюме та відправити їх у кілька закладів на розгляд (базуючись на контактах у LinkedIn).

Наголосимо на тому, що деякі студенти після встановлення відповідних контактів (з HR) та подання своїх резюме отримали пропозиції працевлаштування як фрилансери.

Таблиця 2.12

План написання резюме

Особисті дані	У рамках написання резюме англійською мовою студентів було ознайомлено з правилами транслітерації антропонімів для уникнення помилок
Контактні дані	У рамках написання резюме англійською мовою студентів було озброєно знаннями щодо правильного написання адреси, прийнятого за кордоном
Досвід роботи	Обговорювалися основні помилки при описанні досвіду роботи
Професійні якості	Було подано рекомендації щодо «ефективних» і «неефективних» професійних й особистісних якостей і навичок (які краще не вказувати, а які – конче потрібні у резюме для того, щоб воно було унікальним)
Особистісні якості	
Професійні навички	

Під час роботи представленого воркшопу студенти збагатили свої знання не тільки у сфері сучасних інтернет-ресурсів працевлаштування, складання резюме тощо, а й ознайомилися з англійською лексикою: назви професій/посад, особисті та професійні якості тощо.

Окрім цього, було запроваджено коучинг-проект: до магістрантів усіх обраних спеціальностей було запрошено HR – фахівця з працевлаштування, який презентував міні-курс «Успішна співбесіда». Він детально розповідав про вербальні та невербальні чинники, що сприяють або ускладнюють успішне працевлаштування, на що звертають увагу рекрутери під час співбесіди, на що, у свою чергу, слід звертати увагу пошукачам тощо. Лекцією було охоплено пункти, що представлені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.13

Ключові положення міні-курсу «Успішна співбесіда»

Тема міні-курсу	Зміст
Підготовка до співбесіди	Рекомендації щодо пошуку та вивчення інформації про організацію, особиста підготовка та психологічне налаштування
Зовнішній вигляд: чоловіки	Рекомендації щодо одягу, зачіски, парфумів тощо.
Зовнішній вигляд: жінки	Рекомендації щодо одягу, зачіски, макіяжу, парфумів тощо
Комунікація із HR	Обговорення вербальних аспектів спілкування; невербальних знаків: тембр голосу, гучність, постава, погляд, положення тіла, дотримання правил етикету тощо
Каверзні/неочікувані запитання	Рекомендації щодо поведінки та відповіді на типові каверзні запитання, що ставляться під час співбесіди.
Психологічний складник співбесіди	Методи емоційної саморегуляції, прийоми створення позитивного впливу на співрозмовника, неочікувані запитання та відповіді на них.

Метою *рефлексивно-інтерпретативного етапу* був розвивальний вплив на індивідуальну сферу. Застосовувалися методи портфоліо, прес-конференції, експрес опитування, організовувалися тренінги тощо. Було обговорено та проаналізовано проблеми, труднощі, суперечності професійної соціалізації, з якими зустрілися магістранти під час проходження практики.

Особливо вдалими, на нашу думку, виявився майстер-клас особистісного і професійного самовдосконалення фахівця, результатом якого стали вміння студентів самостійно розв'язувати типові проблеми, що виникають під час професійної соціалізації. Опишемо його.

*Майстер-клас особистісного і професійного самовдосконалення
фахівця соціогуманітарного профілю*

Кількість годин: 6 годин аудиторної роботи.

Мета тренінгу: розвиток умінь і навичок особистісного і професійного самовдосконалення.

Завдання:

- 1) ознайомлення магістрантів соціогуманітарного профілю з методами особистісного і професійного самовдосконалення,
- 2) формування навичок самовиховання у студентів магістратури соціогуманітарного профілю,
- 3) формування умінь застосовувати методи психокорекції.

Магістрантам було продемонстровано, як на практиці можна вирішувати типові проблеми професійної соціалізації. Наприклад, якщо у майбутнього фахівця наявна проблема неадекватної самооцінки (завищена або навпаки – занижена), він може її здолати методами самонавчання, аналізу своїх дій, засобами створення рефлексивних мап, самокритики тощо; якщо він зустрівся з проблемою особистісної тривожності, у її вирішенні допоможуть такі методи, як аналіз педагогічної діяльності, аналіз діяльності колег, самоаналіз (як професійних, так і особистісних рис), засоби зняття напруги та стресу тощо; якщо проблемою є недостатня комунікативна компетентність, надлишкова замкненість, стануть у пригоді методи самоаналізу й аналізу діяльності колег, самонавчання в контексті опанування техніками психологічного впливу, пантоміміки та міміки тощо; за умов нерозвиненої професійної компетентності або недостатніх знань у певному аспекті професійної сфери фахівець має оволодіти навичками планування свого робочого та вільного часу, самодисциплінування, самоосвіти, а також обов'язково навичками імпровізації.

Респондентам за кожним пунктом було запропоновано обрати один із методів та спробувати його на практиці. Після цього проходило обговорення кожної ситуації з прикладами та можливим розвитком подій.

Наприклад, магістранти розмірковувати щодо ситуації «Під час робочої зустрічі клієнт/учень ставить фахівцеві/викладачеві запитання, що спантеличує його, оскільки він не знає відповіді на нього»: від яких чинників чинників залежить розвиток подій у цій ситуації? Як відповідь фахівця може вплинути на ставлення до нього клієнта/учня? тощо.

На цьому етапі було організовано лекцію-дебати з проблем професійної соціалізації та професійного вигорання. Синдром професійного вигорання може виникнути через постійний стрес, який переживає фахівець, в результаті чого виснажуються його професійні й особистісні ресурси, як наслідок – зниження працездатності, апатія, а іноді – навіть депресія. Студентів під час бесіди попросили назвати індивідуальні й організаційні чинники вигорання, після чого вони розподілилися на дві команди, кожна з яких доводила їх доцільність. Завданням кожної з команд було спростувати чинники, запропоновані іншою командою, вдаючись до аргументації думок. У результаті всі учасники мали дійти згоди й обрати основні з них, що призводять до професійного вигорання. Наведемо приклади таких чинників, що були запропоновані магістрантами: напружена атмосфера у колективі, перевантаженість, відсутність відпочинку, нерівні умови праці, неадекватне реагування керівника на помилки або огріхи підлеглих тощо. Після цього обговорювалися можливі шляхи запобігання емоційному вигоранню на робочому місці. Усі респонденти були суголосні у думці, що для цього необхідно створити сприятливу атмосферу у колективі, наприклад, шляхом проведення спільного часу після роботи, залучення до корпоративних розважальних засобів, тренінгів тощо.

Після цього студентів було озброєно знаннями щодо особливостей та ролі формальної і неформальної професійної соціалізації для фахівця.

З метою розвитку та вдосконалення вмінь міжособистісної взаємодії та маніпуляції для досягнення власних професійних цілей магістрантам було

запропоновано НЛП-брифінг. До переваг такої форми роботи, як брифінг, відносимо лаконічність, ємність та завершеність представленої інформації, невеликі часові затрати, можливість отримати відповіді на запитання, що цікавлять безпосередньо присутніх. Брифінг був організований таким чином: він тривав 30 хвилин, причому на представлення інформації та ознайомлення зі своєю позицією щодо використання прийомів і технік НЛП спікеру відводилося десять хвилин, проте як решта 20 хвилин передбачали повні інформаційні відповіді на бліц-питання, поставлені аудиторією. В своєму виступі спікер розповів про основні постулати нейро-лінгвістичного програмування, його модель та функції, відповів на запитання відносно класифікації співбесідників за каналами сприйняття та репрезентативної системи, навів приклади технік НЛП, які доцільно застосувувати в професійній діяльності з метою успішною соціалізації (імадженіринг, рефреймінг, реімпринтінг, зміна субмодальностей, розрив шаблонів, самогіпноз тощо).

Під час роботи з респондентами на цьому етапі увагу було зосереджено також на тимблдінгу (від англ. Teambuilding – створення команди).

Мета тимблдінгу – побудувати та закріпити неформальні зв'язки між членами колективу для покращання його мікроклімату, розвитку міжособистісних відносин та комунікативних навичок, як наслідок – збільшення результативності групової роботи.

Усі завдання, що їх було використано під час тимблдінгу, базувалися на таких постулатах: чітке розподілення ролей у команді; призначення капітана (відповідального) у команді; складання плану та підбір ключових слів; ведення записів ідей, що виникають; підведення проміжних підсумків; установлення правил зв'язку.

Щодо першого правила, наголосимо, що воно є надзвичай важливим для злагодженої роботи на результат. Кожен учасник має знати та розуміти коло своїх обов'язків у проекті, аби не виникало запитання «а хто за це відповідальний?» і як результат – невиконаний етап. Магістрантам було

надано можливість шляхом перемовин самостійно розподілити ролі у команді, беручи до уваги схильності та особистісні особливості кожного члена групи.

Друге правило потребує також шляхом ведення перемовин або голосування призначення капітана, на якого будуть покладені обов'язки координування та контролю над процесом виконання завдань. На цьому етапі можна було побачити лідерів у колективі студентської групи, симпатію та антипатію один до одного.

Згідно з третім правилом, студентам потрібно було скласти план дій та дібрати ключові слова, що визначають зміст проекту. Це необхідно для того, щоб на будь-якому етапі роботи мати змогу спиратися на них, аби не заплутатися.

У рамках четвертого постулату студентам було рекомендовано під час обговорення записувати усі ідеї, що виникають (у цьому випадку їх записував капітан), або ж кожному магістрантові вести записи власних ідей окремо, а потім під час дискусії проаналізувати кожну та обрати найкращі з-поміж усіх.

Підведення проміжних підсумків у будь-якому проекті є необхідним складником роботи, аби нічого не лишити поза увагою. Магістрантам було запропоновано обрати з двох варіантів звітності: або кожен учасник звітує капітану та підводить підсумки, або капітан сам заздалегідь аналізує виконану членами команди роботу та звітує перед ними.

Коли йдеться про великі проекти, робочого часу (робочого для працівників та академічного для – для студентів, як у нашому випадку) на виконання яких не вистачає, необхідно чітко визначати канали зв'язку між учасниками, аби у будь-який момент вони могли встановити контакт і мати доступ до вже підготовлених матеріалів. У цьому випадку звичайного телефонного зв'язку недостатньо, адже учасникам доволі важно вербально пояснити, що вже було зроблено та у чому виникли труднощі, особливо якщо йдеться про дизайн проекту. Виходячи із цих положень, респондентам було запропоновано сервіс Google Disk, куди вони завантажували і документи, і медійні файли, а також мали змогу писати коментарі, запитання, робити

ремарки онлайн, що значною мірою оптимізувало їхню роботу поза межами закладу вищої освіти.

Наведемо кілька прикладів вправ, які використовувалися на цьому етапі формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Проект «Професійна іміджіограма фахівця соціогуманітарного профілю».

Мета: розвиток командних здібностей студентів заради організації спільної роботи на результат.

Хід виконання: магістранти, розподілившись на команди, повинні були підбити підсумки експериментальної роботи, виділити та проаналізувати найвагоміші особистісні та професійні якості, як власні, так і своїх однокурсників як представників соціогуманітарного профілю, створити проект і представити перед аудиторією. Форму презентації вони обирали самостійно. Це міг бути колаж; презентація зі слайдами; схема у вигляді дерева або піраміди, де найважливіші якості розташовувалися зверху, найменш вагомі – знизу тощо. Студенти шляхом обговорення та голосування обирали найдоцільнішу, на їхню думку, форму презентації. Були випадки, коли члени групи не могли дійти згоди, і тоді рішення ухвалював капітан команди. Така робота розкривала психологічні особливості мікроклімату у групі та допомагала виявляти особистісні якості кожного гравця. Ще одним завданням капітана (про що не знали інші члени команди) був аналіз поведінки кожного студента та складання психологічних міні-портретів їхніх особистостей задля того, аби вони у подальшому орієнтувалися на нього при виборі ролі у команді.

Гра «Свіжі новини»

Мета: розвиток командних здібностей студентів заради організації спільної роботи на результат.

Хід виконання: учасників було розподілено на команди та надано тиждень, щоб створити власний випуск газети (або сторінки сайту). Співробітники «видання» повинні були вигадати назву і цікаву статтю для

головної сторінки, намалювати барвисті рекламні блоки, додати інтерв'ю, фотографії та інші атрибути стандартних газет (наприклад, тематичний кросворд або бізнес-гороскоп).

Ідею магістранти обирали самостійно, головною умовою було те, щоб вона відповідала тематиці експериментальної методики (наприклад, інформація про проведену конференцію, стаття про результати семінару, зустріч із HR тощо).

Гра «Моделі спілкування»

Мета: поліпшення міжособистісного спілкування в колективі.

Хід виконання: студентам було представлено кілька моделей спілкування (коло, квадрат, трикутник, хвиляста лінія) і перелічено характерні особливості спілкування кожної з них. Потім учасники виявляли «свою» фігуру і об'єднувалися в групи за однотипними моделями. Далі їм надавали низку завдань, у результаті вирішення яких учасники навчалися виявляти моделі спілкування інших людей, їхні особливості та використовувати ці знання, щоб краще розуміти один одного і спілкуватися більш ефективно.

Гра «Що? Де? Коли?»

Мета: покращити рівень командної роботи; закріпити фахові та фонові знання.

Хід виконання: магістранти розподілялися на команди до 6 людей в одній. Ведучий зачитував запитання, відповідь на яке потрібно було надати протягом 1 хвилини. Впродовж цього часу учасники мали запропонувати якомога більше версій та встигнути їх обговорити. Гравців попередили, що висловлення навіть найнеймовірнішої та, з першого погляду, безглуздої версії може навести іншого гравця на ідею, що допоможе знайти вірну відповідь. Тобто одним із ключових завдань гри було звільнити студентів від комплексів, страху здаватися смішними чи недостатньо розумними, а також зробити їх більш розкутими та позбавити невпевненості щодо висловлювання своєї думки публічно. Роль капітана тут є також провідною, адже він має приймати

остаточні рішення щодо вибору потенційно правильної версії, тобто він бере на себе відповідальність за перемогу чи поразку команди.

Продовжуючи тему тимблдіingu, наголосимо, що чинником успішної професійної соціалізації є ініціативність, комунікабельність, почуття гумору тощо, адже вона передбачає не тільки професійну (офіційну) взаємодію між членами колективу, а і неформальну, наприклад, спілкування з колегами під час обідньої перерви чи після закінчення робочого дня. Отож у рамках експериментальної моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було впроваджено блок ігор, сфокусованих на розвиток означених якостей респондентів.

З огляду на те, що у багатьох організаціях у межах тимблдіingu вживаються різноманітні ігрові технології та корпоративні квест-ігри, на нашу думку, імплементація подібних методів буде доцільною та ефективною для забезпечення професійної соціалізації магістрантів.

Відомим та популярним серед студентської молоді є конкурс КВН, де під час виступів студенти різних факультетів змагаються між собою. Взнявши його за основу, ми запропонували студентам організувати гумористичні міні-виступи за професійною тематикою, тобто майбутні перекладачі повинні були шуткувати на тему перекладацької діяльності, психологи – психологічної практики тощо. На нашу думку, така зайнятість сприятиме тому, що під час підготовки до виступу майбутні фахівці поринуть у сферу своєї майбутньої професійної діяльності, дізнаються більше про її організаційну специфіку, складнощі тощо, а також психологічні та соціальні особливості представників обраних ними професій. Окрім цього, конкурс передбачав в основному колективні виступи, отож під час підготовки до них магістранти усіяко взаємодіяли один з одним; у команді виділялися лідери та можна було побачити більш пасивних і невпевнених у собі учасників та вносити корективи у процес, аби задіяти кожного. Респондентам було надано тиждень на підготовку до конкурсу. Виступ мав містити 3 колективні сценки (3 та більше учасників), 1 сценку-діалог (2 учасники), 1 стендап виступ (1 учасник) та

виступ усієї команди з гумористичною піснею, сценкою, віршом чи будь-якою іншою формою діяльності на вибір. Виступи команд за спеціальністю оцінювали журі у складі викладачів.

За результатами проведення конкурсу усі учасники проявили себе як кмітливі ініціативні молоді люди з гарним почуттям гумору. Ми вирішили не виокремлювати переможців, аби уникнути негативних чинників, що потенційно можуть погано вплинути на самооцінку та ініціативність магістрантів. У кожній команді було виокремлено найкращі жарти і виступи та всіх нагороджено грамотами «Найдотепніший професіонал соціогуманітарної галузі».

Студенти зазначили, що такий від діяльності був дуже доречним і корисним для них та їхнього подальшого життя, адже найкращі жарти надовго зберігатимуться в їхній пам'яті, отож для успішної професійної соціалізації на новому робочому місці вони залюбки поділяться з колегами кількома з них.

Ще однією ігровою методикою, сфокусованою на почуття гумору учасників і розвиток логічного мислення, що була задіяна на формувальному етапі експерименту, був прототип настільної гри «500 дотепних фраз». Кожному гравцеві було надано по 10 білих карт, на кожній з яких було написано будь-яке слово або фразу. Завданням ведучого було витягнути із червоної колоди картку та прочитати виразно фразу, що міститься у ній, інтонаційно виділяючи пропуск, куди потрібно вставити «відповідь» – у свою чергу, інші учасники мали обрати одну із фраз серед білих 10 карток, щоб зробити фразу дотепною, перетворивши її у жарт. Наприклад, «Що мені заважає вести здоровий спосіб життя?» (фраза-завдання) – «Сесія, що наближається» (фраза-відповідь). Ведучий перемішує отримані карти, а потім по черзі читає всі варіанти, які вийшли. Важливим є те, що ніхто не знає, хто яку картку положив: усі кладуть картки фразами вниз. Далі йде голосування за найкумедніший жарт. При цьому можна зробити 2 варіанти оцінювання: переможця обирає або ведучий, або «жюрі» – спостерігачі, або самі учасники – ведучий обирає найкумедніший жарт за ступенем сміху, що був реакцією на певну фразу.

На цьому етапі реалізації розробленої моделі професійної соціалізації студентам магістратури соціогуманітарного профілю експериментальної групи було прочитано лекцію про техніки психологічного впливу на співрозмовника. Вважаємо, що це є одним із важливих умінь фахівців цього профілю, адже у їхній роботі вони безумовно зустрічатимуться з проблемними ситуаціями міжособистісної взаємодії, коли необхідно будь-що довести свою думку, аргументувати її та вплинути на остаточне рішення тощо. Їм було представлено інформацію про такі різновиди психологічного впливу на співрозмовника: аргументація, інформування, примушення та навіювання, а також загальні правила використання кожного методу.

Після лекційного заняття було запроваджено декілька вправ й ігор, у яких обов'язковим елементом було використання технік психологічного впливу. Після закінчення кожної з них магістрантів спонукали до дискусії: які саме тактики психологічного впливу було вжито особисто ними та їхніми однокурсниками, чи були вони ефективними, якщо ні, то вони пояснювали, чому саме тощо, та за результатами обговорення виокремлювали найбільш дієві з них. Наведемо кілька прикладів ігор.

Студентам було запропоновано досить популярну серед молоді психологічну гру детективного характеру під назвою «Мафія». Опишемо її зміст. У ній кожен мав свою роль, тобто був певним персонажем: або позитивним – законотримачем громадянином, або негативним – представником мафії, або ж нейтральним – тим, хто міг забезпечити алібі комусь із гравців; поліцейським, який «вночі» міг застрелити будь-якого гравця, який, на його думку, пов'язаний з мафією; або лікарем, який міг «вилікувати» будь-якого гравця на вибір. Сюжет полягає у тому, що жителі міста (законотримачі громадяни) мали стратити представників мафії, які чинять беззаконня, а представники мафії, в свою чергу, об'єдналися з метою знищення всіх порядних городян. Для гри потрібні були спеціальні картки з картинкою та словом, що позначають персонажа гри. На початку гри ведучий роздав кожному перегорнуту картку (щоб інші учасники не бачили персонажа). При відкритті своєї карти їм було пояснено, що бажано не

проявляти жодних емоцій, щоб інші не здогадалися, хто є хто. Гра відбувається декілька уявних днів та ночей, які оголошує ведучий. При цьому «день» – це час діяльності усіх гравців, під час якого учасники обговорювали, хто з присутніх міг бути порушником закону та чому, а ніч – усіх, окрім порядних громадян (які «сплять»), тобто гравці заплющували очі та не бачили, що відбувається): протягом ночі представники мафії «вбивали» одного із порядних громадян, лікар міг вилікувати обраного ним пацієнта тощо (причому це в жодному разі не супроводжувалося словами або звуками – тільки поглядом, аби інші учасники не здогадалися, хто є хто). Слід зазначити, що мафіозі теж беруть участь в обговоренні «вдень», видаючи себе за мирних городян і намагаючись перевести підозри на невинних гравців. Ранком наступного дня ведучий повідомляє «результати ночі»: кого з учасників було страчено, кого вилікувано, а у кого є алібі. Зазначимо, що під час гри учасники мали змогу вигадувати собі імена та професії, адже протягом першого «дня» відбувалося «знайомство» жителів міста між собою, отож кожен по черзі мав виступити із промовою, а потім кожного нового «дня» брати активну участь в обговоренні і виступати з аргументами щодо «страсти» одного з гравців. Аналізуючи поведінку одне одного, емоції, промови, учасники могли робити певні висновки: погано прихована радість, невдоволення, показний спокій – все це могло стати ключем до розгадки, хто ж насправді був представником мафії. Гравці продовжували з'ясовувати і обговорювати, хто ж міг бути мафіозі «добу за добою», доки один із таборів не переміг.

Ця гра допомагає навчитися розпізнавати навіть приховані емоції, психологічний стан інших. Особливо цікаво в неї грати у колі людей, які добре знають один одного, адже так простіше зрозуміти поведінку та помітити щось незвичне у стані іншого. Якщо гравці погано знають один одного, гра буде значно складнішою. Також вона сфокусована на виявленні ставлення учасників один до одного: можна побачити антипатію команди проти однієї людини, а отже, дійти певних висновків і спробувати покращити ситуацію, вирішити проблему. Окрім цього, під час обговорення кожен учасник (а особливо якщо він є «мафіозі», що видає себе за звичайного городянина) використовує

найрізноманітніші техніки психологічного впливу на інших, красномовство для того, аби йому повірили та стратили іншого учасника, а не його. У свою чергу, людина, яку звинувачують у зв'язках із мафією, має будь-що переконати інших, що вона не мафіозі, удаючись до логічної аргументації, та назвати того, на кого можна перевести підозру, обов'язково обґрунтувавши свою думку.

Цю гру було обрано саме через вищезазначену специфіку, що надає можливість не тільки попрактикуватися гравцям у логічному мисленні, красномовстві, техніках психологічного впливу тощо, а і ведучому (спостерігачам) прослідкувати особистісні особливості учасників, доповнити новою інформацією психологічні портрети особистостей, вжити у подальшому необхідних заходів задля допомоги «аутсайдерам» влитися у колектив тощо.

Іншою цікавою грою є «Крах у пустелі». Згідно з правилами гри, учасники – пасажери літака, який впав серед пустелі. Кожному учаснику надавався бланк із переліком предметів (ніж, туалетний папір, компас, дзеркало, сірники, сіль, парашут, літр води на кожного, літр горілки на кожного, пальто на кожного гравця) та 3 колонками. Завданням кожного гравця було скласти ці предмети у список, починаючи від найважливішого (1) і закінчуючи тим (10), що не потрібен у цій ситуації, аби врятуватися (перша колонка). Після проведення такого ранжування предметів за рівнем необхідності студентам було запропоновано зробити такий самий список, але розбившись на пари, тобто вдвох. Наступний етап гри – скласти такий список усім разом, дійшовши згоди щодо кожного предмету та його важливості (30 хвилин). Під час спостереження за учасниками було добре видно ступінь розвитку навичок організації та ведення дискусії, вмінь слухати один одного та прислуховуватися, аргументовано викладати свою думку, планувати своєю діяльність, йти на компроміс, контролювати негативні емоції (гнів, роздратування тощо). Після закінчення дискусії групі було запропоновано підвести підсумки гри. Фінальне обговорення було спрямоване на те, щоб студенти самостійно дійшли висновків зі свого досвіду, яким чином краще організовувати дискусії, як уникнути суперечок і сварок і зробити так, щоб інші учасники прислухались до твоєї думки, засвоїти навички ефективного

спілкування, вміння самопрезентації тощо. Основні питання, що ставилися студентам під час фінальної дискусії: Опишіть, будь ласка, своє враження від дискусії та результатів роботи (списку). Чи Ви згодні із фінальним списком? Чи вдалося, на Вашу думку, усім учасникам розробити спільну стратегію порятунку? Які стратегії поведінки виявилися найбільш та найменш результативними? Чи вдалося Вам не вдалося відстояти свою думку? Якщо ні, то чому? Яка, на Вашу думку, причина виниклої сварки? (якщо вона була) Хто із учасників найбільшою мірою вплинув на результат остаточного рішення?

Наостанок на цьому етапі було запроваджено роботу з методами та прийоми релаксації. Зважаючи на те, що на початку трудової діяльності молоді фахівці зустрічаються зі стресовими ситуаціями, пов'язаними з особливостями нового колективу, новою соціальною роллю, місцем проведення основного часу тощо, їх потрібно навчити звільнитися від стресу.

Магістрантам було надано рекомендації для швидкого зняття психологічної напруги та підвищення продуктивності на робочому місті (під час навчання). Наведемо приклади.

1. Написання списку проблем для звільнення короткочасної пам'яті. Студентам нагадали про одну з ефективних форм боротьби зі стресом, яку вони використовували під час роботи над рефлексивним блогінгом: запис проблеми на папері або комп'ютері та способи їх вирішення. Щойно проблему буде подолано, її можна викреслити зі списку або спалити (якщо це паперовий варіант). Також їм пропонувалося спробувати поглянути на проблему з іншого ракурсу, знайти позитивні аспекти у ній та записати їх навпроти.

2. Створення списку приємних моментів. Магістрантам було рекомендовано записувати усе добре, що траплялося з ними впродовж дня, причому навіть дрібниці: Вам посміхнувся колега, побачили гарного собаку на шляху на роботу (університет), гарна погода, вдалося виконати завдання раніше дедлайну та звільнити 15 хвилин для кави-брейку тощо.

3. Точковий масаж: масажувати кінчиками пальців зони скронь, шиї, подушечок пальців.

4. Техніка глибокого (абдомінального) дихання (яка використовується під час йога-практики).

5. Медитація (з уявленням приємної ситуації, спробою цілком погрузитися в неї).

6. Зміна обстановки. Якщо на роботі в офісі або під час навчання в аудиторії відбувся конфлікт або інша неприємна ситуація, або ж людина втомилася від роботи, рекомендовано вийти на свіже повітря та із заплющеними очима провести до 15 хвилин у розслабленому стані.

7. Малювання. Сутність цього методу полягає не у створенні гарної картини, а у вивільненні емоцій за допомогою хаотичних рухів олівцем, ручкою або маркером на папері. Якщо ж у людини є здібності до малювання, то цей метод ще краще допоможе зняти напругу, адже процес захоплює та відволікає від сторонніх думок.

8. Добрі справи. Магістрантам було наведено приклади того, як допомога іншим може відволікти від проблеми та підняти настрій.

9. Окремо магістрантам було прочитано лекцію про методіку прогресуючої релаксації, розроблену Стівеном Ауербахом [196]. Вона базується на тому, що людина з метою звільнення від стресового стану почергово напружує конкретні м'язи із затримкою до 30 секунд, а потім розслабляє їх. Техніка використовує 9 груп м'язів, які мають бути задіяні по черзі – від кистей рук до кінчиків пальців на ногах. Студенти мали змогу опробувати її, поставити запитання або попросити допомоги у разі необхідності. Після цього вони ділилися враженнями від методіки. Її перевагою є те, що вона не потребує спеціальної підготовки, спорядження або окремого приміщення, отож її можна використовувати на робочому місці на відміну від інших технік релаксації, наприклад йоги. Завданням на самостійне опрацювання було спробувати усі рекомендовані способи релаксації, записати найбільш дієві та розказати про них під час наступної зустрічі, а також поділитися своїми варіантами зняття напруги.

Наостанок на цьому етапі було підведено підсумки усієї експериментальної роботи за оглядовим тестом із метою перевірки знань, які здобули магістранти у результаті запровадження методики. Він охоплював усі блоки експериментальної методики та включав завдання різного типу: відкриті та варіантивні запитання, запитання-роздуми тощо. Наведемо кілька прикладів: 1. Які типи речень є характерними для англомовного дискурсу? А) означено-особові, б) неозначено-особові, в) узагальнено-особові, г) інфінітивні. 2. Знайдіть невірне речення: а) The paper deals with the peculiarities of students' professional socialization, б) The paper aims to describe the peculiarities of students' professional socialization, в) The purpose of the article is to describe the peculiarities of students' professional socialization, г) The paper speak about the peculiarities of students' professional socialization. 3. Які види академічної недоброчесності Вам відомі? 4. Напишіть, будь ласка, які завдання/форми роботи запропонованої експериментальної методики найбільше Вам сподобалися та чому. 5. Який варіант транслітерації українського прізвища Гарщук є вірним, згідно з правилами транслітерації, затвердженими Кабінетом Міністрів України (чинні правила транслітерації в Україні)? а) Garshchuk, б) Harshuk, в) Harshchuk, г) Garschuk.

Отже, розроблена модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю реалізується з використанням найрізноманітніших методів, засобів і тактик роботи зі студентами з метою формування високого рівня сформованості професійної соціалізації, аби допомогти майбутнім фахівцям у подальшому самостійному житті при працевлаштуванні. Під час імплементації змодельованих завдань, вправ й ігор за основу було взято як буденні ситуації професійної сфери, так і нестандартні, конфліктні обставини, у яких молодий фахівець може зазнати труднощів, якщо не буде обізнаний у шляхах їх вирішення тощо.

Окрім цього, експериментальна методика зорієнтована не тільки на формальну професійну соціалізацію магістрантів соціогуманітарного

профілю, а й охоплює елементи неформальної взаємодії між колегами, що є однією з ключових моментів професійної соціалізації фахівця загалом.

Отже, реалізовані заходи були спрямовані на розвиток фахових і фонових знань, умінь і навичок, логічного мислення, вміння здійснювати психологічний вплив на співрозмовника; мотивації до професійного розвитку та соціалізації; таких особистісних якостей як толерантність, конфліктоусталеність, рішучість, ініціативність, комунікабельність, почуття гумору, впевненості у собі тощо; науково-дослідних умінь, навичок спілкування англійською мовою; формування професійного світогляду та іміджу тощо.

2.3. Порівняльний аналіз результатів констатувального і прикінцевого етапів дослідження з формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю

Для визначення змін у рівнях сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю після проведення формувального експерименту було використано ті самі методики, що й на констатувальному етапі. Аналіз результатів анкетування студентів засвідчив, що 65% студентів ЕГ та 33% – КГ оцінили свою готовність працювати за фахом на високому рівні, 30% – ЕГ та 50% - КГ – на середньому, 5% – ЕГ і 17% – КГ – на низькому.

Негативних тенденцій виявлено не було. 70% респондентів ЕГ і 25% – почали ідентифікувати себе з обраною спеціальністю, а почала обрана спеціальність подобатися 60% респондентів ЕГ і 45% – КГ. За результатами формувального етапу експерименту 80% – ЕГ та 42% – КГ виявилися готовими до професійної діяльності, а 62% респондентів ЕГ і лише 30% – КГ мали високу особистісну відповідальність як представника обраної професії перед суспільством. 67% досліджуваних в ЕГ та 40% у КГ розглядали своїх

сокурсників як майбутніх колег.

Що ж стосується позитивних тенденцій, наголосимо, що всі студенти як ЕГ, так і КГ почали замислюватися над майбутньою професійною діяльністю. Серед визначень, зафіксованих у відповідях на запитання «Як Ви розумієте поняття «професійна соціалізація»?», 86% студентів ЕГ і лише 30% – КГ подали правильні визначення сутності цього феномена.

Аналіз відповідей дав змогу дійти певних висновків: переважна більшість студентів ЕГ після формувального етапу експерименту були готові до професійної соціалізації, чого не можна сказати про студентів КГ.

Для визначення спрямованості особистості у професійній діяльності за орієнтаційною анкетой Б. Басса було отримано такі результати: кількість респондентів ЕГ, зорієнтованих на справу, зросла на 40,4% (50% порівняно з 9,6%). Кількість респондентів ЕГ, спрямованих на спілкування, становила 46% (порівняно з 52,4% – на констатувальному етапі), і лише 4% ЕГ (порівняно з 9,6% – на констатувальному етапі) спрямовані на справу. Суттєвих зрушень у динаміці зазначених показників у КГ не було виявлено.

За методикою діагностики мотивації досягнення (А. Мехраб'ян) отримані після формувального етапу експерименту результати свідчать про перевагу мотиву прагнення до успіху в магістрантів ЕГ (74%), проте в контрольній групі картина майже не змінилася в порівнянні з констатувальним етапом (20%).

Розглянемо динаміку зміни рівнів сформованості професійної соціалізації за визначеними критеріями (табл. 2.14).

Якісний аналіз даних таблиці 2.12 дає змогу стверджувати, що за результатами дослідно-експериментальної роботи отримано позитивні зміни за всіма компонентами професійної соціалізації, проте в контрольній групі вони є статистично незначущими, на відміну від експериментальної.

У результаті експериментального впровадження моделі професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю виявилися значні позитивні зміни в рівнях професійної соціалізації, на що вказують

контрольні вимірювання, що їх було проведено на прикінцевому етапі дослідно-експериментальної роботи (табл. 2.15).

Таблиця 2.14

**Динаміка рівнів сформованості професійної
соціалізації за визначеними критеріями**

Рівні	Експериментальна група				Контрольна група			
	До		Після		До		Після	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Настановний критерій								
Низький	57	49,6	10	8,7	59	46,8	52	41,2
Задовільний	41	35,6	73	63,5	47	37,3	55	43,7
Високий	17	14,8	32	27,8	20	15,9	19	15,1
Знаннєвий критерій								
Низький	50	43,5	18	15,6	53	42,1	40	31,8
Задовільний	44	38,2	62	54	49	38,9	60	47,6
Високий	21	18,3	35	30,4	24	19	26	20,6
Діяльнісний критерій								
Низький	51	44,4	6	5,3	61	48,4	47	37,3
Задовільний	54	46,9	71	61,7	58	46	66	52,4
Високий	10	8,7	38	33	7	5,6	13	10,3
Індивідуально-спрямований критерій								
Низький	32	27,8	10	8,7	38	30,2	28	22,2
Задовільний	75	65,2	64	55,6	79	62,7	86	68,3
Високий	8	7	41	35,7	9	7,1	12	9,5

Результати діагностування на констатувальному етапі експерименту за рівнями сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю розподілилися в такий спосіб: 50% студентів ЕГ та 47,6% – КГ характеризувалися низьким рівнем. Задовільний рівень був

притаманний 37% студентам ЕГ та 39% – КГ. Високий рівень був властивим 13% студентів ЕГ та 13,5% – КГ.

Рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю на прикінцевому етапі виявилися такими: в ЕГ зафіксовано 20,8% студентів із високим рівнем сформованості професійної соціалізації (у КГ – 13,5%). Водночас, 67% студентів ЕГ продемонстрували задовільний рівень (у КГ – 49,2%). Низький рівень сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було виявлено у 12,2% студентів ЕГ (у КГ – 37,3%).

Таблиця 2.15

Динаміка рівнів сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту

Рівні	Експериментальна група				Контрольна група			
	До		Після		До		Після	
	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
Низький	58	50	14	12,2	60	47,5	47	37,3
Задовільний	42	37	77	67	49	39	62	49,2
Високий	15	13	24	20,8	17	13,5	17	13,5

Показники сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю на констатувальному та прикінцевому етапах дослідно-експериментальної роботи значно підвищилися в експериментальній групі, а в контрольній групі відбулися незначні зміни.

Після формувального етапу експерименту за методикою самооцінки професійно-педагогічної мотивації спостерігалися значні позитивні зміни у студентів ЕГ. Так, 33% магістрантів в ЕГ і лише 17% у КГ перебували на високому рівні; 60% – в ЕГ і 52% – у КГ – на задовільному; 7% – в ЕГ та 31% – у КГ – на низькому. В контрольній групі відбулися неістотні зміни значень показників.

Для визначення ефективності розробленої моделі було знайдено та проаналізовано параметричний критерій Стюдента для незалежних вибірок. Представимо розрахунки середніх значень та статистично значимих відмінностей за інтегративним показником професійної соціалізації на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту у таблиці 2.16.

Виявлено відсутність статистично значущих відмінностей між контрольною та експериментальною групами на констатувальному етапі та наявність статистично значущих відмінностей на прикінцевому етапі експерименту. Враховуючи те, що значення t-критерію від'ємне ($t=-4,5$), можна вести мову про статистично значуще зростання значень інтегративного показника професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю після проведення експерименту.

Таблиця 2.16

Дані середніх значень та статистично значимі відмінності за інтегративним показником професійної соціалізації на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту

Групи		Інтегративний показник професійної соціалізації	
		до	після
КГ	\bar{x}	29,84	31,09
ЕГ	\bar{x}	29,52	35,75
	t	,285	-4,5
	p	-	0,001

Отже, результати дослідно-експериментальної роботи переконливо свідчать на користь розробленої та апробованої моделі, педагогічних умов і відповідної методики професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Використані методи математичної статистики надають підстави для висновків щодо достовірності, надійності, відтворюваності отриманого результату.

Висновки до РОЗДІЛУ 2

У другому розділі дисертаційного дослідження було розкрито особливості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

Спираючись на компонентну структуру, критерії та рівні професійної соціалізації, було розроблено й експериментально апробовано модель професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю; здійснено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

Реалізація моделі відбувалася в чотири етапи, кожен з яких завершувався контрольними заходами (міні-тестами) задля перевірки засвоєних студентами знань і вмінь. На теоретико-інформаційному – здійснювався вплив на когнітивний компонент професійної соціалізації. Було впроваджено спецкурс «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю», застосовано різноманітні вправи і ситуації квазіпрофесійної діяльності. Кожна лекція базувалася на найважливіших аспектах професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: проблеми і перспективи, концепції та підходи, зміст і структура, чинники й етапи формування, інструменти самоконтролю тощо. Інформація подавалася не в готовому вигляді, а шляхом спонукання студентів до самостійної творчої діяльності: лекція-диспут, лекція з елементами мікрОВикладання, сократові запитання тощо. На практичних заняттях використовувалися такі методи, як мапа думок, мозковий штурм, індивідуальні професійні траєкторії, різноманітні ігрові технології тощо, які допомагали засвоїти та застосовувати здобуті знання на практиці.

На другому етапі – діяльнісно-репродуктивному – студенти набували досвіду професійної соціалізації, оволодіваючи необхідними вміннями і навичками на базі раніше отриманих знань у процесі проведення тренінгів, рольових ігор, вирішення проблемних ситуацій. Зміст цього етапу був зорієнтований на професійний компонент професійної соціалізації. Було запроваджено тренінг із розвитку науково-дослідних умінь студентів магістратури соціогуманітарного профілю, організовано педагогічну майстерню

«Класний менеджмент», комунікативно-риторичні вправи та проблемні ситуації англійською та українською мовами тощо.

На третьому етапі – креативно-практичному – було імплементовано проекти «Рефлексивний блогінг», «Педагогічний бродкастинг»; курс акторської майстерності; міні-курс із SEO; «Медійна майстерня працевлаштування» з метою впливу на поведінковий компонент професійної соціалізації магістрантів.

Четвертий етап – рефлексивно-інтерпретативний – було зорієнтовано на особистісний компонент професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю. Для студентів було влаштовано лекцію-дебати з проблем професійної соціалізації та професійного вигорання; запроваджено комплекс заходів тимблдингу, що охоплював різноманітні ігрові технології та конкурси; проект «Професійна іміджиграма фахівця соціогуманітарного профілю». Магістрантів було ознайомлено з методами і прийомами релаксації; а також запроваджено підсумковий тест. На цьому етапі вони здобули знання щодо особливостей і ролі формальної та неформальної професійної соціалізації у професійній діяльності.

За результатами реалізації моделі та методики професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю було виявлено значні позитивні зрушення в рівнях сформованості професійної соціалізації за контрольними вимірюваннями, що їх було проведено на прикінцевому етапі дослідно-експериментальної роботи. Відсоток респондентів в експериментальній групі, які мали високий рівень професійної соціалізації, склав 20,8% (на констатувальному етапі – 13%), на задовільному рівні виявлено 67% (на констатувальному етапі – 37%), на низькому залишилося 12,2% респондентів ЕГ (на констатувальному етапі – 50%). В контрольній групі значних змін не відбулося. Як бачимо, показники високого та задовільного рівнів сформованості професійної соціалізації в експериментальній групі значно зросли, а низького – зменшились. Це дає підстави дійти висновку про підтвердження поставленої гіпотези та ефективність розробленої моделі.

Результати другого розділу дисертації відображено в таких публікаціях автора: [9; 11; 167; 169].

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і новий погляд на практичне вирішення наукової проблеми професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Розроблення цього питання передбачало уточнення змісту та структури досліджуваного феномена й основних підходів до його організації, обґрунтування педагогічних умов і експериментальної моделі формування професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

1. У роботі на підставі теоретико-емпіричного дослідження визначено актуальність і багатоспектність проблеми професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, яка розглядається як двобічний процес і результат (у межах навчання в магістратурі) включення в професійне середовище, внаслідок якого особистість засвоює знання, уміння, навички та патерни поведінки, що дозволяють їй бути компетентним фахівцем певної соціогуманітарної галузі та повноправним членом тієї соціальної групи, до якої належить її професія. Визначено структуру професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: професійний компонент – усебічно характеризує їхнє ставлення до професійної діяльності взагалі та професійної соціалізації зокрема; когнітивний компонент передбачає необхідність розуміння майбутніми фахівцями сутності та значущості професійної соціалізації, ідей професійного розвитку та саморозвитку, усвідомлення мотивації успіху тощо; поведінковий компонент являє собою сукупність умінь, що забезпечують ефективну професійну взаємодію, здійснення якісної науково-дослідної діяльності, що є запорукою успішності фахівця; особистісний компонент – як комплекс індивідуально-особистісних характеристик, що сприяють професійній соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю.

2. Виявлено критерії, показники та схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Критеріями, що уможливають діагностування рівня сформованості професійної

соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, було обрано: настановний із показниками – наявність у магістрантів професійної спрямованості; усвідомлення значущості професії; наявність мотивації на досягнення успіху в професійній діяльності; потреба в професійній самореалізації; знаннєвий із показниками – обізнаність із особливостями професійної діяльності; наявність фахових і фонових знань; здатність до саморозвитку; діяльнісний із показниками: наявність професійної позиції, організаційно-комунікативних умінь, умінь емоційної саморегуляції, навичок працювати в команді; сформованість науково-дослідних умінь; індивідуальний із показниками – наявність професійного іміджу, толерантності, морально-вольових якостей, конфліктуосталеності, впевненості у собі. Відповідно до критеріальної бази схарактеризовано рівні сформованості професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: високий, задовільний та низький.

3. Виокремлено й обґрунтовано педагогічні умови, реалізація яких сприяла професійній соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю: забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію; спрямованість змісту психолого-педагогічних і фахових навчальних дисциплін на професійну соціалізацію; педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю.

4. Розроблено й експериментально перевірено модель та методіку професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю, що включає мету (формування професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю), принципи (системності, інтегративності, варіативності та демократизації), компоненти, критерії, комплекс педагогічних умов, етапи реалізації (теоретико-інформаційний, діяльнісно-репродуктивний, креативно-практичний та рефлексивно-інтерпретативний) та результат (сформованість професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю). Експериментальна методика передбачала проведення таких заходів і застосування форм роботи, як-от: спецкурс, коучинг-проекти, тренінги, міні-курси, воркшопи, а також різноманітні вправи, ігрові технології та симуляції.

Після проведення формувального етапу експерименту було зафіксовано позитивні зрушення в рівнях сформованості професійної соціалізації респондентів експериментальної групи на відміну від студентів контрольної, де навчання здійснювалося традиційним способом.

Отже, узагальнення отриманих результатів дає змогу стверджувати, що послідовне впровадження запропонованої моделі в освітній процес закладів вищої освіти у межах навчання в магістратурі сприяє професійній соціалізації студентів соціогуманітарного профілю, що є доказом її дієвості.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні технології професійної соціалізації магістрантів й обґрунтуванні системи підготовки викладачів до реалізації цієї технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология / Г. С. Абрамова. – Екатеринбург: Деловая книга, 1999. – 672 с.
2. Аксарина И. Ю. Педагогические условия адаптации выпускников школ на этапе перехода от общего к высшему профессиональному образованию: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / И. Ю. Аксарина. – М., 2006. – 19 с. – с.12.
3. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості і ризики (соціально-педагогічний аспект) / Т. Ф. Алексеенко. – К.: Педагогічна думка, 2007. – 152 с.
4. Амиров А. Ф. Система профессиональной социализации студентов в высшей школе / А. Ф. Амиров // Педагогика. – 2014. – № 7. – С. 72-79.
5. Ананьев Б. Г. Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы / Б. Г. Ананьев, Н. В. Кузьмина. – Л.: Издательство ЛГУ, 1974. – 256 с.
6. Асташкина Н. В. Индивидуализация высшего гуманитарного образования: [монография] / Н. В. Асташкина. – М.: Н. Новгород, 2000. – 172 с.
7. Багдужева А. В. Педагогические условия формирования профессиональной готовности будущих специалистов с использованием информационных технологий (на примере специальностей кадастрового профиля): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / А. В. Багдужева. – Улан-Уде, 2006. – 23 с.
8. Балюк А. С. Алгоритм професійної соціалізації студентів магістратури соціо-гуманітарного профілю / А. С. Балюк // Наука і Освіта. – 2016. – №12. – С. 115-121.
9. Балюк А. С. До проблеми публікації статей у періодичних виданнях, що індексуються у Web of Science / О. Я. Чебикін, А. С. Балюк // Way Science : II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція

[«Сучасний рух науки»], (28–29 червня 2018 року). – Дніпро. – 2018. – С. 494–497.

10. Балюк А. С. Критерії оцінки професійної соціалізації студентів магістратури суспільно-гуманітарного профілю / А. С. Балюк // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі». 26-27 жовтня 2017 року. – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2017. – С. 11-12.

11. Балюк А. С. Особливості підготовки майбутніх магістрів гуманітарних спеціальностей до організації науково-дослідної діяльності / А. С. Балюк // Наука і Освіта. – 2015. – №9. – С. 7-11.

12. Балюк А. С. Специфіка професійної підготовки майбутніх магістрів у вищому навчальному закладі / А. С. Балюк // Матеріали III Міжнародного конгресу «Global challenges of pedagogical education in academic space». 18-21 травня 2017 року. – Одеса: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2017. – С. 35.

13. Батаршев А. В. Психодіагностика в управленні: практическое руководство / А. В. Батаршев. – М.: Дело, 2005. – 496 с.

14. Берека В. Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: [монографія] / В. Є. Берека. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 482 с.

15. Берко А. Ю. Організація наукових досліджень, написання та захист магістерської дисертації: [навчальний посібник] / А. Ю. Берко, Є. В. Буров, О. М. Верес, А. В. Катренко, П. О. Кравець, Ю. В. Нікольський, В. В. Пасічник. – Львів: Новий Світ – 2000, 2010. – 282 с.

16. Богуш А. М. Компетентніший підхід у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти у вищому навчальному закладі / А. М. Богуш // Реалізація європейського досвіду компетентнішого підходу у вищій школі України: матеріали метод, семінару (НАПН України, Інститут педагогіки НАПН України). – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 271-281.

17. Бодалев А. А. Общая психодиагностика/ А. А. Бодалев, В. В. Столин, В. С. Аванесов. – СПб. : Речь, 2000. – 440 с.
18. Бойчевська І. Б. Професійна соціалізація фахівців технічного профілю у вищих навчальних закладах ФРН: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / І. Б. Бойчевська. – Умань, 2013. – 246 с.
19. Бойчук П. М. Технологія магістерської підготовки : педагогічно-психологічний аспект: [монографія] / П. М. Бойчук, А. С. Нісімчук, О. С. Поліщук. – Луцьк: Твердиня, 2010. – 366 с.
20. Бондар В. І. Конкурентоздатність педагога як складова його професійної компетентності / В. І. Бондар // Початкова школа. – 2008. – № 7. – С. 22-23.
21. Бондаренко Н. Б. Підготовка магістрів до реалізації професійної педагогічної управлінської діяльності / Н. Б. Бондаренко, Н. М. Ляшова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2014. – №3(37). – с. 218-226.
22. Брич В. Я. Психологія управління: [навчальний посібник] / В. Я. Брич, М. М. Корман. – К. : Кондор-Видавництво, 2013. – 384 с.
23. Бугрова Н. С. Организация социально-гуманитарного профиля в средней школе [Электронный ресурс] / Н. С. Бугрова // Управление школой. – 2007. – №9. – Режим доступа: <http://upr.1september.ru/article.php?ID=200700909>
24. Будник О. Б. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності / О. Б. Будник : дис. ... докт. пед. наук: спец. 13.00.04. – Житомир, 2015. – 552 с.
25. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Г. Бусел. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
26. Весна Е. Б. Социализация и индивидуализация. Закономерности и механизмы : [монография] / Е. Б. Весна. – Москва; Петропавловск-Камчатский, 1997. – 200 с.

27. Вишне夫ська О. О. Педагогічні умови формування ділової культури студентів бізнес-коледжу в системі соціалізації особистості: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05 / О. О. Вишне夫ська. – Харків, 2002. – 152 с.
28. Вища школа як соціальний інститут і механізм соціалізації молоді: [монографія] / М. І. Михальченко, Т. В. Андрущенко, В. Ф. Баранівський та ін. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 319 с.
29. Вікторова Л. В. Основи соціалізації особистості: [навчальний посібник] / Л. В. Вікторова, Н. В. Тверезовська, М. В. Михайліченко, Г. М. Ржевський. – К.: ЦП Компринт, 2017. – 475 с.
30. Вікторова Л. В. Формування професійно-термінологічної компетентності студентів вищих аграрних навчальних закладів у фаховій підготовці: дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. В. Вікторова. – К., 2009. – 257 с.
31. Вітвіцька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / С. С. Вітвіцька. – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 440 с.
32. Воробьева И. В. Особенности профессиональной социализации студентов, получающих специальность «социальная работа»: автореферат дис. ... канд. социолог. наук: спец. 22.00.04 / И. В. Воробьева. – Москва, 2007. – 20 с.
33. Галимова Э. З. Профессиональная социализация будущих специалистов в воспитательной среде вуза: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Э. З. Галимова. – Челябинск, 2010. – 229 с.
34. Гавров С. Н. Образование в процессе социализации личности / С. Н. Гавров, Н. Д. Никандров // Вестник УРАО. – 2008. – №5. – С. 21.
35. Гнатюк Я. Аксіологічний нейтралітет в логіці соціогуманітарних наук / Я. Гнатюк // Філософія гуманітарного знання: соціокультурні виміри: матеріали міжнародної наукової конференції (Чернівці, 26-27 жовтня 2007 р.) – Чернівці, 2007. – С. 124-125.

36. Гнезділова К. М. Моделі та моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи: [навчальний посібник] / К. М. Гнезділова, С. О. Касярум. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2011. – 124 с.
37. Голубенко Л. Магістерська робота: [методичні рекомендації] / Л. Голубенко, М. Князян, О. Цокур. – Одеса: Астропрінт, 2007. – 57 с.
38. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
39. Грама Н. Г. Методика підготовки і проведення педагогічної практики магістрів вищої педагогічної школи / Н. Г. Грама // Науковий вісник : зб. наук. праць. – 2005. – Вип. 3-4. – С. 176-184.
40. Грень Л. М. Педагогічні умови формування у студентів вищих технічних навчальних закладів спрямованості на успішну професійну діяльність: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Л. М. Грень – Харків, 2010 – 223 с.
41. Грицюк І. М. Мотиваційний простір професійної соціалізації майбутніх фахівців-психологів / І. М. Грицюк // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. – 2009. – Т.11. – Ч.1. – С. 93-101.
42. Державна політика в соціогуманітарній сфері: [навчальний посібник] / В. П. Трощинський, П. К. Ситнік, В. А. Скуратівський та ін. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – 96 с.
43. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: [монографія] / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334с.
44. Дмитриева Н. П. Культура игровой деятельности будущих педагогов: критерии и уровни сформированности / Н. П. Дмитриева // Среднее профессиональное образование. – 2009. – № 5. – С. 52–54.
45. Добренков В. И. Фундаментальная социология / В. И. Добренков, А. И. Кравченко // Социализация и образование. – В 15 т. – Т 8. – М. : Инфра-М, 2005. – С. 417-420.

46. Доброскок І. Соціалізація магістрів соціальної педагогіки в умовах глобалізації культури суспільства інформаційної доби / І. Доброскок // Молодь і ринок. – 2010. – №9(68). – С. 53-58.
47. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психология высшей школы / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн.: Харвест, 2006. – 416 с.
48. Егорова Л. Г. Методические указания по социальной и профессиональной адаптации студентов в техническом вузе / Л. Г. Егорова. – Казань : КХТИ, 1983. – 48с.
49. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін, І. В. Нікітіна. // Юридична наука. – 2011. – №1. – С. 20-28.
50. Жигірь В. І. Професійна педагогіка : [навчальний посібник] / В. І. Жигірь, О. А. Чернега. – К. : Кондор-видавництво, 2012. – 336 с.
51. Закон України «Про вищу освіту» : прийнятий 01.07.2014 №1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
52. Зверєва М. А. Професійна соціалізація учнів середніх загальноосвітніх шкіл Франції: автореферат дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.05. / М. А. Зверєва. – Луганськ, 2010. – 22 с.
53. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический проект, Фонд «Мир», 2008. – 336 с.
54. Зеленько О. А. Про науково-дослідну роботу у вишах України / О. А. Зеленько // Наука і освіта. – 2011. – №8. – С. 56-59.
55. Зіньковський Ю. Ф. Стандарти вищої освіти / Ю. Ф. Зіньковський // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук ; гол. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 871.
56. Ивановский Ю. В. Педагогические условия профессиональной социализации будущих преподавателей физической культуры на этапе вузовского обучения / Ю. В. Ивановский // Теория и практика физической культуры. – 2009. – № 4. – С. 8-12.

57. Ирба О. С. Компетентностный подход как условие профессиональной социализации личности студентов-психологов: автореферат дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / О. С. Ирба. – Воронеж, 2009. – 25 с.

58. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация / Н. Ипполитова, Н. Стерхина // *General and Professional Education*. – 2012. – № 1. – С. 8-14.

59. Избаш С. С. Особливості професійної адаптації студентів педагогічного університету / С. С. Избаш// Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць / Редкол.: Т. І. Сущенко (відп. ред.) та ін. – Київ – Запоріжжя. – 2004. – Вип. 30. – С. 97–100.

60. Исаченко В. В. Формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх викладачів вищої школи: автореф. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. В. Исаченко. – Одеса, 2004. – 20 с.

61. Казакова Е. И. Комплексное сопровождение развития учеников в образовательном процессе: аналитические материалы / Е. И. Казакова. – СПб., 1998. – 213 с.

62. Кандрашова Л. І. Професійна адаптація й соціалізація студентів в аграрних ВНЗ [Електронний ресурс] / Л. І. Кандрашова // *Вопросы духовной культуры – филологические науки*. – 2011. – С. 48-51. – Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/55881/15-Kandrashova.pdf?sequence=1>

63. Каньоса Н. Г. Мотиви навчально-професійної самореалізації студентів вищих педагогічних закладів : [монографія] / Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2013. – 190 с.

64. Карпова Л. М. Социально-гуманитарные науки в обществе потребления / Л. М. Карпова // *Омский научный вестник*. – 2015. – №4(141). – 93-96.

65. Картель Т. М. Професійне становлення майбутніх інженерів-будівельників у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Т. М. Картель. – Одеса, 2009. – 321 с.
66. Кічук Н. В. Творчість майбутнього фахівця як чинник його професійної самоідентифікації / Н. В. Кічук // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи: монографія / Керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 62-71.
67. Клименко В.А. Профессиональная социализация студентов: структурно- функциональная модель / В. А. Клименко // Социологический альманах. – 2012. – № 3. – С. 92–102.
68. Климов Е. А. Введение в психологию труда / Е. А. Климов. – Москва: Юнити, 1998. – 350 с.
69. Княжева І. А. Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури : [монографія] / І. А. Княжева. – Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2014. – 328 с.
70. Ковалева А. И. Концепция социализации молодежи: нормы, отклонения, социализационная траектория / А. И. Ковалева // Социологические исследования. – 2003. – № 1. – С. 109-114.
71. Ковалева Т. М. Материалы курса «Основы тьюторского сопровождения в общем образовании»: лекции 1-4 / Т. М. Ковалева. – М. : Педагогический университет «Первое сентября», 2010. – 56 с.
72. Койчева Т. І. Теорія і практика формування корпоративної культури викладачів педагогічного університету в процесі наукової діяльності : [монографія] / Т. І. Койчева. – О.: ФОП Бондаренко М. О., 2014. – 296 с.
73. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі : [монографія] / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Н. В. Кічук, Я. В. Кічук, М. О. Князьян, С. О. Рябушко, Є. А. Улятовська. – Ізмаїл: ІДГУ, 2007. – 235 с.

74. Константиновский Д. Л. Социально-гуманитарное образование: ориентации, практики, ресурсы совершенствования / Д. Л. Константиновский, Е. Д. Вознесенская, О. Я. Дымарская, Г. А. Чередниченко. – М.: ЦСП, 2006. – 264 с.
75. Конюхов Н. И. Словарь-справочник практического психолога / Н. И. Конюхов. – Воронеж: Модэк, 1996. – 224 с.
76. Копыця Е. А. Педагогические условия профессиональной социализации студентов в образовательном процессе ссуза: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. – Москва, 2011. – 187 с.
77. Коршунов А. М. Диалектика социального познания / А. М. Коршунов, В. В. Мантатов – М. : Политиздат, 1988. – 381 с.
78. Косенко Ю. М. Освітній простір вищого навчального закладу як чинник професійної соціалізації майбутнього педагога дошкільного фаху / Ю. М. Косенко // Науковий вісник : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 7-8. – С. 197-204.
79. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Освіта. – 2014. – С. 4-5.
80. Крисюк Г. Я. Психологічні особливості соціалізації студентської молоді / Г. Я. Крисюк // Проблеми загальної та педагогічної психології. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. – К., 2009. – Т. XI. – Ч. 1. – 620 с.
81. Курлянд З. Н. Основні підходи до формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів / З. Н. Курлянд // Виховання і культура. – 2008. – № 3-4. – С. 5-8.
82. Кутькина О. П. Педагогические условия формирования медиакомпетентности будущих библиотечно-информационных специалистов : автореферат дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / О. П. Кутькина. – Барнаул, 2006. – 23 с.

83. Кухарчук Т. А. Організаційно-педагогічні умови адаптації молодих вчителів природничих дисциплін до роботи в школі: дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Т. А. Кухарчук. – Тернопіль, 2008. – 196 с.

84. Куценко В. Парадигма стратегії розвитку соціогуманітарної сфери в контексті глобалізаційних процесів [Електронний ресурс] / В. Куценко, Г. Трілленберг // Вісн. екон. науки України. – 2013. – № 1 (23). – Режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/Portal/Soc_gum/VenU/2013_1/18.pdf

85. Лабудько С. П. Використання технологій Web 2.0 в управлінні навчальним закладом / С. П. Лабудько // Процес управління суспільним розвитком: виклики, реформи, досягнення. Зб. мат. II Міжнародної науково-практичної конференції 28-30 травня 2009 р. м. Суми. – Сумський ОШПО, 2009. – С. 50-52.

86. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы: [монографія] / Н. М. Лавриченко. – К.: Віра Інсайт, 2000. – 444 с.

87. Лазарев О. В. Критерії, показники та рівні сформованості професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю / О. В. Лазарев // Збірник наукових праць Уманського національного ун-ту садівництва. – 2014. – Ч. 1. – С. 211–216.

88. Лебедик І. В. Основи професійної самореалізації вчителя: [посібник] / І. В. Лебедик. – Кіровоград: ТОВ «Імекс-Лтд», 2006. – 62 с.

89. Левченко Я. Е. Формування професійної спрямованості особистості майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти): [монографія] / Я. Е. Левченко. – Х. : Цифрова друкарня № 1, 2012. – 416 с.

90. Лоштун О. Б. Дослідна робота студентів як умова розвитку професійної компетентності / О. Б. Лоштун // Наука і освіта: наук.-практ. журнал. – 2012. – № 8. – С. 99-101.

91. Лукашевич М. П. Соціалізація. Виховні механізми і технології: [навч.- метод. посібник] / М. П. Лукашевич. – К. : ІЗМН, 1998. – 112 с.

92. Луценко О. В. Педагогічні умови формування у майбутніх офіцерів національної гвардії України свідомого ставлення до навчальної

діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / О. В. Луценко. – К., 2016. – 20 с.

93. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.

94. Мацишин М. О. Особливості професійного становлення майбутніх офіцерів-прикордонників / М. О. Мацишин // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка і психологія. – 2006. – № 18. – С. 156-160.

95. Мацокін А. П. Теоретичні основи соціалізації студентської молоді: державно-управлінський аспект [Електронний ресурс] / А. П. Мацокін // Державне будівництво. – 2008. – №2. – Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/ebook/db/2008-2/index.html>

96. Медіа культура особистості: соціально-психологічний підхід: [навч.-метод. посібник] / За ред. Л. А. Найдьонові, О. Т. Барішпольця. – К.: Міленіум, 2009. – 440 с.

97. Мовчан Я. О. Особливості формування професійної соціалізації студентів інженерних спеціальностей / Я. О. Мовчан // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки. – 2015. – Том 2. – Вип. 2. – С. 27-30.

98. Мороз О. Г. Педагогіка і психологія вищої школи: [підручник] / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко. – К.: НПУ, 2003. – 267 с.

99. Москаленко В. В. Соціалізація особистості: [монографія] / В. В. Москаленко. – К.: Фенікс, 2013. – 540 с.

100. Москалюк О. І. Професійна спрямованість як визначальна характеристика творчого опанування професією / О. І. Москаленко // Наук. зап. Терноп. націон. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2004. – № 6. – С. 189–194.

101. Назарова О. Л. Новые информационные технологии в управлении качеством образовательного процесса в колледже / О. Л. Назарова // Информатика и образование. – 2003. – № 11. – С. 79-84.

102. Найн А. Я. Инновации в образовании: [монография] / А. Я. Найн. – Челябинск: ИПР МО РФ, 1998. – 288 с.
103. Наказ МОН України «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-01-18/4636/nmo-1151.pdf>
104. Науково-практичні аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті: [монографія] / В. П. Шевченко, В. В. Христіановський, М. П. Іваніцин та ін. – Донецьк: ООО «Юго-Восток ЛТД», 2004. – 256 с.
105. Новиков Д. А. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / Д. А. Новиков. – М.: МЗ-Пресс, 2004. – 67с.
106. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: дис. ... канд. пед. наук.: спец. 13.00.05 / Г. Е. Овчаренко. – Луганськ, 2005. – 257 с.
107. Орел В. В. Педагогічні умови соціалізації майбутніх економістів і менеджерів у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. В. Орел. – Запоріжжя, 2011. – 20 с.
108. Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва: [монографія] / Т. Ю. Осипова. – Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – 412 с.
109. Пальшкова І. О. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно-педагогічної культури вчителів початкової школи: [монографія] / І. О. Пальшкова. – О.: Букаєв Вадим Вікторович, 2009. – 339 с.
110. Панфилова А. П. Тренинг педагогического общения: [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / А. П. Панфилова. – М.: Издательский центр «Академия», 2006. – 336 с.
111. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М. : Знание, 1998. – 286 с.
112. Педагогика / под ред. Ю. К. Бабанского. – М.: Педагогика, 1988. – 432 с.

113. Педагогіка вищої школи / за ред. З. Н. Курлянд. – К. : Знання, 2005. – 399 с.
114. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад – М.: Большая Рос. Энцикл., 2009. – 527 с.
115. Перинская Н. А. Социальная идентичность как результат профессиональной социализации / Н. А. Перинская // Социологический сборник / Ин-т молодежи. – М. : Социум, 1998. – Вып. 4. – С. 36-40.
116. Першина Л. В. Роль педагогической практики в подготовке будущих преподавателей английского языка к профессиональной деятельности в университетах Украины и Израиля / Л. В. Першина // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: зб. наук. пр. – Одеса, 2010. – С. 278-282.
117. Першина Л. В. Стимулювання мотивації професійного самовдосконалення / Л. В. Першина // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди: X Міжнародна науково-практична конференція «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – Київ, 2015. – Вип.36. – Том VI(66). – С. 255-262.
118. Першина Л. В. Характеристика особливостей професійної майстерності майбутніх викладачів вищих педагогічних навчальних закладів / Л. В. Першина // Наука і освіта: науково-практичний журнал ПНЦ НАПН України. – Одеса, 2012. – №1' 2012/СVII. – С. 46-49.
119. Петльована Л. Л. Педагогічні основи професійної адаптації студентів-економістів засобами новітніх інформаційних технологій: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. / Л. Л. Петльована. – Хмельницький, 2008 – 20 с.
120. Петрович Ж. В. Соціалізація особистості / Ж. В. Петрович // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 835-836.

121. Про затвердження Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248149695>

122. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська // Проблеми трудової і професійної підготовки. – 2009. – Вип. 14. – С. 111-115.

123. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / А. О. Поляков. – Харків, 2008. – 278 с.

124. Прохорова О. В. Науково-дослідна діяльність магістрів вищих навчальних закладів, як педагогічна проблема / О. В. Прохорова // Виховання і культура: міжнар. наук.-практ. журнал. – 2011. – № 2(26). – С. 146-148.

125. Радул В. В. Деякі аспекти професійної соціалізації вчителя / В. В. Радул // Шлях освіти. – 2012. – № 3. – С. 2-7.

126. Радул В. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя [навч. посіб.] / В. В. Радул, В. О. Кравцов, М. В. Михайліченко. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2007. – 252 с.

127. Радул В. В. Соціалізація особистості: [навч. посібник] / В. В. Радул. – Кіровоград: ФОП Александрова М. В., 2013. – 235 с.

128. Разуваев С. Г. Модель профессиональной социализации будущего специалиста технического профиля в условиях многоуровневого образовательного комплекса / С. Г. Разуваев // Научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. – 2013. – №85. – С. 1-13.

129. Разуваев С. Г. Профессиональная социализация будущих бакалавров в условиях многоуровневого образовательного комплекса: [монография] / С. Г. Разуваев. – Пенза: Изд-во ПГТА, 2012. – 179 с.

130. Редлих С. М. Подготовка бакалавров и магистров в системе педагогического образования / С. М. Редлих // Педагогическое образование и наука. – 2009. – № 1. – С. 43-45.

131. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: [монографія] / І. П. Рогальська. – К.: Міленіум, 2000. – 400 с.

132. Розанова В. А. Психология управления: [учебное пособие] / В. А. Розанова. – М.: ЗАО Бизнес школа «Интел-Синтез», 1999. – 352 с.

133. Рубина Л. Я. О концепции социально-гуманитарного образования в педагогическом вузе / Л. Я. Рубина // Педагогическое образование. – 2007. – №1 – С. 117-124.

134. Савченко С. В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства/ С. В. Савченко. – Луганск, Альма-Матер, 2003. – 406 с.

135. Самойленко Н. Некоторые аспекты социализации студенческой молодежи в вузе / Н. Самойленко // Студентські соціальні ініціативи: реалії та перспективи [Текст] : зб. статей. – С. 47-50

136. Сергеева А. В. Шляхи професійної соціалізації психолога як практичного спеціаліста. // Психологічна освіта в системі вищої школи : зб. ст. за матеріалами Всеукр. наук.-метод. конф., [17-21 верес. 1996 р.]. – С. 140-143.

137. Серьожникова Р. К. Основы психологии і педагогіки: [навчальний посібник] / Р. К. Серьожникова, Н. Д. Пархоменко, Л. С. Яковицька. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 243 с.

138. Сидоренко І. В. Психолого-педагогічні знання як фактор професійної соціалізації майбутніх фахівців у системі вищої освіти / І. В. Сидоренко // Педагогічні науки. – 2006. – Том 46. – Вип. 33. – С. 112-116.

139. Словник української мови [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sum.in.ua>

140. Сомбаманія Г. М. Формування науково-дослідницької культури майбутніх магістрів в умовах ступеневої освіти: автореф. дис. на здобуття

наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Г. М. Сомбаманія. – Ялта, 2010. – 22 с.

141. Стотика І. Г. Позитивна мотиваційна настанова як передумова творчої самореалізації майбутнього педагога-музиканта [Електронний ресурс] / І. Г. Стотика, Е. А. Власенко – 2012. – Випуск 11. – Режим доступу: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/1256/1/pdf>

142. Студеникина Е. С. Профессиональная социализация студентов в вузе: условия и процессы реализации функции: дис. ... канд. социолог. наук: спец. 22.00.04 / Е. С. Студеникина. – Краснодар, 2007. – 139 с.

143. Тимченко О. В. Науково-методична робота як засіб професійної позиції вчителя / О. В. Тимченко. – Х. : Основа, 2010. – 128 с.

144. Тихолаз С. І. Педагогічні умови розвитку професійної спрямованості студентів вищих медичних навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / С. І. Тихолаз. – Вінниця, 2011. – 258 с.

145. Тонишева Н. В. Психолого-педагогическое сопровождение профессионального становления психолога образования в университете / Н. В. Тонишева // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 2. – С. 11-13.

146. Трофимова О. А. Педагогическое сопровождение формирования мотивационной готовности к обучению у старших дошкольников : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 / О. А. Трофимова. – Екатеринбург, 2007. – 176 с.

147. Фишман Б. Е. Педагогическая поддержка профессионального развития: саморазвития педагога / Б. Е. Фишман // Педагогическое образование и наука, - 2006. – №2. – С. 10-16.

148. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2 вид., перероб. і доп. - К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 800 с.

149. Хайдеггер М. К вопросу о назначении дела мышления / М. Хайдеггер // Личность. Культура. Общество. – 2007. Вып. 4 (39). — С. 61-71.

150. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижений / Х. Хекхаузен. – СПб. : Речь, 2001. – 240 с.
151. Хизбуллина Р. Р. Молодой специалист: особенности социально-профессиональной социализации: дис. ... канд. социолог. наук: спец. 22.00.04 / Р. Р. Хизбуллина. – Казань, 2012. – 178 с.
152. Цветкова Г. Г. Компетентнісна характеристика магістрів педагогічної освіти// Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. редактор Г. П.Шевченко. – Вип. 5 (80). – Сєверодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. – С. 249-261.
153. Цветкова Г. Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін вищої школи : монографія / Г. Г. Цветкова. – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2014. – 478 с.
154. Чебикін О. Я. Становлення емоційної зрілості особистості: [монографія] / О. Я. Чебикін, І. Г. Павлова. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2009. – 230 с.
155. Шавир П. А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – Тюмень, 1980. – 87 с.
156. Шконда В. В. Культурологічні засади професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців: [монографія] / В. В. Шконда, А. В. Кальянов; Під. наук. ред. В. В Шконда. – Донецьк : Донбас, 2012. – 261 с.
157. Шмакова Е. В. Профессиональная социализация студентов средствами иноязычного делового общения: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. / Е. В. Шмакова. – Новосибирск, 2010. – 214 с.
158. Шубин В. А. Профессиональная социализация курсантов вуза государственной противопожарной службы: дис. ... канд. социолог. наук: спец. 22.00.04 / В. А. Шубин. – Пенза, 2011. – 186 с.
159. Щербіна В. К. Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя економіки в умовах інтерактивного навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / В. К. Щербіна. – Харків, 2009. – 24 с.

160. Югфельд Е. А. Профессиональная социализация студентов колледжа посредством социального партнерства / Е. А. Югфельд. – дис. ... канд. пед. наук. – Екатеринбург, 2015. – 227 с.
161. Юдин Б. Г. Методология науки. Системность. Деятельность / Б. Г. Юдин. – М.: Эдиториал УРСС, 1997. – 444 с.
162. Яворська Г. Х. Підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретичні засади / Г. Х. Яворська // Наука і освіта : наук.-практ. журнал. – 2013. – № 1-2. – С. 238-241.
163. Aleksandrova N. Enhancing Phd students' academic writing skills in the process of learning English / N. Aleksandrova, L. Sluchaina // Science and Education. – 2017. – №12. – P. 183-189.
164. Alvesson M. Cultural perspectives on organizations / M. Alvesson. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993.
165. Artkinson P. The reproduction of the professional community / P. Artkinson // The sociology of the profession : Lawyers, doctors and others; ed. by Dingwall Robert and Lewis Philip. – New York : St. Martin's Press, 1983. – P. 224-241.
166. Austin A. E. Preparing the next generation of faculty : graduate school as socialization to academic career / A. E. Austin // The Journal for Higher Education. – 2002. – №73(1). – P. 94-122. – The Ohio State University.
167. Baliuk A. Assessing master-degree students' personal readiness for research activities and occupational work / A. Baliuk // Modern Tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel : the way to integration. – 2017. – №8. – P. 13-18.
168. Baliuk A. Considering pedagogical conditions of professional socialization of Master-degree students majoring in Humanities and Social Sciences / A. Baliuk // 8th International Conference «Modern Tendencies in the Pedagogical Science of Ukraine and Israel : Way to Integration». – 2017. – №1-2.

169. Baliuk A. S. Experimental programme of future teachers' pedagogical facilitation in terms of higher education // A. S. Baliuk, O. A. Halitsan, O. M. Foksha // *Science and education*. – 2017. – №12. – P. 196-201.
170. Baliuk A. Revisiting the issue of master-degree students' professional socialization / A. Baliuk // *Science and education*. – 2015. – №8. – P. 11-16.
171. Bamme A. Berufliche Sozialisation: Ein einführender Studententext // A. Bamme, H. Eggert, W. Lempert. – München : Max Hueber Verlag, 1983.
172. Barretti M. What do we know about the professional socialization of our students? / M. Barretti // *Journal of Social Work Education*. – 2004. – №40(2).
173. Becher T. Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the cultures of disciplines / T. Becher, P. R. Trowler. – 2nd ed. – Philadelphia PA : Open University Press, 2001.
174. Becker H. S. Personal change in adult life / H. S. Becker // *Sociometry*. – 1964. – №27(1). – P. 40-53.
175. Bolster A. S. Toward a more effective model of research on teaching / A. S. Bolster // *Harvard Educational Review*. – 1983. – №53. – P. 294-308.
176. Bragg A. K. The socialization process in higher education. ERIC / A. K. Bragg // *Higher Education Research Report No. 7*. – Washington, D.C. : George Washington University, 1976.
177. Brandt G. Berufliche Sozialisation und gesellschaftliches Bewusstsein jugendlicher Erwerbstätiger / G. Brandt. – Frankfurt/M, 1973.
178. Brim O. Socialization after childhood : two essays / O. Brim, St. Wheeler. – New York, 1966.
179. Cohen H. A. The nurse's quest for a professional identity / H. A. Cohen. – Menlo Park, California : Addison-Wesley, 1981.
180. Danielson D. J. Variables which influence professional socialization in the nursing student / D. J. Danielson. – Drake University : The School of Graduate Studies, 1985.
181. De Swardt H. C. Guidelines for professional socialization of student nurses / H. C. De Swardt. – Thesis. – Pretoria, 2012.

182. Dunn D. New faculty socialization in the academic workplace / D. Dunn, R. Linda, S. A. Monica // Higher Education : Theory and Research; ed. by C. Smart. – Vol. 10. – New York : Agathon, 1994. – P. 374-416.

183. Glossary of psychological terms «Psychology and Life» [Electronic data] / Richard J. Gerrig, Philip G. Zimbardo. – Boston, MA : Allyn and Bacon, 2002. – Mode of access : <http://www.apa.org/research/action/glossary.aspx?tab=13>. – Title from the screen.

184. Groskurth P. Arbeit und Persönlichkeit. Berufliche Sozialisation in der arbeitsteiligen Gesellschaft / P. Groskurth. – Reinbek, 1979.

185. Harrington D. Professional socialization of social workers: effects of demographics and anticipatory socialization / D. Harrington, S. Miller. – 2008.

186. Heck R. Organizational and professional socialization: Its impact on the performance of new administrators / R. Heck. – 1995.

187. Heinz W. Arbeit, Beruf und Lebenslauf. Eine Einführung in die berufliche Sozialisation / W. Heinz. – 1995.

188. Hinshaw A. S. Socialization and «socialization of nurses for professional nursing practice / A. S. Hinshaw. New York : National League for Nursing, 1977.

189. Hoy W. K. The bureaucratic socialization of student teachers / W. K. Hoy, R. Rees // Journal of Teacher Education. 1977. – №28(1). – P. 23-26.

190. Hyland T. Book review of competency based education and training : A world perspective by A. Arguelles and A. Gonczi / T. Hyland // Journal of Vocational Education and Training. – 2001. – №53.3. – P. 487-490.

191. Kerschner B. Berufliche Sozialisation in Transformationsgesellschaften – Das Beispiel der Funf Neuen Bundeslander / B. Kerschner.

192. Khomik O. Leadership qualities as an effective attribute of would be managers' culture forming in higher educational establishments / O. Khomik, O. Kovalchuk, O. Myshko // Science and Education. – 2017. – №10. – P. 71-77.

193. Kneier Ch. Über die berufliche Sozialisation von Hochschulabsolventen: Eine empirische Untersuchung über den Zusammenhang von Praxiserfahrung während der Hochschulzeit und dem Eintritt in das Unternehmen / Ch. Kneier.

194. Knowles M. S. Innovations in teaching styles and approaches based upon adult learning / M. S. Knowles // Journal of Education for Social Work. – 1972. – №8(2). – P. 32-39.

195. Landau R. Professional socialization: ethical judgment and decision making orientation in social work / R. Landau. – 1999.

196. Lange U. Studienbuch Berufliche Sozialisation: Theoretische Grundlagen und empirische Befunde zu Etappen der beruflichen Sozialisation (Studienbücher Beruf- und Wirtschaftspädagogik) / U. Lange, K. Harney, S. Rahn, H. Stachowski. – Bad Heilbrunn : Klinkhardt, 1999.

197. Lempert W. Berufliche Sozialisation. Persönlichkeitsentwicklung in der betrieblichen Ausbildung und Arbeit / W. Lempert. – Hochengehren : Schneider, 2009.

198. Luscher K. Der Prozeß der beruflichen Sozialisation / K. Luscher. – Stuttgart, 1968.

199. Merton R. Social theory and social structure / ed. by R. Merton. – New York : New York Free Press, 1968.

200. Merton R. K. The Student physician / R. K. Merton, G. Reader, P. L. Kendall. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1957.

201. Nesterenko V. Educating preschool children's health culture in different age groups / V. Nesterenko, R. Bedran // Science and Education. – 2017. – №12. – P. 158-164.

202. Oelkers Jürgen. Ausbildungskonzepte für den Primarstufenlehrer. Enzyklopädie Erziehungswissenschaft : Handbuch und Lexikon der Erziehung in 11 Bänden und einen Registerband / Jürgen Oelkers, Dieter Neumann. – In B.7. Erziehung im Primarschulalter ; Hrsg. von Dieter Lenzen unter Mitarb. von Agi Schröder. – 1995. – P. 126-137.

203. Ongiti O. K. Professional socialization of graduate students : a give-and-take process / O. K. Ongiti // *Business Management Dynamics*. – 2012. – №1(10). – P. 33-40.
204. Popova O. Initial education stage as the determinant of future translators' further academic success / O. Popova, O. Yakovleva // *Science and Education*. – 2017. – №12. – P. 5-14.
205. Robinson V. P. The development of a professional self / V. P. Robinson. – New York : AMS Press, 1978.
206. Romanyuk L. Personality values and motivations in cross-cultural context: assessment by Pvsq-Test and Handwriting Psychology / L. Romanyuk, Yu. Chernov // *Science and education*. – 2017. – №11. – P. 172-178.
207. Romaniuk S. Evolution of organizational forms of teaching Ukrainian language in Western diaspora / S. Romaniuk // *Science and education*. – 2017. – №12. – P. 53-58.
208. Rosenberg B. *Sociological Theory* / ed. By B. Rosenberg. – London : Macmillan. (First published in the *American Sociological Review* XXVI, P. 184-193).
209. Sikura A. Yo. Ways of selecting talented Master-degree students for research work / A. Yo. Sikura, V. I. Plisko, A. S. Baliuk // *Science and Education*. – 2017. – №8. – P. 127-132.
210. Simpson I. H. *From student to nurse* / I. H. Simpson. – New York : Cambridge University Press, 1979.
211. Teboul B. Facing and coping with uncertainty during organizational encounter / B. Teboul // *Management Communications Quarterly*. – 1984. – №8(2). – P. 190-224.
212. Tierney W. Organizational socialization in higher education / W. Tierney // *Journal of Higher Education*. – 1997. – №68(1). – P. 1-6.
213. Trowler P. *Academics responding to change : new higher education frameworks and academic cultures* / P. Trowler, P. Knight. – Buckingham : Open University Press/SRHE, 1998.

214. Trowler P. Organizational socialization and induction in universities : Reconceptualizing theory and practice / P. Trowler, P. Knight // Higher Education. – 1999. – №37. – P. 177-195. – Kluwer Academic Publishers.
215. Tsvetkova G. G. Professional improvement of the high school teachers of the Humanitarian specialties : reflexive-transcendent criterion / G. G. Tsvetkova // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences. – 2014. – №1. – P. 244-252.
216. Van Scotter R. Social foundations of education / R. Van Scotter, J. Haas, R. Kraft, J. Schott. – 2nd ed. – New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1985.
217. Veith. H. Theorien der Sozialisation. Zur Rekonstruktion des modernen sozialisationstheoretischen Denkens / H. Veith. – 1996.
218. Weiss I. Social work education as professional socialization: a study of the impact of social work education upon students' professional preferences / I. Weiss, J. Ram, A. Cnaan. – 2004.
219. Wentworth W. Context and understanding : an inquiry into socialization theory / W. Wentworth. – New York : Elsevier, 1980.
220. Zeichner K. M. Teacher socialization. In Handbook of Research on Teacher Education / K. M. Zeichner, J. M. Gore. – New York : Macmillan Publishing Company, 1990.
221. Zierenberg Johannes. Geistes gegen Naturwissenschaftler [Electronic data] / Johannes Zierenberg, Vu Minh Tuan. – Mode of access : home.uni-leipzig.de/helium/Querdenker/Ref_GWvsNaWi_Minh%26Zierenberg.doc. – Title from the screen.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Анкета «Потреба в професійній соціалізації»

1. На скільки балів із 10 Ви оцінюєте свою готовність працювати за фахом? _____
2. На скільки балів із 10 Ви ідентифікуєте себе зі своєю професією? _____
3. Чи подобається Вам обрана спеціальність? _____
4. На скільки балів із 10, на Вашу думку, Ви сформувалися як майбутній фахівець за час навчання у виші? _____
5. Чи готові Ви наразі до професійної діяльності? Якщо ні, то чому?

6. Як Ви вважаєте, наскільки великою (за 10-бальною шкалою) є Ваша особистісна відповідальність як представника обраної Вами професії перед суспільством? _____
7. Чи розглядаєте Ви своїх сокурсників як майбутніх колег? _____
8. На скільки балів із 10, на Вашу думку, Ваші звички та спосіб життя відповідають типовому (зразковому) представникові обраної Вами професії?

9. Уявіть собі, що Ви вже працюєте за фахом. Чи готові Ви змінити посаду на ту, яка Вам не подобається, але приносить більший прибуток? _____
10. На якому курсі (у який період) навчання у виші Ви частіше (більше) замислювалися над майбутньою професійною діяльністю?

11. Що більше допомагає Вам адаптуватися до обраної Вами професії?
а) лекції, б) практичні заняття, в) виробнича практика, г) самостійна робота, д) спілкування з викладачами та однокурсниками.
12. Чому Ви обрали професію саме соціогуманітарного профілю?
а) батьки порадили, б) я – гуманітарій, в) більше бюджетних місць, г) свій варіант
13. Як Ви розумієте термін «професійна соціалізація», і наскільки важливою вона є для майбутнього фахівця? _____

ДОДАТОК Б

Анкета «Науково-дослідна діяльність студентів магістратури»

1. Чи берете Ви участь у науково-дослідній діяльності? _____
2. Чи знайомі Ви з вимогами щодо написання наукових статей у журнали, внесені до Переліку фахових видань України? _____
3. Чи є у Вас досвід написання фахових статей? Якщо так, то скільки статей Ви вже написали? _____
4. Чи знайомі Ви з міжнародними вимогами до написання наукових статей у зарубіжних журналах? _____
5. Чи є у Вас досвід написання статей до зарубіжних видань? Якщо так, то скільки статей Ви вже написали? _____
6. Скільки разів Ви брали участь у наукових конференціях в Україні? _____
7. Скільки разів Ви брали участь у наукових конференціях за кордоном? _____
8. Чи плануєте Ви вступати до аспірантури? _____
9. Чи обрали Ви собі тему магістерської роботи? Чи є вона для Вас цікавою? _____
10. Який, на Вашу думку, у Вас рівень англійської мови? а) низький, б) достатній, в) високий.
11. Чи можете Ви вільно читати (та розуміти) англomовну літературу за фахом? _____
12. Чи володієте Ви науковою англomовною термінологією за фахом? _____
13. Чи володієте Ви навичками анотування наукових робіт? _____
14. Чи знайомі Ви із сучасними правилами оформлення літератури згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України? _____
15. Чи знайомі Ви із сучасними міжнародними стилями оформлення списків літератури? Якими саме? _____
16. Чи є у Вас бажання долучитися до наукової діяльності у майбутньому? _____

ДОДАТОК В

Програма варіативного спецкурсу «Основи професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю»

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета спецкурсу – цілеспрямоване формування та розвиток професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю шляхом створення теоретичного та практичного підґрунтя, що розкриває загальні та спеціальні закономірності професійної соціалізації й оволодіння основами професійних умінь і навичок фахівця.

Завдання спецкурсу:

- створити в магістрантів широку теоретичну базу обґрунтованих уявлень про професійну соціалізацію;
- ознайомити із сучасними прогресивними підходами щодо формування професійної соціалізації фахівців соціогуманітарного профілю;
- поінформувати про основні вимоги до рівня професійної соціалізації представників соціогуманітарного профілю;
- розглянути основні моделі професійної соціалізації та педагогічні умови їх реалізації;
- сформувати необхідні практичні навички та вміння професійної соціалізації для успішного працевлаштування за фахом та кар'єрного зростання.

Програма передбачає тісний зв'язок теоретичного курсу з практичною діяльністю. Під час вивчення дисципліни студенти ознайомлюються як з усталеними теоретичними положеннями, так і з новими дискусійними ідеями стосовно професійної соціалізації. На практичних заняттях вони оволодівають основами професійної соціалізації фахівців соціогуманітарного профілю за допомогою різноманітних вправ і ситуацій квазіпрофесійної діяльності.

Спецкурс стимулює студентів критично ставитися до наукової літератури, формує сучасні науково-дослідні та професійні навички та вміння, вчить прогнозувати, аналізувати та долати професійні проблеми, послідовно

застосовувати теоретичні положення на практиці. Курс повинен допомагати студентам правильно аналізувати, осмислювати й систематизувати попередньо набуті знання, вміння та навички й сприяти цілеспрямованому, свідомому та систематичному засвоєнню нових положень щодо майбутньої професійної діяльності.

Унаслідок опанування навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- філософські, психолого-педагогічні, методологічні основи теорії соціалізації особистості;
- сучасні наукові підходи до процесу професійної соціалізації фахівця;
- етичні та правові норми роботи за фахом;
- зміст і структуру професійної соціалізації фахівця;
- моделі та алгоритм професійної соціалізації;
- професійно важливі якості фахівця;
- систему технік, методів та прийомів професійного розвитку, самовдосконалення та самореалізації;

уміти:

- діагностувати власні здібності та здібності інших до професійної соціалізації;
- обирати методи, форми й засоби самовдосконалення та самокорекції;
- аналізувати навчальну літературу, володіти навичками опрацювання змісту навчального матеріалу, робити висновки й узагальнення на основі опрацювання літературних джерел, уміти користуватися періодичними виданнями, знаходити необхідну літературу відповідно до порушеної проблеми;
- раціонально організувати час;
- працювати в команді;
- адаптуватися до умов професійної діяльності;
- аналізувати результати власної діяльності, вносити корективи,

формувати та чітко висловлювати свою професійну позицію й професійні переконання.

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I

Теоретичні основи професійної соціалізації в умовах магістратури закладу вищої освіти

Тема 1. Професійна соціалізація в сучасних умовах: проблеми й перспективи. Поняття професійної соціалізації. Співвідношення понять «соціалізація» – «професійна соціалізація». Теорія професійної соціалізації – концептуальна основа фахової підготовки магістрантів соціогуманітарного профілю. Сформованість професійної соціалізації як професійно-особистісна характеристика фахівців. Функції професійної соціалізації. Професійна соціалізація як мета й результат фахової підготовки студентів магістратури.

Тема 2. Концепції та підходи до професійної соціалізації студентів. Функційний підхід (П. Арткінсон, Дж. Вайдман, Р. Ван Скоттер, В. Вентворт, Д. Данн, П. Кендалл, Р. Лінда, Р. Мертон, М. Ноулз, Г. Рідер, Р. Різ, В. Робінсон та ін.). Інтерпретативний підхід (Х. Бекер, Т. Бехер, Е. Віттейкер, М. Елвессон, П. Найт, В. Оулзен, А. Остін, І. Сімпсон, Б. Тебул, В. Тірні, П. Траулер та ін.). Критичний (М. Баретті, А. Болстер, К. Зайхнер, Дж. Го та ін.). Дослідження американської школи. Погляди на професійну соціалізацію німецьких вчених. Вітчизняні наукові розвідки з проблеми професійної соціалізації.

Тема 3. Зміст і структура професійної соціалізації фахівця. Компонентно-структурний аналіз професійної соціалізації фахівця. Професійний, когнітивний, поведінковий та особистісний компоненти професійної соціалізації. Алгоритм професійної соціалізації. Професійна спрямованість. Професійний розвиток. Професійна адаптація. Професійне становлення. Критерії професійної соціалізації студентів магістратури: соціогуманітарного профілю: настановний, знаннєвий, діяльнісний, індивідуально-спрямований. Рівні професійної соціалізації: високий,

задовільний, низький.

Тема 4. Педагогічні умови професійної соціалізації. Сучасні підходи до виокремлення педагогічних умов професійної соціалізації. Забезпечення мотиваційної настанови магістрантів соціогуманітарного профілю на професійну соціалізацію. Спрямованість змісту психолого-педагогічних і фахових дисциплін на професійну соціалізацію майбутніх фахівців. Педагогічний супровід професійної соціалізації магістрантів соціогуманітарного профілю (менторство, тьюторство, наставництво).

Змістовий модуль 2

Практичні аспекти професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю

Тема 5. Основні вимоги до професійної підготовки фахівця соціогуманітарного профілю. Професійно зумовлені вимоги до особистості фахівця соціогуманітарного профілю. Професійна готовність. Професіограма особистості фахівця. Професійно недопустимі якості. Роль особистісних якостей фахівця в професійній діяльності. Основні вимоги до теоретичної підготовки студентів магістратури соціогуманітарного профілю. Знання та розуміння етапів професійної соціалізації. Традиційні та нетрадиційні форми організації навчання. Застосування інноваційних технологій у навчальному процесі. Педагогічні можливості медіа засобів у професійній діяльності.

Тема 6. Фактори, що впливають на професійну соціалізацію студентів. Професійна спрямованість. Гуманістичний стиль спілкування. Орієнтація на комунікативну культуру як на професійну цінність. Розвиток комунікативно-організаційних навичок та науково-дослідних вмінь. Професійний імідж. Конфліктоусталеність. Самовпевненість.

Тема 7. Етапи формування професійної соціалізації. Теоретико-інформаційний. Діяльнісно-репродуктивний. Креативно-практичний. Рефлексивно-інтерпретативний. Сучасні форми, методи та засоби організації ситуацій квазіпрофесійної діяльності. Практико зорієнтований підхід.

Тема 8. Самоаналіз і рефлексія як інструменти самоконтролю професійної соціалізації. Ефективні техніки та прийоми самовдосконалення та психокорекції. Зворотний зв'язок. Методи релаксації. Засоби активізації особистісного потенціалу. Самореалізація. Самоактуалізація. Емоційне вигоряння.

3. Структура навчальної дисципліни

Зміст спецкурсу	Аудит. з-тя	Лекції	Прак- тичні	СР	ІНДЗ
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи професійної соціалізації в умовах магістратури закладу вищої освіти					
Тема 1. Професійна соціалізація в сучасних умовах: проблеми й перспективи	4	2	2	2	
Тема 2. Концепції та підходи до професійної соціалізації студентів	4	2	2	2	
Тема 3. Зміст і структура професійної соціалізації фахівця	2	2		2	
Тема 4. Педагогічні умови професійної соціалізації	4	2	2	2	
Разом за змістовим модулем 1	14	8	6	8	
Змістовий модуль 2. Практичні аспекти професійної соціалізації студентів магістратури соціогуманітарного профілю					
Тема 5. Основні вимоги до професійної підготовки фахівця соціогуманітарного профілю	2	2		2	

Тема 6. Фактори, що впливають на професійну соціалізацію студентів	4	2	2	2	
Тема 7. Етапи формування професійної соціалізації	4	2	2	2	
Тема 8. Самоаналіз і рефлексія як інструменти самоконтролю професійної соціалізації	4	2	2	2	
Разом за змістовим модулем 2	16	8	6	8	16
Усього:	60	16	12	16	16

4. Методи навчання

Словесні: лекція, пояснення, розповідь, бесіда, диспут, рольова гра, драматизація, робота з літературними джерелами та ін.

Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

Практичні: вправи (написання творів; розв'язання педагогічних задач; конспектування, складання планів, анотацій, тез; робота з таблицями, складання структурно-логічних схем, мап думок), ділова гра та ін.

5. Методи контролю

- спостереження;
- усне опитування (індивідуальне, фронтальне, групове);
- письмовий контроль (відповіді на запитання, виконання вправ, графічних робіт, таблиць, схем; написання рефератів, рецензування робіт однокурсників);
- комбіноване опитування (ущільнене);
- тестовий контроль;
- практичний (виконання вправ);
- самоконтроль;
- підсумковий тест (залік).

6. Розподіл балів, що отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота								ІНДЗ	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					20	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8			
8	8	8	8	8	8	8	8	16		

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література

Базова

1. Вступ до спеціальності : навчально-методичний посіб. для студентів педагогічних закладів освіти / за ред. Н. І. Яковець. – Ніжин : вид-во НДПУ, 2003. – 89 с.
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: [монографія] / за ред. Н. Г. Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334с.
3. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта. – 2002. – 20–27 лютого. – С. 5–12.
4. Закон України «Про освіту». – К., 1996.
5. Зеер Э.Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический проект, Фонд «Мир», 2008. – 336 с.
6. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі : [монографія] / О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Н. В. Кічук, Я. В. Кічук, М. О. Князян, С. О. Рябушко, Є. А. Улятовська. – Ізмаїл: ІДГУ, 2007. – 235 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти. – К., 2002. – 24 с.
8. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси: [монографія] / Н.М. Лавриченко. – К.: Віра Інсайт, 2000. – 444 с.
9. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М.: Знание, 1996. – 308 с.

10. Радул В.В. Соціалізація особистості: [навч. посібник] / В. В. Радул. – Кіровоград: ФОП Александрова М.В., 2013. – 235 с.

11. Фіцула М. М. Вступ до педагогічної професії : навч. посіб. для студ. вищ. пед. закладів освіти / М. М. Фіцула. – 2-е вид. – Тернопіль : «Навчальна книга – Богдан», 2003. – 136 с.

12. Цветкова Г. Г. Професійне самовдосконалення викладачів гуманітарних дисциплін вищої школи : монографія / Г. Г. Цветкова. – Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2014. – 478 с.

Допоміжна

1. Андрущенко В. Теоретико-методологічні засади реформування вищої освіти в Україні / В. Андрущенко // Педагогічна газета. – 2000. – № 12 (грудень). – С. 1–3.

2. Винник В. 100 порад: як отримати задоволення від роботи і уникнути емоційного вигорання / В. Винник. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 174 с.

3. Вікторова Л. В. Основи соціалізації особистості: [навчальний посібник] / Л. В. Вікторова, Н. В. Тверезовська, М. В. Михайліченко, Г. М. Ржевський. – К.: ЦП Компринт, 2017. – 475 с.

4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. / Н. П. Волкова. – К. : ВЦ «Академія», 2006. – 256 с. – (Альма-матер).

5. Галимова Э. З. Профессиональная социализация будущих специалистов в воспитательной среде вуза: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Э. З. Галимова. – Челябинск, 2010. – 229 с.

6. Грицюк І.М. Мотиваційний простір професійної соціалізації майбутніх фахівців-психологів / І.М. Грицюк // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України. – 2009. – Т.11. – Ч.1. – С. 93-101.

7. Ирба О. С. Компетентностный подход как условие профессиональной социализации личности студентов-психологов: автореферат дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / О. С. Ирба. – Воронеж,

2009. – 25 с.

8. Каньоса Н. Г. Мотиви навчально-професійної самореалізації студентів вищих педагогічних закладів : [монографія] / Н. Г. Каньоса. – Кам'янець-Подільський: Зволейко Д.Г., 2013. – 190 с.

9. Кічук Н. В. Творчість майбутнього фахівця як чинник його професійної самоідентифікації /Н. В. Кічук // Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи: монографія / Керівн. авт. кол. Н. В. Гузій. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – С. 62-71.

10. Копыця Е. А. Педагогические условия профессиональной социализации студентов в образовательном процессе ссуза: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. – Москва, 2011. – 187 с.

11. Москалюк О. І. Професійна спрямованість як визначальна характеристика творчого опанування професією / О. І. Москаленко // Наук. зап. Терноп. націон. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2004. – № 6. – С. 189–194.

12. Перинская Н. А. Социальная идентичность как результат профессиональной социализации / Н. А. Перинская // Социологический сборник / Ин-т молодежи. – М. : Социум, 1998. – Вып. 4. – С. 36-40.

13. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / А. О. Поляков. – Харків, 2008. – 278 с.

14. Шмакова Е. В. Профессиональная социализация студентов средствами иноязычного делового общения: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.08. / Е. В. Шмакова. – Новосибирск, 2010. – 214 с.

15. Студеникина Е. С. Профессиональная социализация студентов в вузе: условия и процессы реализации функции: дис. ... канд. социолог. наук: спец. 22.00.04 / Е. С. Студеникина. – Краснодар, 2007. – 139 с.

16. Тонишева Н.В. Психолого-педагогическое сопровождение профессионального становления психолога образования в университете / Н.В.

Тонишева // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 2. – С. 11-13.

17. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижений / Х. Хекхаузен. – СПб. : Речь, 2001. – 240 с.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://ebk.net.ua>
2. <http://www.br.com.ua/referats>
3. <http://works.tarefer.ru>
4. <http://ua.textreferat.com>
5. <http://www.epochtimes.com.ua>
6. <http://myrefs.org.ua>
7. <http://ukrref.com.ua>
8. <http://www.lib.ua-ru.net>
9. <http://ostriv.in.ua>

ДОДАТОК Г

Інструкція з написання наукової статті (Тренінг з розвитку науково-дослідних умінь)

Назва статті	Має бути інформативною, відображати предмет дослідження; зазвичай обсягом до 10-15 слів (включаючи прийменники)
Анотація	Стисле, але чітке відображення змісту статті. Має містити такі елементи: актуальність, мета, методи та результати дослідження.
Вступ	Обґрунтування актуальності дослідження; зазвичай містить теоретичний аналіз літератури з проблеми, виділення недостатньо вивчених та невирішених проблем та питань з теми, що визначає доцільність проведення власного дослідження.
Мета та завдання	Мета має бути чіткою та відображати предмет дослідження. Завдання – більш конкретні задачі, що мають бути вирішені у процесі проведення дослідження.
Методи дослідження	Детальна інформація щодо організації та умов проведення дослідження з обов'язковим поданням даних щодо кількісних та якісних характеристик вибірки, методик з виділенням критеріїв, показників, одиниць вимірювання.
Результати дослідження	Презентація наукових результатів, отриманих під час дослідження, з обов'язковим викладенням статистичних даних (за винятком теоретичних статей).
Обговорення результатів	Пояснення отриманих результатів, їхнє порівняння з подібними дослідженнями з проблеми із виділенням

	спільного та відмінного з обов'язковим обґрунтуванням.
Висновки	Як і у будь-якій науковій роботі, у статті висновки мають відповідати поставленим завданням. Це чітка констатація фактів без особистих роздумів та припущень автора з теми.
Список використаних джерел	Зазвичай, за оформленням відрізняється залежно від вимог конкретного видання. Найчастіше зустрічається АРА-стиль. В україномовних виданнях нерідко мають бути два списки: згідно з вимогами МОН України та АРА-стилем.

ДОДАТОК Д

**Кліше для написання наукової статті
(Тренінг з розвитку науково-дослідних умінь)**

Many scientists believe that ... but others do not agree	Багато науковців вважають, (що) ..., але інші не згодні
Let us consider what the advantages and disadvantages of ... are	Розглянемо, які переваги і недоліки
Let us consider some pros and cons of ...	Давайте розглянемо деякі плюси і мінуси (цього).
Let us start by considering the facts	Почнемо з розгляду фактів.
Let us start by considering pros and cons of ...	Почнемо з розгляду плюсів і мінусів (цього).
It is generally agreed today that	Сьогодні загально визнано, що
It is common knowledge that	Загальновідомо, що..
A number of key issues arise from the statement. For instance, Це твердження стосується ряд ключових питань. Наприклад,
It is true that ... / clear that ... / noticeable that	Це правда, що ... / Ясно, що ... / Примітно, що
It should be noted / mentioned / admitted that	Варто зазначити, що
Another good thing about ... is that	Ще один позитивний момент ... полягає в (тому, що)
It is undeniable that ...	Не можна заперечувати, що
It is a well-known fact that	Добре відомо, що
According to some experts ...	На думку деяких експертів,
Perhaps we should also point out the fact that	Можливо, нам також слід відзначити той факт, що
It would be unfair not to mention that fact that	Було б несправедливо не згадати той факт, що

One must admit that ...	Треба визнати, що
We can not ignore the fact that ...	Ми не можемо ігнорувати той факт, що
One can not possibly accept the fact that ...	Важко змиритися з тим фактом, що
From these facts, one may conclude that ...	З цих фактів, можна зробити висновок (про те), що
Which seems to confirm the idea that	Що, мабуть підтверджує думку про те, що...
It is (very) clear from these observations that ...	З цих спостережень (абсолютно) ясно, що
So far as we know, ...	Наскільки нам відомо, ...
On the other hand, we can observe that The other side of the coin is, however, that ...	З іншого боку, ми можемо спостерігати, що Однак, з іншого боку,
Another way of looking at this question is to	Щоб поглянути на цю проблему з іншого боку, треба...
One should, nevertheless, consider the problem from another angle.	Проте, слід поглянути на цю проблему з іншого боку.
One should, however, not forget that If on the one hand it can be said that ...	Проте, не слід забувати, що
the same is not true for	І якщо з одного боку, можна сказати, що ..., те ж саме можна сказати про ...
Furthermore, one should not forget that ...	Крім того, не слід забувати, що

Nevertheless, one should accept that	Проте, слід визнати, що
However, we also agree that	Однак, ми також згодні з тим, що
One argument in support of	Один з аргументів на підтримку...
It is self-evident that ...	Зрозуміло, що ...
It goes without saying that ...	Безсумнівно ...
It should be noted that ...	Відмітимо, що...
What matters here is ...	Важливим аспектом є ...
It is vital to note that ...	Важливо зазначити, що ...
It's important to keep in mind that ...	Важливо пам'ятати, що ...
It's important to remember that ...	Важливо пам'ятати, що ...
There is no doubt,	Безсумнівно, ...
It turned out that ...	Виявилось, що ...
As a matter of fact, ...	По факту
Summing it up, ...	Підсумовуючи, ...
So, to sum it up...	У підсумку...
In conclusion, ...	У підсумку...

ДОДАТОК Е

Слова та словосполучення для поєднання висловлювань в науковому стилі (Тренінг з розвитку науково-дослідних умінь)

To begin with,	Почнемо з того що ...
Firstly, ... / Secondly, ... / Finally, По-перше, ... / По-друге, ... / Нарешті,
First of all	Передусім
First and foremost	В першу чергу
On the one hand, ...	З одного боку, ...
On the other hand,	З іншого боку,
Although	Хоча
Besides,	Крім того, ...
Moreover,	Більш того, ...
In addition to	Крім того що) ..
Nevertheless,	Хоча...
However,	Хоча...
What is more	Більш того,
Besides, ... because it is ...	Крім того, ... тому що
Doubtless, ...	Безсумнівно, ...
In a word, ...	Одним словом, ...
Also, ...	Також ...
As well as ...	Так як й...
Meanwhile, ... / Meantime, ...	Тим часом, ...
Despite this,	Незважаючи на...
In spite of this	Незважаючи на...
As a result,	Як результат, ...
Consequently	Отже, тому ...

As to ...,	Що стосується...
As for ...,	Що стосується...
As far as ... is concerned,	Що стосується...
Concerning ...,	Що стосується...
Actually, ...	Фактично, ...
The fact is ...	Справа у тому, що ...
As regards ...,	Що стосується ...,
Speaking of...,	Говорячи про ...,
In regard to ...,	Стосовно ...,
Regarding...,	Стосовно ...,
The thing is ...	Справа у тому, що ...
The trouble is...	Проблема у тому, що ...
The point is ...	Справа у тому, що ...

ДОДАТОК Є

Приклад оформлення блогу (у межах проекту «Рефлексивний блогінг»)

The image shows a Facebook profile for Katy Chee. The profile header includes the name 'Katy Chee', navigation options 'Timeline' and 'Recent', and an 'Add Friend' button. The left sidebar contains sections for 'Photos', 'Friends · 11', and a language selection menu. The main content area displays two posts by Katy Chee. The first post, from 18 hours ago, discusses the challenges and opportunities of a translation career, mentioning a lack of patience and a proactive approach to change. The second post, from 19 hours ago, talks about gaining knowledge through exercises and seminars, defining terms like fidelity and transparency in translation. The friends list includes names like Irenne Kripak, Roman Semenov, Данил Белинський, Angelina Perminova, Alexei Zotovich, Elizaveta Lobacheva, Lizochka Samokhina, Nastya Serbina, and Arty Novadvorsky.

Profile Header: Katy Chee | Timeline | Recent | Add Friend

Friends List: Irenne Kripak, Roman Semenov, Данил Белинський, Angelina Perminova, Alexei Zotovich, Elizaveta Lobacheva, Lizochka Samokhina, Nastya Serbina, Arty Novadvorsky

Post 1 (18 hrs):
 3. My impression about the future career in translation is two folded. Due to the field of translation is highly competitive, it can be a struggle to find a good and well-paid job. But on the other hand, if an individual is constantly developing in a certain branch, he or she has all chances to become successful. One of my negative qualities that might affect my overall performance at work is that I have no patience. Usually, I want to reach my goals extremely fast. And once I see is not happening I stop trying. The good thing is that I am aware of this weakness in my personality. Hence, I will do my best to fix this irrational belief. I have already changed my behaviour to a more proactive way. And I am consciously trying to change my beliefs and behavioural patterns that lead me to the lack of motivation.

Post 2 (19 hrs):
 2. Thanks to various exercises, lectures and seminars, I had a chance to gain priceless knowledge about a great number of branches in translation. Translation turned out to be not just as simple as putting a word in translator and then using it in the text. Translation is a very deep and subtle art. It is the communication of the meaning of a source-language text by means of an equivalent target-language text. I also learned that there is a distinction between translating (a written text) and interpreting (oral or sign-language communication between users of different languages). Under this distinction, translation can begin only after the appearance of writing within a language community. Showing other examples of what we've learned on course, we were introduced to fidelity and transparency. Fidelity is the extent to which a translation accurately renders the meaning of the source text, without distortion. Transparency is the extent to which a translation appears to a native speaker of the target language to have originally been written in that language and conforms to its grammar, syntax and idiom.

Language Menu: English (US) · Русский · Українська · Deutsch · Türkçe

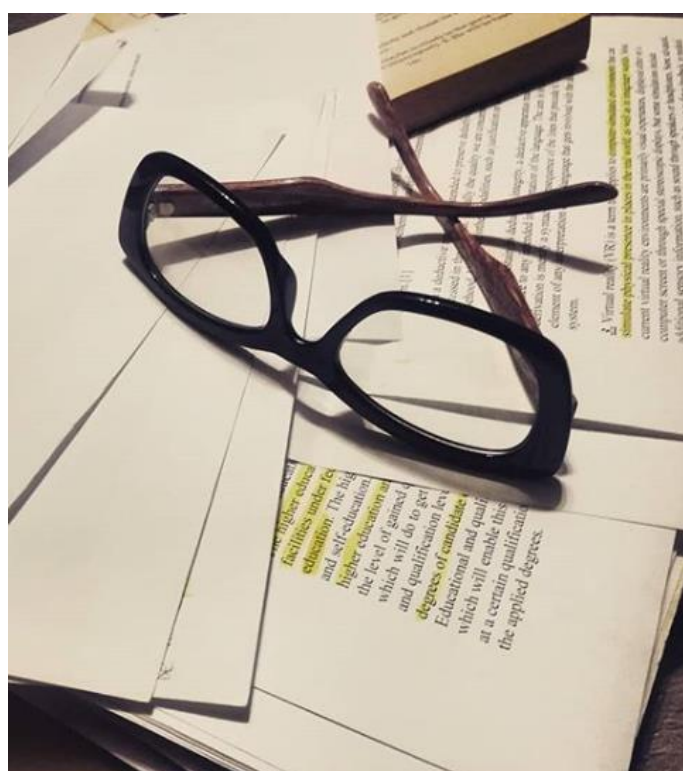
Footer: Privacy · Impressum/Terms/NetzDG · Advertising · Ad Choices · Cookies · More · Facebook © 2018

Like Comment Share

Write a comment...

Naty Kryv
18 hrs · 🌐

This text is a reflection on my experience with my colleagues and tutors at the university so far. Talking about the relationship with colleagues, I think the most important thing is to stay trustworthy and honest no matter what. I believe that we should treat people as we want other people to treat us. Thus, that is exactly what I am trying to do when it comes to other human beings. Furthermore, it is highly important to talk about any concerns or issues that might appear between me and colleagues, so that we don't have any unsolved problems or resentments. Eventually, being able to put out all hidden feelings and talk about them is one of the crucial factors in any relationship. If to talk about my classmates, we are not that close for making such big disclosures of ourselves. However, being emotionally intelligent, which means to be aware of one's own feelings, helped me in dealing with a few situations. Overall, I had a quite positive experience in a group. My classmates would always give me all the information needed to complete the module. They would also suggest better ways of doing that and showed some examples. I am very grateful for people who I study with. And if there is any additional information needed, I always can rely on my tutors and administrations. Being so supportive, they give students great opportunities to improve their skills and to gain more knowledge.

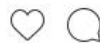
gkorn

gkorn Professional development

tips

The profession of an interpreter is based on knowledge and experience. Translating is not only convert one text to another using different languages, it is also about transmitting intentions, feelings and message features. To be a good interpreter you need to be not only a good linguist, but also being both psychologist and writer.

There are some tips for those who want to achieve success in the translation field. At first you need to be good at the language you're translating from, I mean Russian or Ukrainian. It sounds obvious but I swear that not every translator knows thoroughly Russian language grammar or a sufficient number of idioms. So you need to love your own language and keep

1 отметка «Нравится»

2 МИНУТ НАЗАД

ДОДАТОК Ж

Приклади статей, з якими працювали респонденти

(у межах міні-курсу із SEO)

(текст із мережі Інтернет)

What is SEO?

We all know what happens when you type a search query into a search engine and hit “enter”: You get a list of search results that are relevant to your search term.

Those results pages appear as a result of search engine optimization (SEO). In a nutshell, *SEO is a method of optimizing (enhancing the effectiveness of) your content for the search engines, in order to help it rank higher than content from other sites that target the same search terms.*

Alpha Bee Design gives a clear picture of the SEO process:

Step by step, then, SEO is when:

1. You research keywords ...
2. Then select a particular keyword and ...
3. Use that keyword to write content ...
4. Which other people then read and share on Twitter, Facebook, their own blogs and other social media platforms.

According to Redevelopment, Google displays web pages in their search results based on the authority and relevance of the page to enhance the user experience. How does it measure authority and relevance?

- *Google determines **the relevance of your page** by analyzing its content based on several factors, including where and how often you use certain words in that piece of content.*
- *Google measures **authority** by the number of links pointing to that page and how trustworthy those links are.*

On the internet, links are like votes, with a slight difference. The winner of the election is determined solely by the number of votes, whereas your web page's rank doesn't depend so much on how many incoming links it has (quantity), but rather on the quality of those links. You and your marketing team need to understand this.

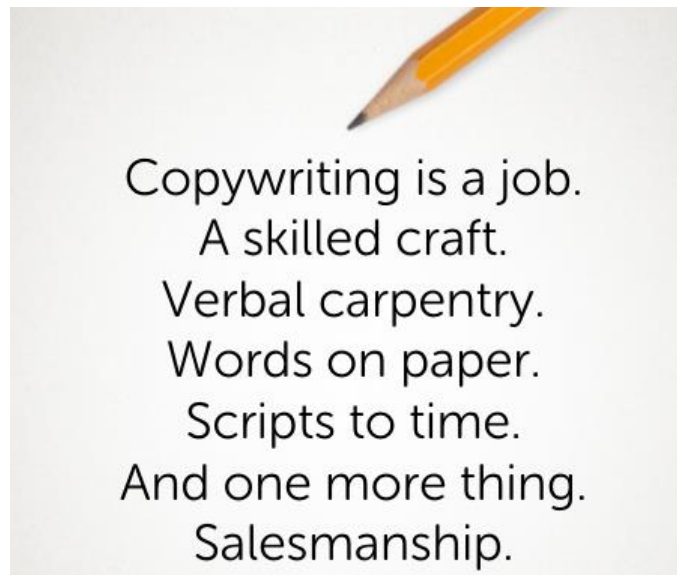
Quality has become the #1 ranking factor in Google, especially since the Google Panda and Penguin updates.

If you want more information on SEO, check out *The Beginner's Guide To SEO* and *The Advanced Guide To SEO*.

Understanding Copywriting

Copywriting is the art and science of creating content that prompts the reader/end-user to either buy a product, subscribe to a list, take a test drive or take some other action that will benefit you.

Copywriting is salesmanship, says Bruce Bendinger. His definition of copywriting will make you smile:

Who drives a user to take action? A copywriter does. A copywriter is a skilled professional who writes copy for advertisements, promotions and customer engagement. In the marketing world, they're often referred to as "creatives." An SEO copywriter tailors this to online content.

A copywriter is someone who understands people, knows what his audience likes and chooses the words that will appeal to them. The headline, words, phrases, sentences and paragraphs used in the content have to persuade and cause readers to take a specific action. An SEO copywriter also understand how Google feels about certain words and phrases, especially long tail phrases.

If you're a blogger, freelance writer or online business entrepreneur, you can become a sought-after copywriter when you develop your creativity and perfect your writing skills.

If you want to build a thriving online business and survive in this changing world of SEO, your job is to create useful content that's interesting, persuasive and well-optimized for search engines — and you have to do it consistently. That is part of the user experience, getting new fresh content on demand.

What is SEO Copywriting?

SEO copywriting has evolved, since Google started rolling out their updates.

If you want to create highly useful content that ranks well in Google and simultaneously funnels paying clients or customers to your online business, you must think about the components of Google's Ranking Algorithm.

SEO copywriting is all about *creating useful, compelling and valuable content that targets specific keywords so that other people will gladly promote it on social media platforms*. This increases the authority and relevance of your content and improves its ranking in Google for the selected keywords. So when you highly recommend something, Google sees it relevant and you will achieve greater SEO content results.

SEO copywriting helps you target your customers and solve their specific problems with well-crafted content.

Step #1: Elements of SEO Copywriting

Certain elements of valuable content, such as visual appeal and timeliness, are the hallmarks of copywriting grace.

Implementing SEO best practices consistently throughout your content will naturally push your content to the Google top 10 and increase your traffic.

However, there are elements that will always enable you to rank highly in Google, as well as increase your conversion rate. Before you implement the elements of SEO copywriting, remember that there are things that should come before on-page optimization.

Here are the 6 elements of SEO copywriting that matter:

Headline

Your content may be valuable, but if your headline is mediocre, your click-through rate will be low. Don't waste valuable SEO copy.

On the average, five times as many people read the headline as read the body copy. When you have written your headline, you have spent eighty cents out of your dollar. — David Ogilvy

Impression Marketing noted that a lot of bloggers and SEOs spend 55% of their time on content marketing: creating content, monitoring social signals and

consumer reactions, tracking analytics, etc. But, how much time do you spend crafting the perfect headline?

In SEO copywriting, your headline should attract people’s attention, then prompt them to click and read further.

As you learn to become a better writer, focus on the things your leads will see first. Such as the headline.

Clickable and optimized small business headlines:

- 7 Small Business Trends That Will Affect Your Sales
- How To Start a Small Business That Customers Will Love
- Small Business Funding: How To Raise \$20,000 In 60 Days

SEO and user-friendly fitness headlines:

- 10 Workout Secrets For Women That Work
- Best Way To Lose 10 Pounds After Pregnancy
- Personal Trainer Kits: Become a Certified Personal Trainer

Well-optimized and catchy “relationship” headlines:

- 3 Funny Ways To Get Your Ex-Boyfriend Back
- How To Renew Your Love Life with Your Spouse
- What Does It Take To Have a Fabulous Wedding?

Analyzing the search engine results: Let’s say that we do a search in Google for “save money.” You can see that most search results are SEO-friendly (and target a keyword), but some of the headlines themselves are not attractive to the user. Adding a long tail to the title might help for those with specific inquiries.

The image shows a Google search results page for the query "save money". The search bar at the top contains "save money" and the search button is blue. Below the search bar, there are tabs for "Web", "Images", "News", "Books", "Videos", "More", and "Search tools". The search results show "About 485,000,000 results (0.47 seconds)".

Three search results are visible, with red arrows pointing to their headlines and red text annotations:

- The first result is "54 Ways to Save Money - America Saves" from americasaves.org. A red arrow points to the headline, and a red annotation says "clickable & seo-friendly headline".
- The second result is "Money Saving Expert: Credit Cards, Shopping, Bank ..." from www.moneysavingexpert.com. A red arrow points to the headline, and a red annotation says "seo-friendly, but not clickable".
- The third result is "The Craziest Thing I Did To Save Money: True Stories of ..." from www.bankrate.com.

The fourth result is "How to Save Money (with Examples) - wikiHow" from www.wikihow.com.

New and experienced SEA copywriters highly recommend downloading Yoast SEO as a Wordpress plugin to help optimize SEO copy. Once you learn SEO copywriting, you can write content that will both rank highly in Google result pages and also attract clicks from prospective customers or clients.

3) Content

The content itself is a vital element of SEO copywriting. The major reason why people conduct searches in Google and other search engines is that they're looking for useful content. Search engines also feed on fresh SEO content, which is why you must consistently update your site.

Marcus Sheridan grew his swimming pool company from less than 10,000 to 80,000 monthly visitors, within 6 months and he grew his organic traffic by blogging 2 – 3 times a week.

When Marcus began to target long-tail keywords in his blog posts, everything changed. He said that “within hours of writing an article with specific keyword goals, we were showing up on the first page of Google.”

If you want to write the best content that will rank well in Google, you have to target keyword phrases. *Avoid stuffing keywords or over-optimization. Ideally, put the keyword in your headline, but make sure that it reads smoothly for your readers.*

The Google Panda 4.1 update was designed to penalize “thin” or shallow content, by keeping lousy content from ranking highly in Google. A typical blog post or article should be at least 1000 words. But, it's not all about length, because several detailed articles still struggle to rank and retain their position in Google results pages.

Before you write your SEO content, it's essential to understand your reader. Then, niche down and focus on a particular problem that the reader is struggling with. *Dare to solve that problem with your content – that's another goal of combining SEO and copywriting.*

Every piece of content you write needs a compelling introduction. The introduction is the portion that comes right after the headline (and sub-headline if

you include one in your content). Your introduction should contain at least one of your targeted keyword phrases, especially a long tail keyword.

However, it's crucial to understand that modern SEO copywriting has gone beyond keyword targeting and placement. The best approach now is to write content that addresses keyword intent. You will learn about that later on...

Good examples of meta descriptions

Here are a few examples of appealing meta descriptions that tick the above criteria.

'best burgers in london'

Although the keywords are further down the description than perhaps they ought to be, the reason why this result is so appealing is the way the copy draws you in with emotive (and mouth-watering) language.

[Best Burgers In London: 9 Delicious Buns You Don't Want To Miss](http://www.esquire.co.uk/food-drink/reviews/.../londons-best-burgers-delicious/)
www.esquire.co.uk/food-drink/reviews/.../londons-best-burgers-delicious/ ▾ Esquire ▾
 May 4, 2016 - Our Experts Have Tried And Tested These Heavenly Buns So You Can Sink Your Teeth Straight Into The **Best Burgers London** Has To Offer.

'captain america civil war review'

This contains markup to show the star rating, the meta description is short, snappy and best of all, contains a call to action.

[Captain America: Civil War Review | Movie - Empire](http://www.empireonline.com/movies/captain-america-civil-war/review/)
www.empireonline.com/movies/captain-america-civil-war/review/ ▾
 ★★★★★ Rating: 5 - Review by Dan Jolin
 29 Apr 2016 - Is **Marvel's** latest superhero assemblage worth a punt? Read the Empire **review**.

'meta descriptions'

Things really are getting too meta. Here Moz has managed to exactly describe what a meta description is, within its own meta description, which is terribly helpful. Although do note that the snippet is a lot longer than normally allowed by Google.

[Meta Description Tag - Learn SEO - Moz](https://moz.com/learn/seo/meta-description)
<https://moz.com/learn/seo/meta-description> ▾
Meta descriptions are HTML attributes that provide concise explanations of the contents of web pages.
Meta descriptions are commonly used on search engine result pages (SERPs) to display preview snippets for a given page.

Bad examples of meta descriptions

‘best burgers in london’

I’m not really interested in the history of rubbish burgers in London, I want to know where to get a tasty burger now! This meta description also fails to include the ‘best’ keyword from its own title tag.

London's Best Burger Restaurants - Huffington Post UK

www.huffingtonpost.co.uk/.../best-burger-restaurants-in-london_n_5132... ▼
26 Nov 2015 - Once synonymous with soggy buns and grey meat patties, **London's** **burger** restaurants have shed their greasy reputation. Now they're serving ...

‘captain america civil war review’

Although there is some rich snippet markup, the text is muddled and merely copies the title tag directly rather than offering a different enticement. It’s also far too long.

Captain America: Civil War review – an aspartame rush | Film | The ...

www.theguardian.com › Arts › Movies › Captain America: Civil War

★★★★★ Rating: 4 - Review by Peter Bradshaw

19 Apr 2016 - **Captain America: Civil War** review – an aspartame rush. 4 / 5 stars. Entertaining mayhem ensues when some of the Avengers reject ...

Мистецтво знайомства (текст із мережі Інтернет)

У житті кожної людини нерідко бувають ситуації, за яких виникає потреба познайомитись: ви прийшли додому з подругою, якої не знає мама; вас запросили на день народження, а там чимало зовсім незнайомих людей; ви — учасник офіційного прийому іноземної делегації... Яким має бути перший крок до знайомства? Адже від слів, сказаних при знайомстві з кимсь, важить багато в подальших взаєминах. І навіть якщо вам не доведеться з цією людиною зустрітись удруге, перші хвилини знайомства багато скажуть про вас.

Із плином часу сама процедура знайомства, за винятком хіба що ділового спілкування, зазнала чималих змін, стала більш невимушеною. Однак деякі правила, незалежно від ситуації, залишилися незмінними дотепер. До того ж, вони не знають національних кордонів. За етикетною нормою, молодшого завжди відрекомендовують старшому; чоловіка завжди представляють жінці, навіть якщо вона не досягла повноліття (ролі змінюються тільки тоді, коли чоловік — Президент України); підлеглого завжди відрекомендовують керівникові.

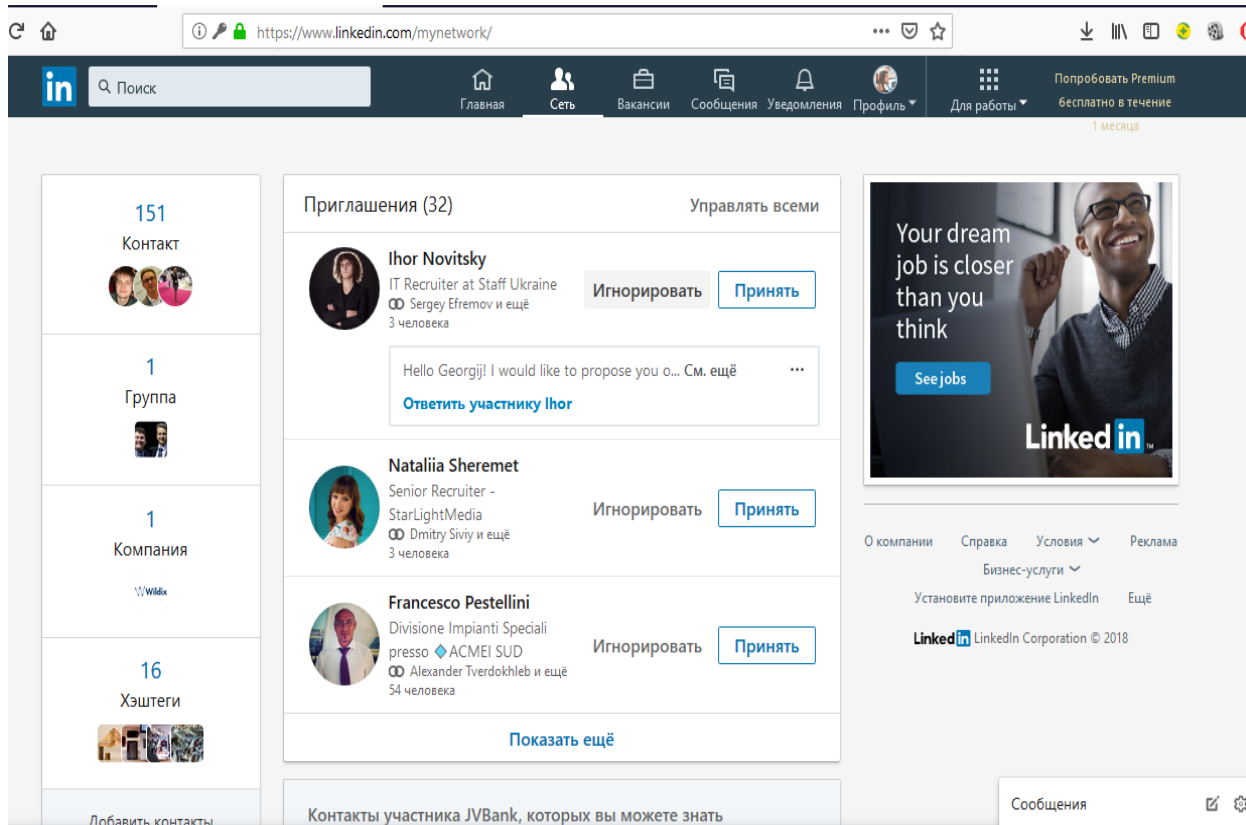
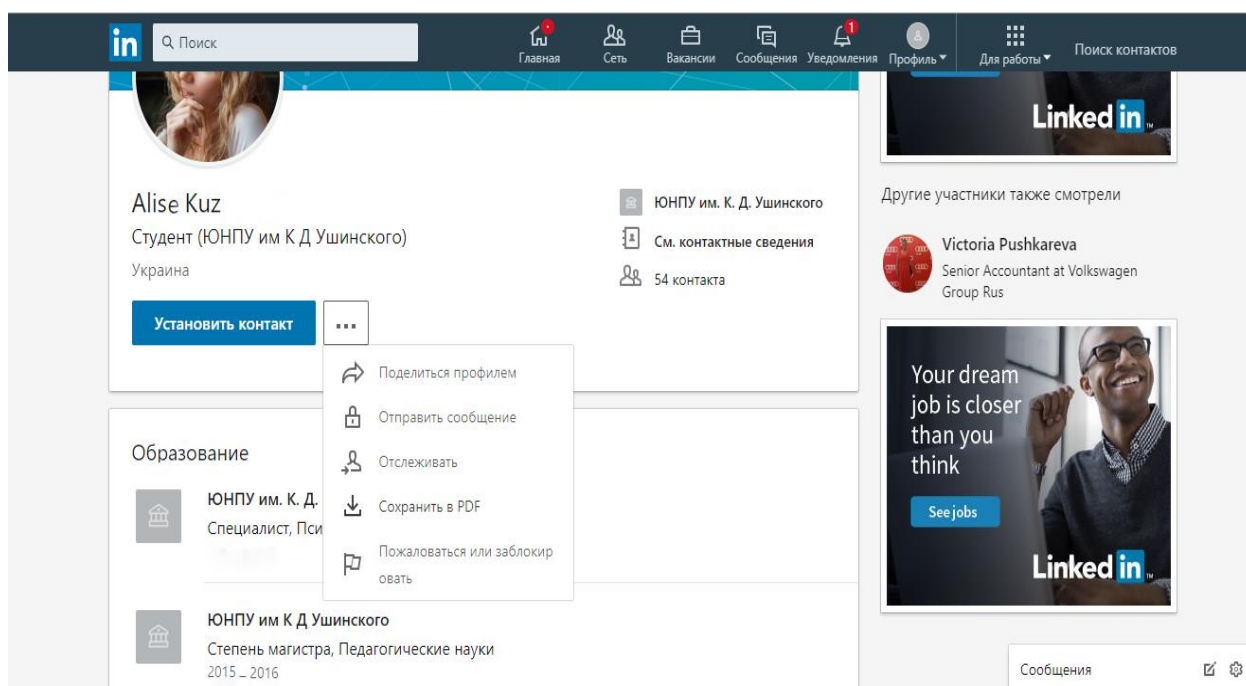
Ольга Корніяка у своїй праці «Мистецтво гречності» зазначає, що ритуал знайомства треба здійснювати спокійно, стримано, з гідністю і без ніяковості. Якщо хочете справити добре враження на свого нового знайомого — дивіться (непильно) йому у вічі, а для посилення психологічного ефекту можете ще й усміхнутися. Виниклі (завдяки вашому гречному поведженню) приємні емоції в партнерів спілкування сприяють доброзичливому сприйманню ним інших людей — зрозуміло, у першу чергу, вас самого; поліпшують здатність людини до спілкування, перетворюють її на приємного співрозмовника. Українцям нечемно не дивитися на того, з ким ви розмовляєте.

Міст закоханих (текст із мережі Інтернет)

Реконструкція мосту закоханих над балкою Приворотною. Не знаю, хто й коли назвав цю балку, по якій неспішно котить хвилі Саксагань, Приворотною. Та як тільки між її крутими берегами постав найдовший у Кривбасі (завдовжки 103 м) підвісний міст, як сюди прямісінько з РАЦСу почали приходити молодята, аби скріпити своє кохання ще й магією Приворотної балки. А останнім часом пішла мода чіпляти до перил мосту замочки зі своїми іменами на щастя, на долю, на довге подружнє життя... Однак ніщо не вічне. З часом дерев'яний настил зносився, і женихам треба було неабияк віртуозно ступати, аби не впустити з рук свою наречену, несучи її через міст. Отож нинішнього року в рамках соціальної програми «Місто своїми руками» група працівників Криворізького ботанічного саду НАНУ на чолі зі старшим науковим співробітником Наталією Терлигою розробила проект «Використання колекційних фондів ботанічного саду НАНУ у створенні екологічної стежки». Стежка ця в акурат починається з мосту через Приворотну балку. До цієї роботи були залучені також юннати Тернівської СЮН – учні КЗШ №116, №110 та вихованці Тернівської гімназії. А відтак проект був схвалений конкурсною комісією Групи Метінвест і отримав грант у сумі 50 тис. грн. На ці кошти за сприяння ПАТ «Північний ГЗК» було повністю замінено на нове покриття мосту, на площі 52 га встановлено стильні покажчики до саду бузку, саду безперервного цвітіння, саду реліктових рослин та ін., а також розміщено етикетки з назвами рослин, що загалом допоможе відвідувачам краще орієнтуватися в ботанічному саду. А ще кругом встановлено металеві ажурні арки, які в майбутньому будуть заплетені в'юнкими рослинами, що додасть ботанічному саду особливі природної екзотики та краси і затишку. До всього, вчені випустили мальовничий буклет для відвідувачів саду, який проведе їх новоствореною екологічною стежкою.

ДОДАТОК 3

Приклад оформлення профілю в LinkedIn (у межах проекту «Медійна майстерня працевлаштування»)

ДОДАТОК И

Приклад оформлення резюме (у межах проекту «Медійна майстерня працевлаштування»)

RESUME

Marina Melnik

Odessa, 65086, Ukraine

Mobile phone: +38067 304 69 15, 048 725 05 55

E-mail: melnik17@ukr.net

EDUCATION

1990-2001 - Odessa gymnasium #5 with foreign languages bias

2001-2006 - Odessa National Mechnikov University | Odessa, Ukraine

Master's Degree in English Language and Literature cum laude

WORK EXPERIENCE

Teaching experience:

2006–2018	South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, English lecturer
2010-2013	Post-graduate course in Pedagogics, South Ukrainian National
	Pedagogical University named after K.D. Ushynsky

Description:

teaching all aspects of the English language to students;
lecturing to undergraduate & graduate students;
supervising undergraduate & graduate research works;
organizing educational lectures and seminars to students and colleagues.

Interpreter experience:

October 2016 Israel-Ukrainian scientific conference “Education without
borders”.

Description:

simultaneous interpretation from/to English to/from Russian / Ukrainian;
written translation of business articles, various documents on variety of business
topics; booklets; contracts;
arranging various meetings, conferences, seminars.

Professional achievements:

- *Ph.D. in Pedagogics (2018);*
- Thesis Title: Facilitation, Mentoring and Coaching in Teaching Practice.

SKILLS

Teaching and methodological skills: giving lectures to undergraduate & graduate students; supervising undergraduate & graduate research works.

Excellent written and oral communication skills in English / Russian / Ukrainian.

Interpreting, translation – oral /written (English – Russian / Ukrainian).

Organizational skills (organizing business conferences, seminars and trainings).

PC skills: Fluency in Microsoft Office (Word, PowerPoint).

Data and information collection, making reports, making public speeches and presentations.

Time management, analytical abilities, and strong communicative skills.

LANGUAGES

English	Proficient
German	Upper-Intermediate
Russian	Native
Ukrainian	Fluent
Turkish	Beginner

INTERESTS

History

Politics

Culture

International communication

Sports

ДОДАТОК І

Overview Test

1. Які види речень є характерними для англомовного наукового дискурсу?
 - а) означено-особові речення, б) неозначено-особові речення, в) узагальнено-особові речення, г) інфінітивні речення
2. Що є коротким відображенням змісту роботи?
 - а) есе, б) реферат, в) анотація, г) цитата
3. Знайдіть невірне речення:
 - а) The paper deals with the peculiarities of students' professional socialization, б) The paper aims to describe the peculiarities of students' professional socialization, в) The purpose of the article is to describe the peculiarities of students' professional socialization, г) The paper speak about the peculiarities of students' professional socialization
4. Як називається такий стиль оформлення літератури: Prior, V., & Glaser, D. (2006). *Understanding Attachment and Attachment Disorders: Theory, Evidence and Practice*. London: Jessica Kingley Publisher?
 - А) АРА б) BSI в) ACS
5. Знайдіть вірний варіант оформлення пункту списку літератури за вимогами МОН України:
 - а) Кроник А. А. Каузометрия : Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути / А. А. Кроник, Р. А. Ахмеров. – М. : Смысл, 2003. – 258 с.
 - б) Кроник А. А. Каузометрия : Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути / А. А. Кроник. – М. : Смысл, 2003. – 258 с.
 - в) Кроник А. А. Каузометрия : Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути. – М.: Смысл. – 2003. – 258 с.
6. Які види академічної недоброчесності Вам відомі?

7. Охарактеризуйте поняття «самоплагіат»

8. Як розшифровується аббревіатура SEO?

a) search end organization, б) sound engine optimization, в) search engine optimization

9. Що таке SEO? (опишіть кількома реченнями його сутність)

10. Який варіант транслітерації прізвища «Гаршук» є вірним, згідно з правилами транслітерації, затвердженими КабМіном України?

a) Garshchuk, б) Harchuk, в) Garschuk, г) Harshchuk

11. Оберіть вірний варіант написання адреси англійською мовою:

a) 26, Staroportofrankivska Str., б) St. Staroportofrankivska, 26, в) Str. 26, Staroportofrankivska

12. Основна мета тимблдіingu:

a) розвага, б) відпочинок, в) налагодження взаємовідносин, г) розподілення ролей.

13. Охарактеризуйте 5 прикметниками «ідеального» фахівця соціогуманітарного профілю

14. Які заходи зняття стресу Вам відомі?

15. Як Ви розумієте поняття «емоційне вигорання»?

16. Напишіть алгоритм професійної соціалізації з урахуванням особливостей вашої спеціальності

17. Зазначте можливі методи самовиховання та психокрекції за наявності проблеми особистісної тривожності в молодого фахівця.

18. Які НЛП-техніки можливо застосовувати в професійній комунікації?

19. Поясніть різницю між рефреймінгом та реімпринтінгом.

20. Напишіть, будь ласка, які завдання/форми роботи запропонованої експериментальної методики найбільше сподобались Вам і чому.

ДОДАТОК К

**Статистичні відмінності між контрольною та експериментальною
групою після проведення експерименту**

Independent Samples Test

	Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
VAR0001	8,149	,005	-4,507	239	,000	-4,65259	1,03222	-6,68599	-2,61918
VAR0001			-4,556	234,212	,000	-4,65259	1,02128	-6,66465	-2,64053

Group Statistics

VAR0002	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
VAR0001	126	31,0952	8,83849	,78740
VAR0002	115	35,7478	6,97470	,65039

1- контрольна група, 2 – експериментальна група

**Статистичні відмінності між контрольною та експериментальною
групою до проведення експерименту**

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
VAR00001	Equal variances assumed	,293	,589	,285	239	,776	,31953	1,1221	-1,8911	2,5302
	Equal variances not assumed			,285	238,516	,776	,31953	1,1197	-1,8864	2,5255

Group Statistics

VAR		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
0000					
2					
VAR00001	1	126	29,8413	8,89262	,79222
	2	115	29,5217	8,48667	,79139

ДОДАТОК Л

Приклади відео-фрагментів робіт студентів (у межах проекту «Педагогічний бродкастинг»)

The image shows two screenshots of a YouTube video player. The top screenshot shows the video player with a young woman speaking. The video title is "Деякі аспекти моєї соціалізації в університетському просторі". The channel name is "Pedagogical Broadcasting". The video player shows a progress bar at 0:01 / 2:40. Below the video, there are engagement metrics (1 like, 0 comments) and a description in English: "Hi everyone! I would like to share my ideas with you. Don't hesitate to comment!". The bottom screenshot shows a different video player with a young woman speaking. The video title is "Professional socialization difficulties". The channel name is "Pedagogical Broadcasting". The video player shows a progress bar at 1:51 / 2:53. Below the video, there are engagement metrics (1 like, 0 comments) and a description in English: "Hi everyone! I would like to share my ideas with you. Don't hesitate to comment!".

Електронні ресурси:

<https://fex.net/068412844926>, <https://fex.net/749472737870>